

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Katedra politologie a evropských studií

Bc. Michal Soukop

Mladí lidé a politika

Young people and politics

Magisterská diplomová práce

Vedoucí práce: Doc. Mgr. Pavel Šaradín, Ph.D.

Olomouc 2016

Prohlašuji, že jsem práci vypracoval samostatně a veškeré použité zdroje uvedl v Seznamu použitých zdrojů a literatury.

V Olomouci dne 27. 4. 2016

Bc. Michal Soukop

Upozornění!

Zdrojová data, využitá v diplomové práci, byla poskytnuta společnostmi MEDIAN, s.r.o. a Člověk v tísni, o.p.s., na základě výslovného souhlasu s využitím výhradně pro zpracování této diplomové práce.

Je zakázáno s výstupy z dat dále nakládat bez udělení souhlasu předmětných vlastníků dat a autora práce.

Rád bych poděkoval:

Doc. Mgr. Pavlu Šaradínovi, Ph.D., vedoucímu práce, za cenné rady a připomínky, bez nichž bych se při psaní práce neobešel.

Mgr. Danielu Prokopovi, Mgr. Simoně Bachledové a p. Tomáši Vilímkovi ze společnosti MEDIAN, s.r.o. za umožnění bezúplatného přístupu k datům výzkumu MML-TGI a programu Data Analyzer a instruktáž základního ovládání programu.

p. Lence Havlíčkové ze společnosti Člověk v tísni, o.p.s. za umožnění bezúplatného přístupu k datům výzkumu Jeden svět na školách.

Mgr. et. Mgr. Jakubu Lyskovi za příležitostné konzultace a rady v oblasti metodologické.

Obsah

Úvod.....	1
Teoretická část	
1 Politická socializace jako teoretický koncept	8
2 Dimenze politické socializace	14
2.1 Vliv rodinného prostředí na politickou socializaci	14
2.2 Vliv vzdělávání na politickou socializaci	16
2.2.1 Rámcové vzdělávací programy.....	19
2.2.2 Formální vs. neformální vzdělávání	20
2.3 Vliv médií na politickou socializaci.....	21
2.3.1 Hlavní teorie vlivu médií na politickou socializaci	22
2.3.2 Kategorizace médií	26
2.4 Vliv participace na politickou socializaci	29
Metodologická část	
3 Použitá data.....	33
3.1 Jeden svět na školách	33
3.2 Market & Media & Lifestyle - TGI.....	35
4 Metoda	38
Analytická část	
5 Deskriptivní statistika	40
5.1 Vztah socializace se socio-demografickými proměnnými.....	40
5.2 Dimenze vzdělávání	43
5.3 Dimenze médií	46
5.4 Dimenze participace.....	58
5.5 Deskriptivní statistika mezi dimenzemi a hodnotovými postoji	63
6 Korelační analýza	69
7 Regresní analýza	77
7.1 Celkový model	77
7.2 Model pro dimenzi médií	85
7.3 Doplnující modely.....	90
7.4 Shrnutí.....	92

Závěr	93
Abstrakt.....	99
Seznam použitých zdrojů a literatury	100
Seznam tabulek a grafů.....	108
Přílohy.....	110

Úvod

Česká politologie se od počátku potýkala se znalostním deficitem, způsobeným existencí komunistického režimu, který jakékoliv smysluplné vědecké bádání v oblasti společenských věd přísně reguloval. Teprve s pádem komunistického režimu v roce 1989 a všeobecným rozpadem sovětského bloku na počátku 90. let 20. st. se i v regionu demokratizující se střední a východní Evropy rozvinula oblast bádání zaměřená na politiku, a to nejen v problematice formálních mechanismů demokratických režimů, ale i v oblasti politického chování a rozhodování. Českým, potažmo zahraničním politologům a sociologům se v průběhu čtvrtstoletí podařilo empiricky identifikovat a popsat faktory, na základě kterých se voliči rozhodují ve volbách, co formuje stranický systém a demokratický režim, a to za pomoci pokročilých statistických metod, kvalitativních studií apod. Specifikem lidí žijících v postkomunistických režimech je však mnohdy nevědomé, nárazové přijímání západních standardů v oblasti volebního chování oproti postupnému vývoji. Své místo ve výzkumu by tak měl mít i jev tzv. politické socializace mladých voličů, který se snaží vysvětlit, na základě jakých zkušeností, událostí a jiných faktorů se voliči v dospělosti rozhodují, na kterou stranu politického spektra se staví, kdy a kým je formována jejich politická osobnost. Pokud budu parafrázovat Niemiho a Hepburnovou (1995), z člověka se nestává politicky angažovaná bytost úderem 18. roku života s právem politické volby, ale dostává se do této fáze postupným vývojem, politickou socializací. V České republice se dosud nemnoho vědeckých prací zabývalo socializací mladistvých voličů (např. Kudrnáč 2015; Sloboda 2009), ačkoli je tento jev již plně zakotven v politologickém diskursu na mezinárodní úrovni.

S pojmem politická socializace poprvé přišel Herbert Hyman v knize *Political Socialization* (1959), nastavil tak první teoretický rámec zkoumání fenoménu, zda se politická osobnost jedinců formuje v dětství či teprve až v dospívání. V mezinárodním kontextu je však jednou z prvních a stěžejních prací, která se tímto jevem zabývala, známá *The Civic Culture* (Almond, Verba 1963). Ve své práci zkoumají především politickou kulturu v několika zemích v komparativní perspektivě. Almond s Verbou se však zaměřili i na jev politické

socializace, kterou vysvětlovali jako proces, kterým se u mladistvých formují politické hodnoty a postoje, které se projeví v dospělém věku určitou politickou volbou. Politickou socializaci rozdělovali do dvou základních fází - vliv rodiny a vliv vzdělávání - které byly vzájemně propojeny, avšak vliv rodiny byl stěžejní. Vzdělávání samotné nedokázalo potlačit již socializovanou osobnost z prostředí rodiny. Almond a Verba tyto své závěry revidovali v roce 1989 v přepracované verzi své dřívější práce o politické kultuře (Almond, Verba 1989: kap. 11). Vliv rodiny již nepovažovali za natolik stěžejní, jelikož nelze jednoduše přijmout fakt, že by apolitické zkušenosti z mládí a rodinného prostředí zůstaly neovlivněny přes adolescentní stádium vývoje člověka až do dospělosti a v nezměněné podobě se projeví ve specifickém volebním chování.

Výzkum politické socializace se od 70. let 20. st. přesunul spíše směrem k psychologickému a behaviorálnímu kontextu, aby se na počátku 90. let 20. st. vrátil s dalšími teoriemi a pokročilými statistickými metodami, které revidovaly dříve dosažené závěry. Jak uvádí např. Dudley a Gitelson (2002), výzkum se od zkoumání sociálně strukturálních faktorů přesunul přes psychologické faktory a zkoumání důležitosti nabývání znalostí o politice zpět k revidování vlivu vzdělání. Navíc se přidaly další socializační faktory, jako např. média a participace v občanských sítích (varianta pracovních vztahů vztažená do soukromého života jednotlivce v podobě skupin přátel/kolegů/vrstevníků).

S nástupem nových pokročilých statistických metod a sofistikovanějších průzkumů dodávajících relevantnější a rozsáhlejší data se objevovaly i nové typy výzkumů, které se dodnes snaží hledat kauzální mechanismy politické socializace v různých jevech. Variace jsou nespočetné, některé výzkumy zkoumají např. vzájemný vliv rodiny, školy a přátel na politickou socializaci (např. Koskimaa, Rapeli 2015) nebo doplněné o vliv masových médií (Wiseman et al. 2010), rozdíl v politické socializaci mezi pohlavími včetně vlivu jen jednoho z rodičů (Gidengil et al. 2010), vliv komunikace o politice mezi vrstevníky u mladých voličů (Östman 2013) nebo vliv komunikace jen v rámci rodiny (Shulman, DeAndrea 2014), vliv sociální integrace do komunity na střední škole (Settle et al. 2011), vliv účinnosti získávání informací z médií na volební chování na základě pohlaví, sledování zpráv a komunikace mezi vrstevníky (Muralidharan, Sung

2015), jiné výzkumy revidují závěry o nesignifikantním vlivu vzdělávání skrze observační studie politické participace mladých voličů (Dunsmore, Lagos 2008; Macháček, Krošlák 2013). Objevují se i studie, které neřeší vliv konkrétní socializační proměnné, ale mechanismy tyto různé proměnné spojující, např. vliv rodiny na výběr školy a následný rozvoj skrze vzdělávání (Lauglo 2011, o interdependenci jednotlivých socializačních proměnných také viz McLeod 2000) nebo studie, které se snaží zcela překopat tradiční teoretický rámec politické socializace důrazem na specifické a neopakovatelné situace (Andersson 2015), či zahrnutím jednotlivců jako aktivních činitelů politické socializace, ne jen jako pasivních účastníků procesu. (Amna et al. 2009; McLeod 2000) Přístupů ke zkoumání politické socializace je mnoho, některé se drží tradičních teoretických rámců, jiné se je snaží doplňovat o nové poznatky a potvrzovat novými metodami¹. Všechny výzkumy, bez ohledu na přístup, však s sebou nesou nepříjemný fakt a to je nepřenositelnost generalizovaných závěrů do jiné země. Různé země disponují různou tradicí rodiny, jiným vzdělávacím systémem o různé kvalitě s jinými dopady, jinou mediální strukturou s odlišnými implikacemi pro politickou socializaci a jinou, pro empiriky ne příliš populární a těžko zachytitelnou, mentalitou konkrétního národa, který má vliv i na mezilidské vztahy. Země střední a východní Evropy jsou specifičtější o komunistickou minulost, která, dle terminologie Roberta Putnama (1993), v těchto zemích zakotvila spíše vertikální struktury nedůvěry než horizontální struktury důvěry a kooperace, což do jisté míry můžeme aplikovat na socializační faktor participace a komunikace mezi vrstevníky v segmentu mladých voličů. Kvůli tomuto problému musíme jednotlivé fenomény zkoumat v souvislosti s českým kontextem, závěry ze zahraničních studií nám přitom slouží pouze jako předpoklady, ne jako obecné závěry.

V českém prostředí se studií o politické socializaci neobjevilo zdaleka tolik jako v prostředí mezinárodním. Jeden z metodologicky zajímavých a sofistikovaných přístupů představil Aleš Kudrnáč (2015), který zkoumal vliv rodinného prostředí na volební rozhodnutí mladých voličů. Dle předpokladů ze zahraničních studií se jeho teze o vlivu rodičů na politickou socializaci

---

¹ Zcela převažující metodou současnosti je některá z variant regresní analýzy.

potomků potvrdily. Nedostatkem jeho práce je nízké procento vysvětlené variace v rámci regresní analýzy, při kterém je jakékoliv zobecňování spíše problematické. Plyne to však zřejmě z nezahrnutí dalších dimenzí politické socializace do vysvětlujícího modelu

Z dalších českých autorů je to např. Zdeněk Sloboda (2009; 2013), který se zabývá zejména problematikou mediální výchovy, tzv. mediatizací jednotlivců. Petr Sak (2000) v publikaci *Proměny české mládeže* zkoumá socializační proces obecně a poskytuje průřez touto problematikou. Můžeme sem zařadit i autory, jež zajímá primárně politická kultura s mírným přesahem do politické socializace či alespoň socializace člověka obecně (viz např. Vajdová 1996; Pecka 2010, Klicperová-Baker et al. 2007 apod.) Blízké českému kontextu je rovněž slovenské prostředí, kde Macháček a Krošlák (2013) provedli studii socializace mladistvých za pomoci pedagogického experimentu a zaměřili se i na fenomén neformálního vzdělávání.

V české i zahraniční literatuře o politické socializaci se objevuje několik hlavních dimenzí procesu socializace, a to rodina (vliv rodičů), škola (vzdělávání), vliv médií a participace ve skupinách vrstevníků, kolegů.

Vliv rodiny byl i novými metodami v rámci ČR potvrzen např. již zmiňovanou studií Aleše Kudrnáče (2015), data jeho výzkumu byla kvalitní a metoda relevantní. I přes nízké procento vysvětlené variace můžeme jeho závěry považovat za věrohodné, proto se v mém výzkumu tímto faktorem nebudu příliš zabírat.

Vliv vzdělávání na politickou socializaci mladých voličů naopak dosud zcela potvrzen není ani v mezinárodním kontextu. Jak uvádí např. Dudley a Gitelson (2002), vzdělávání můžeme chápat jako černou skříňku, jelikož stále neznáme kauzální mechanismus spojující politickou socializaci se vzděláváním. Nevíme, zda vzdělávání přímo ovlivňuje socializaci nebo pouze rozšiřuje znalosti o politice, které socializaci následně usnadňují nebo zda je zde jiný či vůbec žádný vztah. Někteří odborníci se kloní k názoru, že se jedná o falešnou korelaci (např. Luskin citován in Dudley, Gitelson 2002), jiní přisuzují vzdělávání vliv právě ve zmíněném rozšiřování politických znalostí, což vede ke zvýšené participaci a snadněji se rozvíjející politické socializaci mladých voličů. Logika

nám nutí subjektivní pocit, že vzdělanější lidé se více zajímají o politiku. Možným, i když méně pravděpodobným závěrem, by mohl být vyšší zájem o politiku mezi méně vzdělanými, kteří řeší své materiální potřeby, i když tento svůj zájem, oproti vzdělanějším, nereflektují v politické participaci. Na základě použitých dat se pokusím některé vzorce v ČR předpovědět, ovšem zřejmě s omezenou možností generalizace.

Vliv médií je v mezinárodním kontextu dnes pravděpodobně nejvíce zkoumaným socializačním faktorem. S odkazem na teorii Maxwella McCombse a Donalda Shawa o agenda-setting funkci médií (1972) a další studie zabývající se vlivem mediální komunikace na politickou socializaci mladých voličů, můžeme a zároveň bychom měli rozlišit tři druhy vlivu médií, tj. kognitivní (informativní), behaviorální (s dopady na postoje a chování) a afektivní (emocionální). Na základě teorie politické socializace by vliv médií měl být v ideálním případě buď kognitivní či behaviorální, nikoli však afektivní, který nicméně nelze zcela opominout. Některé studie využívají také dělení převzaté z teorie Davida Eastona (1975) na specifickou (krátkodobou) a difúzní (dlouhodobou) podporu demokratického režimu, která se však pojí spíše s obecnějším občanským vzděláváním než se specifictější politickou socializací. Pro potřeby zkoumání politické socializace je první dělení vhodnější i proto, že difúzní podpora se v datech těžko rozlišuje.

Posledním hlavním prvkem je participace a komunikace ve skupinách vrstevníků/přátel apod. (viz Amna et al. 2009; Gimpel et al. 2003; Almond, Verba 1989; McLeod 2000 apod.) Pro úspěšnou politickou socializaci by taková komunikace či participace měla probíhat v hustých a horizontálních sociálních sítích (viz Putnam 1993), ideálně na politické téma. K potvrzení jsou však třeba velice specifická data, která se v běžných výzkumech nezískávají.

V práci se budu zabývat politickou socializací mladých voličů v České republice. Jako teoretický rámec využiji čtyři hlavní dimenze politické socializace, tj. rodinu, vzdělání, média a participaci se zvláštním důrazem na vliv médií, přičemž se pokusím rozlišovat nalezené vztahy v souladu s kognitivním, behaviorálním a afektivním rozdělením vlivu médií. Na základě sestaveného teoretického rámce jsem si stanovil několik hypotéz:

Hypotéza 1: Čím obecněji zaměřené bude mít daný student vzdělání, tím vyšším zájmem o politiku bude disponovat.

Hypotéza 2: Čím více času budou studenti věnovat sledování médií, tím vyšším zájmem o politiku budou disponovat.

Hypotéza 3: Studenti sledující více seriózní média budou ovlivněni spíše kognitivně a behaviorálně, studenti sledující více bulvární média budou ovlivněni spíše afektivně.

Hypotéza 4: Studenti vykazující vyšší míru participace v činnostech vyžadujících interpersonální komunikaci, budou disponovat vyšší mírou zájmu o politiku.

Pro výzkum jsem si stanovil také několik otázek, které mají pomoci objasnit charakter politické socializace v rámci České republiky. Je politická socializace procesem nebo souborem nezávislých dimenzí? Co spouští proces politické socializace a která proměnná má největší vliv? Mají média na politickou socializaci mladých voličů pozitivní či negativní vliv? Lze v dostupných datech najít vzorce odkazující na jinou dimenzi, než jsou dimenze zkoumané?

Pro ověření stanovených tezí a otázek budu využívat data poskytnutá společností MEDIAN, s.r.o., získaná v rámci výzkumu MML-TGI (MEDIAN, MML-TGI 14/I – 14/IV) a data získaná v rámci výzkumu Jeden svět na školách (Jeden svět na školách 2014) poskytnutá organizací Člověk v tísni, o.p.s. Zejména průzkum Jeden svět na školách se zaměřuje na generaci studentů, obsahuje tak velice specifická, ale zároveň plně reprezentativní data. Průzkum MML-TGI díky své rozsáhlosti umožňuje reprezentativní data odfiltrovat.

Pro potvrzení tezí a otázek využiji třífázový postup – deskriptivní statistiku (kvůli názornosti), korelační analýzu (pro nalezení základních vztahů) a regresní analýzu (pro kontrolu vlivu dalších proměnných).

Práce bude členěna na teoretickou, metodologickou a analytickou část. V teoretické části nastíním současné poznání a teoretický koncept politické socializace obecně, následně zmíním některé studie politické socializace se zajímavými metodologickými postupy a závěry v rámci jednotlivých dimenzí politické socializace, na základě nichž sestavím teoretický rámec politické socializace, který využiji ve své práci. V metodologické části popíši využití datové soubory, jejich kódování a zdůvodním využití konkrétních proměnných při

testování uvedených hypotéz. V analytické části práce následně využiji třífázového postupu – deskriptivní, korelační a regresní analýzu – k otestování získaných dat a vyvození závěrů o vlivu jednotlivých proměnných na politickou socializaci českých mladých voličů.

Teoretická část

1 Politická socializace jako teoretický koncept

Ačkoli je politická socializace, zejména ve svých příčinách, ale částečně i ve svých důsledcích, dosti abstraktním konceptem, pro potřeby své diplomové práce se, na základě dostupné literatury, empirických studií a relevantních dat, pokusím sestavit teoretický rámec politické socializace tak, aby v maximální možné míře odpovídal kontextu ČR. Sestavení takového rámce zahrnuje studium dřívějších prací a následný výběr vhodných teoretických proměnných, které by se daly aplikovat na případ České republiky, ovšem za předpokladu, že jsou k takové proměnné dostupná relevantní data.

Obecné definice politické socializace hovoří o „*vývojovém procesu, skrze který jednotlivci získávají politické orientace a vzorce chování*“ (Easton 1968: 125) Easton hovoří o třech možných cestách, jak zkoumat politickou socializaci: *Obecnou teorii socializace, teorii politické socializace*, která se zaměřuje na pochopení mechanismů procesu politické socializace a na závěr *politickou teorii politické socializace*, která se zaměřuje již na dopady procesu politické socializace na fungování samotného politického systému.² (srov. tamtéž: 125–126) Vzhledem k dostupnosti dat a užitečnosti mé práce se zaměřím na druhý typ teorie. Definice politické socializace však zpravidla zahrnují obecné konstatování, co je myšleno tímto procesem a následné vymezení skrze různé dimenze (socializační činitele), pod jejichž vlivem proces politické socializace probíhá.

První, kdo přišel s pojmem politické socializace, byl americký sociolog Herbert H. Hyman v publikaci *Political socialization: A study in the psychology of political behavior* z roku 1959 (Hyman 1959). Koncept politické socializace definoval jako „*učení se sociálním vzorcům zprostředkovaných různými socializačními činiteli, jejichž sociální pozice koresponduje s tímto učícím procesem*“ (Hyman citován in Wass 2005: 5). Jednodušeji řečeno, učení se sociálním vzorcům (dovednostem, demokratickým návykům apod.) postupuje za vlivu určitých proměnných v určitém prostředí. Hyman se zde zabývá zejména

---

² Dle terminologie Sapiro (2004) také mikro (individuální) a makro (systémová) úroveň politické socializace (podobně viz Owen 2008)

vlivem rodinného prostředí na utváření (socializaci) politické identity mladistvých v USA, čímž položil základy a první dimenzi politické socializace, která je dodnes velice relevantní a využívaná v celé řadě studií. Takové studie považují dětství za naprosto klíčové období a povětšinou, ale ne vždy, zdůrazňují vliv rodinného prostředí (tzv. primární socializace, viz např. Hyman 1959; Sapiro 2004; Kudrnáč 2015, Searing et al. 1973 atd.), což je v kontrastu s druhým typem studií zaměřujících se až na adolescentní/dospívající období socializace člověka, které se zaměřují spíše na vliv vzdělávání, participace apod. (tzv. sekundární socializace, viz např. Shulman, DeAndrea 2014; Lauglo 2011; Haller, Thorson 1970 atd.)

Mnohem známější a používanější než Hymanova původní studie je však publikace *The civic culture: Political attitudes and democracy in five nations* Gabriela Almonda a Sidnyho Verby (Almond, Verba 1989: kap. 11)³, kde se autoři, kromě politické kultury, v kapitole 11 zabývají právě konceptem politické socializace. Almond s Verbou zde silně konfrontují dřívější studie a jejich závěry o klíčové roli rodinného prostředí. Odmítají, že by apolitické zkušenosti z mládí a rodinného prostředí zůstaly neovlivněny přes adolescentní stádium vývoje člověka až do dospělosti a v nezměněné podobě se projeví ve specifickém volebním chování. Almond a Verba nově zkoumali nejen vliv rodiny a vzdělávání, ale všeobecně možnost a skutečné využívání participace jak v apolitických, tak politických situacích a organizacích a nově také vliv zaměstnání.

Politická socializace jako koncept je často zkoumána ne jako specifický proces, kdy si občané osvojují politickou identitu, jak by mohlo být dosud patrné, ale zejména v souvislosti s obecnějším „učením se demokracii“ či „učením se občanství“. Teoretici se jednoduše snaží zjistit, jak se z obyvatel státu stávají občané a demokraté. Jedním z těchto teoretiků je český sociolog Emanuel Pecka, který hovoří o tom, že „*množství zdrojů politické socializace (rodina, profese, sdělovací prostředky, dobrovolné organizace) působí na rozvoj schopností občanů chápat a ovládat nespočet rolí, což je významným předpokladem pro rozvoj participačních postojů. Smyslem těchto výchovných a socializačních procesů*

---

³ Originální nerevidované vydání této publikace pochází již z roku 1963.

by mělo být dosažení takového stavu, v němž si jednotlivci osvojují „smysl pro společnou politickou identitu, která obsahuje společnou citovou vazbu k politickému systému, jakož i smysl pro identitu s ostatními spoluobčany.“ (Pecka 2010: 53)

Důležitost občanského vzdělání nicméně nereflektují jen odborné studie, je zakotvena i v dokumentech mezinárodních organizací. Dle UNESCO „*Výchova k občanství může být definována jako vzdělávání dětí, od raného dětství, aby se staly jasně myslícími a osvícenými občany, aby participovali na rozhodování o společnosti.*“ (UNESCO 1998) Rozsáhlejší definici občanského vzdělávání uvádí Charta Rady Evropy pro vzdělávání k demokratickému občanství a vzdělávání k lidským právům: „*Výchovou k demokratickému občanství se rozumí vzdělávání, školení, zvěšování povědomí, informovanosti, praktik a aktivit, které mají za cíl, vybavením žáků znalostmi, dovednostmi a porozuměními a rozvojem jejich postojů a chování, umožnit jim vykonávat a bránit svá demokratická práva a povinnosti ve společnosti, aby si cenili rozmanitosti a hráli aktivní roli v demokratickém životě s ohledem na prosazování a ochranu demokracie a právního řádu.*“ (Rada Evropy 2010) Pro úplnost je nutné dodat, že občanské vzdělávání zahrnuje několik oblastí, konkrétně znalosti a porozumění, dovednosti a schopnosti, hodnoty a dispozice (srov. Citizenship foundation 2015)⁴ Je však třeba si uvědomit, že v rámci zkoumání politické socializace zpravidla nezkoumáme cíl, smysl tohoto procesu, který je de facto dán, ale mechanismy, jakými tohoto cíle dosahuje.

Vyjma ve výzkumech často se objevujícího rodinného prostředí nalezneme ve studiích i druhou, neméně významnou, dimenzi politické socializace, a tou je vzdělávání. Oproti rodinnému prostředí, mnohokrát potvrzenému empirickými studiemi jako socializační činitel (např. Almond, Verba 1989, Kudrnáč 2015), má vzdělávání (tj. škola) pro výzkum nespornou výhodu v tom, že dosud nebyla spolehlivě vyvrácena ani potvrzena jako prvek podílející se na socializaci mladistvých voličů. Dudley a Gitelson (2002: 178) uvádějí,

---

⁴ Politická socializace jako taková je pouze jednou nedílnou součástí občanského vzdělávání. Vzhledem k tomu, že se práce zabývá politickou socializací, veškeré poznatky a názvosloví budou myšleny pouze v kontextu tohoto konceptu, ne občanského vzdělávání jako celku, které zahrnuje např. i vztahy mezi jednotlivcem a společností ve smyslu individuálních lidských a občanských práv apod. (viz UNESCO 1998)

že „*neznáme mechanismus, kterým vzdělání ovlivňuje politické znalosti. Alespoň donedávna role vzdělání představovala teoretickou černou skříňku.*“⁵ Cílem studií zabývajících se právě vzděláváním by tak nemělo být zkoumání vstupů ani výstupů, ale neznámého kauzálního mechanismu teoreticky způsobujícího, že $X \Rightarrow Y$. Jak jsem již uvedl v úvodu práce, nějaký vztah mezi těmito proměnnými existuje. Vzdělání hraje nějakou roli. Neznáme však směr vztahu, neznáme všechny proměnné, neznáme kauzální mechanismus. Pokud to bude alespoň trochu možné, pokusím se na dostupných datech tento teoretický vztah empiricky testovat, naleznout případné intervenující proměnné a pro české prostředí tak potvrdit, či vyvrátit vzdělání jako socializačního činitele (jednu z dimenzí politické socializace).

Dalším z autorů, kteří se zmiňují o politické socializaci, je např. Vít Hloušek, který se ve svém sborníkovém příspěvku věnuje občanské společnosti. Tvrdí, že „*tím, že člověk provozuje aktivity ve sféře občanské společnosti, utřídí si vědomky či nevědomky své názory a postoje. Je-li politická socializace důležitým rozměrem celkové socializace člověka, pak je jen přirozené, že vedle rodiny a dalších institucí privátní sféry má na rozvoj tohoto rozměru individua velký vliv právě činnost v občanské společnosti či alespoň kontakt s těmito aktivitami.*“ (Hloušek 2005: 35) Hovoříme-li o spojitosti politické socializace s utvářením demokratických názorů, pak můžeme v této souvislosti navázat i známou studií Roberta Putnama (1993) *Making democracy work*, kde se spojitostí demokracie a občanské participace zabývá a rovněž ji empiricky testuje. Participace jakéhokoli druhu je jednou z důležitých, ač v dřívějších dobách často opomíjenou, dimenzí politické socializace, kterou se budu podrobněji zabývat níže.

S podobnou definicí politické socializace, jako již zmínění autoři, přichází Zdeněk Sloboda. Tvrdí, že „*socializaci je možné jednoduše definovat jako proces začleňování jedince do společnosti. Je to proces v principu každodenní a celoživotní, kdy si jedinec coby biologická bytost osvojuje kulturu a aspekty sociálního prostředí, v němž se pohybuje. Těmi jsou hodnoty, postoje, normy*

---

⁵ Černá skříňka je známý pojem využívaný mj. i v přírodních vědách. Představuje neznámou oblast mezi vstupy a výstupy. Nelze tak spolehlivě říci, že $X \Rightarrow Y$, protože neznáme mechanismus, který by to měl způsobovat.

a způsoby chování a přemýšlení o světě i sobě samé(m).“ (Sloboda 2013: 19) Jedná se tedy opět o „výchovu k občanství“ či „výchovu k demokracii“, ovšem za předpokladu, že sociální prostředí, ve kterém se daný jedinec pohybuje, mu k takové výchově dává impulzy. Všechny dosud zmíněné dimenze socializace – rodina, škola a participace – se v diskursu politické socializace objevovaly a stále objevují poměrně často.

Stejný autor však přichází s další velice důležitou dimenzí politické socializace, dosud mnohem méně probádanou než jsou tradiční socializační činitele jako rodina či škola, a tou jsou média. *„Protože mediatizace naší společnosti a její prostoupení komunikačními technologiemi jsou prakticky všudypřítomné, vytváří tak média velkou konkurenci ‚tradičním‘ socializačním institucím, jako je právě rodina nebo škola.*“ (tamtéž: 23). Pokud je jeho premisa správná, měli bychom na současných mladých voličích pozorovat určitý ústup důležitosti socializačních činitelů rodiny a školy a naopak pozorovat pronikání vlivu médií do procesu politické socializace. Jelikož se jedná o dosud méně probádanou oblast politické socializace, budu se ve své práci zabývat primárně touto dimenzí.

Ačkoli jsem dosud zmiňoval hlavně studie, které se zabývají jednou či více dimenzemi politické socializace nezávisle na sobě, Petr Sak upozorňuje, že *„při sledování vlivu společnosti na jedince si většinou všímáme vztahu jedinec a škola, jedinec a rodina a dalších dvoustranných vztahů. Na jedince však nepůsobí instituce, společenské subjekty, organizace, skupiny a další jedinci izolovaně, ale souběžně.*“ (Sak 2000: 4). Na správné cestě tak mohou být studie, které, jak jsem již zmínil v úvodu práce, neřeší vliv konkrétní socializační proměnné, ale mechanismy tyto různé proměnné spojující, např. vliv rodiny na výběr školy a následný rozvoj skrze vzdělávání. (viz Lauglo 2011) Logika nás nutí uvažovat v takovém kontextu, kdy se jednotlivé socializační proměnné doplňují a žádná tak nakonec nemusí být dominantní. Jakmile jeden ze socializačních činitelů odpadne a není v dostatečné míře nahrazen jiným, politická socializace jedince je tímto narušena. Abychom dokázali zkoumat vliv jednotlivých socializačních činitelů a potvrdit či vyvrátit tuto tezi, že se jednotlivé dimenze (socializační činitele) politické socializace navzájem doplňují,

potřebujeme využít pokročilé statistické metody, nikoli pouhé srovnávání procentuálních výsledků z průzkumů. Z tohoto důvodu budu pro empirické testování tezí vzešlých z teoretického rámce využívat regresní analýzu, která dokáže kontrolovat vliv možných intervenujících proměnných na zkoumaný vztah. Spolehlivě by se nám tak mělo ukázat, jestli jsou na sobě socializační činitele nezávislé či se jedná o komplexní proces, kde výpadek jednoho z článků řetězu povede ke specifickému vývoji socializace jedince.

Všechny obecné definice politické socializace pracují s prakticky totožnou premisou – politická socializace je učení se sociálním, demokratickým a občanským dovednostem. Proto je její zkoumání důležitým přínosem zejména pro demokratizující se společnosti, pro Českou republiku ona potřebnost vychází ze stále silného komunistického dědictví ve společnosti. Koncept politické socializace je však problematický, co se týká jeho kauzálních mechanismů, tedy jaké proměnné způsobují onen proces socializace? Co ho spouští, jaká proměnná má dominantní vliv na jeho průběh, jaké intervenující proměnné z okolního prostředí do procesu vstupují a ovlivňují ho a v jaké míře? Na základě dostupných studií zabývajících se tímto konceptem můžeme stanovit celou řadu různých logicky podložených i jen teoreticky předpokládaných proměnných (vzdělání rodičů, deliberace v rodině, ve škole, mezi kamarády, formální a neformální vzdělávání, atmosféra ve škole, aktivní či pasivní participace apod.) Jak jsem však již nastínil v úvodu práce, nelze jednoduše předpokládat, že vliv proměnné, potvrzený v zahraničním výzkumu, lze jednoduše přenést i do našeho kontextu vzhledem k rozdílným rodinným zvyklostem, mediálním a vzdělávacím systémům, politické kultuře apod. Pro potřeby mé práce jsem si proto stanovil čtyři hlavní dimenze politické socializace, které se ve výzkumech objevují nejčastěji, v zahraničních studiích jsou často detailně zkoumány, a o kterých předpokládám, že mohou mít signifikantní vliv na socializaci mladistvých voličů i v prostředí České republiky: rodinné prostředí, vzdělávání, vliv médií a participace. Tyto čtyři dimenze podrobněji rozeberu, uvedu příklady teoretického zkoumání, případně praktického využití zjištěných poznatků, a na vybraných dimenzích se pokusím v analytické části práce testovat jejich možný vliv na politickou socializaci mladistvých voličů v České republice.

2 Dimenze politické socializace

2.1 Vliv rodinného prostředí na politickou socializaci

Rodina jako dimenze politické socializace se v odborných studiích objevila prakticky jako první. Tento fakt vychází zejména ze známé historie, kdy rodina byla v životě člověka naprostá priorita a rodiče nezpochybnitelnou autoritou. Nepřekvapí tak fakt, že „z rodinných norem se děti učí jejich hodnoty a pravidla a modelují své chování podle chování svých pečovateli.“ (Bandura citován in Shulman, DeAndrea 2014: 386, srov. také viz Kudrnáč 2015) Pokud se rodiče aktivně zajímají o politiku, v dítěti by se měl probudit zájem také (v závislosti na použité teorii buď v dospívání, nebo až na prahu dospělosti). Pokud jsou rodiče např. pravicového smýšlení, jejich potomek by měl být zcela přirozeně necíleně vychováván v tomto směru.

K takovým předpokladům však existují i relevantní námitky. Shulman a DeAndrea (2014: 389-392) uvádějí několik sporných bodů, z nichž jmenuji dva. Jednak vliv na politickou socializaci dítěte nemusí pramenit z vlivu rodičů jako takového, ale z vlivu komunikace s rodiči. Autoři v této souvislosti zmiňují stejný vliv komunikace se spolužáky dle deliberativně učícího modelu McDevitta a Kioussise, kde „skrze rozšiřování politické diskuze s ostatními, paleta zdrojů – zahrnující rodiče a spolužáky – je zodpovědná za politický rozvoj jednotlivce“. (tamtéž: 389) Za takových okolností by se nám však teorie politické socializace smrskla na jedinou dominantní dimenzi – dimenzi deliberace – což dosavadní studie na toto téma nepotvrzují, respektive nevylučují ostatní dimenze.

Druhou námitkou k dominantnímu vlivu rodičů na politickou socializaci je fakt, že v dřívějších studiích se rodiče brali jako jediná proměnná. Shulman a DeAndrea namítají, že politická orientace rodičů se navzájem velice často liší, vliv na dítě tak nemusí být stejný. Správně by se ve výzkumech měl vliv otce a vliv matky oddělit a zkoumat je jako dva oddělené jevy. (srov. tamtéž: 390–391)

Přístup oddělených rodičů využívá např. studie Gidengilové, O’Neillové a Youngové (2010). Jejich premisa je jednoduchá, ženy se méně zajímají o politiku, která je pro ně komplikovanější než pro muže, méně ji sledují v médiích a mají menší znalosti o politice. (tamtéž: 334) Hlavně však přetrvává

názor, že „*politika je mužský svět*“. (tamtéž: 335). Své předpoklady zkoumaly na vzorku žen z britské Kanady mj. pomocí regresního modelu za ověřování pěti oblastí: volební participace, politického stranictví, extra-volebních aktivit (bojkotování výrobků, tlak na dodržování lidských práv a ochrany životního prostředí jako politický nástroj apod.), politického zájmu a politických znalostí. S výjimkou oblasti extra-volebních aktivit se ve všech oblastech ukázal vyšší vliv politicky aktivních matek na politickou socializaci jejich dcer oproti vlivu politické aktivity otců. (srov. tamtéž: 345–351) Spolehlivě se tak ukázala důležitost dělení rodičů na otce a matky při zahrnutí do analýzy.

Jiný přístup k analýze rodinného prostředí zaujal český politolog Aleš Kudrnáč (2015). Uvádí, že „*působení rodinného prostředí na adolescenta se může odehrávat jak přímo, tak nepřímo. V prvním případě vštěpují rodiče aktivně svým dětem určité postoje a hodnoty a pobízejí je k určitému chování. Ve druhém případě působí jako vzor, aniž by byli vedeni snahou své děti ovlivňovat, a vytváří také specifické prostředí domácnosti, které na děti působí různorodými podněty.*“ (tamtéž: 530) Sám Kudrnáč přitom zaujímá postoj druhého případu, který nazývá „sociálním učením imitací“, aby se tak vyhnul pojmu politická socializace. Nepředpokládá, že by rodinné prostředí mělo přímý vliv na utváření sociálních vzorců mladých voličů, pouze vytváří takové prostředí, kde se mladí lidé mohou bez přímých impulzů učit, v tomto případě určitým „napodobováním“ chování rodičů. Samotná premisa jeho studie je taková, že čím pravivější budou rodiče dítěte, tím pravděpodobněji bude i dítě tíhnout k pravivému smýšlení a chování. Dle předpokladů mu analýza potvrdila, že pokud rodiče volili levici, dítě má jen 16% pravděpodobnost volby pravice. Pokud jeden rodič volil pravici, pravděpodobnost pravivého smýšlení dítěte se zvýší na 55 % a na 70 % v případě, kdy oba rodiče volili pravici, přičemž nejdůležitějším prediktorem jsou zde stranické preference. Se dvěma námitkami, tak jak je popsali Shulman a DeAndrea (2014), se Kudrnáč rovněž nepřímo vyrovnává. Neignoruje vliv školního prostředí, naopak je si vědom toho, že „*stranické preference adolescentů podléhají vlivu jak rodinného prostředí, tak i školního kontextu*“. (Kudrnáč 2015: 544). S druhou námitkou o potřebě dělit vliv rodičů na otce a matku se Kudrnáč vyrovnává využitím dat, kde specifické otázky z průzkumu samy umožnily

rozdělit efekt vlivu rodičů, avšak bez možnosti rozlišit, jestli má vyšší vliv otec či matka. Lze pouze konstatovat, že je zde statisticky signifikantní rozdíl. Na obranu Kudrnáčovy zajímavě zpracované studie nutno dodat, že je si tohoto problému vědom. „*V počátcích výzkumu politické socializace bylo zjištěno, že otcové jsou v přesunu svých politických názorů na potomky úspěšnější než matky. Novější výzkum naopak vyzdvihuje roli matek, které mohou mít na děti větší vliv, protože s nimi tráví více času.* (Kudrnáč 2015: 529–530). Z výše uvedené studie Gidengilové, O’Neilové a Youngové (2010) je patrné, že kromě rodičů je třeba rozlišovat i to, zda má být ovlivněn syn nebo dcera.⁶

Většina výzkumů, která pracuje s daty nezaměřenými přímo na zkoumání jevu politické socializace, s takovým podrobným dělením pohlaví rodičů a dětí bohužel pracovat nemůže kvůli absenci specifických dat. K posouzení toho, zda má rodinné prostředí vliv na socializaci či ne, je to však nadbytečné. Kauzální mechanismus vztahu socializace a rodiny je zjevně v určitém napodobování vzorců chování rodičů dětmi. Vzhledem k tomu, že vliv rodiny byl Kudrnáčem potvrzen i v případě České republiky, nebudu se touto dimenzí politické socializace ve své práci dále podrobněji zabývat, vyjma využití proměnných v celkovém regresním modelu.

2.2 Vliv vzdělávání na politickou socializaci

V porovnání s rodinným prostředím, mnoha studiemi potvrzeným sociálním činitelem, vzdělávání (škola, školní prostředí) stále představuje již několikrát zmíněnou „černou skříňku“ (viz Dudley, Gitelson 2002: 178), do které nevidíme a nemůžeme tak přímo pozorovat kauzální mechanismy, které by vzdělávání spojovaly s politickou socializací mladistvých voličů.

První studie z druhé poloviny 20. st. hovořily spíše pro potvrzení školy jako důležitého socializačního činitele. Např. Lauglo v této souvislosti uvádí, že „*dosažené vzdělání je relativně silným prediktorem sklonů dospělých osob k volbě a další občanské a politické angažovanosti.*“ (Lauglo 2011: 54) Skutečně, mnozí další autoři se klonili k názoru, že čím vyššího vzdělání občané dosahují, tím spíše tíhnou k zájmu o politiku a udržení demokracie (srov. Lipset 1959)

---

⁶ Např. Healy a Malhotra (2013) zkoumají i vzájemné ovlivňování mezi sourozenci, které může mít stejný vliv jako přenos zkušeností z rodičů na děti.

Pozdější autoři jsou však ve svých studiích k těmto předpokladům spíše skeptičtí, kloní se k názoru, že „jedinci, kteří vyrostli v soudržných rodinách a komunitách zdůrazňujících občanskou odpovědnost, také s větší pravděpodobností zůstanou ve škole. Věrohodná existence takových nepozorovatelných hodnot implikuje, že obvykle odhadované korelace falešně nadhodnocují opravdovou občanskou návratnost do vzdělání.“ (Dee citován in Lauglo 2011: 55; o falešné korelaci také viz Dudley, Gitelson 2002: 178) Dominantní vliv má v takových případech dle autorů zejména rodina. Pochybnosti podobného typu však zřejmě pramení také z odlišnosti vzdělávacích systémů, rodinných tradic, či všeobecného zájmu o politiku u každého národa. Pokud vezmeme v úvahu, že politická socializace je provázaný proces získávání určitých znalostí, dovedností, hodnot a postojů, přičemž nám není znám mechanismus uvádějící tento proces do pohybu a v pohybu ho udržující, jakýkoliv teoretický model se bude do jisté míry jevit jako nevhodný, popisující falešnou korelaci. Drtivá většina kvantitativních výzkumů totiž nemůže získat tak podrobná data, aby dokázaly statisticky oddělit vliv školního prostředí obecně od vlivu komunikace mezi spolužáky, vlivu na získávání politických znalostí atd., navíc se zahrnutím efektu rodiny, participace a jiných teoreticky možných dimenzí politické socializace. Rovněž to není cílem mé práce, jelikož se budu snažit hledat pouhé vzorce rozmanitosti s vědomím, že proces politické socializace je příliš komplexním, abych byl schopen přijít se zobecňujícími závěry. Pokud tedy nemůžeme na základě dřívějších studií potvrdit vzdělání jako socializačního činitele, musíme se prozatím spokojit s premisou: „*Ve své roli činitele politické socializace, škola, implicitně či explicitně, může přispět k rozvoji dětských základních politických orientací směrem k systému.*“ (Massialas 1970: 31) Vzdělání v takovém případě nebude jasnou, empiricky potvrzenou dimenzí politické socializace, ale připustíme, že je nedílnou součástí procesu a jako taková má nějaký vliv na utváření dovedností, znalostí, hodnot a postojů mladistvých voličů. Přes všechny komplikace nastíněné touto kapitolou ale existuje způsob, jak posoudit vliv vzdělávání obecně na politickou socializaci mladistvých voličů.

Studie spojující vzdělávání s politickou socializací je možné rozdělit na dvě kategorie: kvantitativní a kvalitativní. První, založená na kvantitativním výzkumu,

kam se řadí i má práce, se snaží, pomocí reprezentativních, různě zaměřených dat, hledat statisticky významné vztahy a na základě toho činit závěry, případně předkládat doporučení pro praxi. Druhá, založená spíše na kvalitativním výzkumu, se snaží sledovat samotný proces politické socializace v praxi a neláme si hlavu s tím, že některé jevy mohou být ovlivněny jinými proměnnými, než s jakými se počítá v teoretických modelech. Nelpí příliš na empirické přesnosti, o to zajímavější jsou však zjištění. Tuto druhou kategorii by se dalo nazvat jako observační studie.

Jednu takovou studii, která by se i přes zjevnou metodologickou nepřesnost dala nazvat experimentálně-observační studií⁷, nám ve své publikaci zprostředkovává Macháček s Krošlákem (2013: kap. 3). Jedná se o „pedagogický experiment“ provedený na jedné ze slovenských středních škol na vzorku 25 studentů ve věku 15–16 let. Podstata spočívala v rozdělení studentů v hodinách občanské výchovy na experimentální skupinu, které bylo učivo podáváno zábavnou formou, a kontrolní skupinu, která se učila tradičním výkladovým způsobem. Obě skupiny byly před a po skončení experimentu podrobeny testu z občanských dovedností a znalostí (např. demokracie, základní práva, občanská společnost apod.). Před započítáním experimentu dosahovala průměrná úspěšnost 63 % u testované skupiny a 65 % u kontrolní skupiny. Po završení experimentu dosáhla v následném testu experimentální skupina průměrného hodnocení 78 % oproti 71 % kontrolní skupiny. Ačkoli Macháček i autor experimentu Stanislav Krošlák si byli vědomi nedostatků (malý vzorek, důležitost nastavené atmosféry ve třídě, fakt, že i zábavné aktivity časem zevšední), je patrný výrazně větší vzestup znalostí experimentální skupiny oproti skupině kontrolní. Závěry nelze zobecnit, lze však konstatovat, že jak vzdělávání (vzestup znalostí u obou skupin), tak forma vzdělávání, mají zcela evidentně vliv na úroveň politických znalostí. Ačkoli neznáme přesný kauzální mechanismus, vliv je jednoznačně pozitivní a tedy prospěšný. Ještě však neimplikuje růst politické socializace.

---

⁷ Nejedná se o čistý experiment kontrolující všechny potenciální intervenující proměnné, avšak observační studii, která v určitém zkoumaném prostředí nastolí podmínky vhodné k testování (v ideálním případě zahrnující testovanou a kontrolní skupinu) a sleduje proces politické socializace, či jeho část, v praxi.

Další podobnou studii nabízí Dunsmore a Lagos (2008), kteří se snažili zkoumat politické znalosti studentů středních škol a jejich zájem o politická témata v médiích. V rámci své práce navštívili jednu střední školu v USA a tamním studentům zadali úkol natočit video na politické téma (formou talk-show, jiné TV show apod.), přičemž sami na plánu vedoucím k natočení takového videa participovali jen minimálně. Ačkoli zainteresovaná třída studentů byla známá svou nepozorností a nezájmem ve vyučování, vznikla velice kvalitní videa a ukázalo se, že studenti mají znalosti o politice a při vhodné formě výuky mají i zájem o politická témata. Studie těchto autorů zasahuje sice spíše do participační a mediální dimenze politické socializace, avšak opět se ukázal pozitivní vliv školního prostředí na politickou socializaci mladistvých, pokud je toto prostředí vhodně nastaveno.

Co jsem chtěl zařazením těchto observačních studií říci je, že školní prostředí má zcela evidentně nějaký vliv na politickou socializaci mladistvých voličů, bez ohledu na rozlišení, zda se jedná o jednu ze základních dimenzí, která spouští specifickou část socializace, či zda je to pouze část probíhajícího procesu, která dále rozvíjí již získané znalosti, dovednosti, hodnoty a postoje.

V rámci své práce se v této souvislosti pokusím testovat jednoduchou premisu, že čím obecněji zaměřené bude mít daný student vzdělání, tím vyšším zájmem o politiku bude disponovat (viz hypotéza č. 1). Obecnost vzdělání budu kategorizovat dle typu škol od gymnázií, přes střední odborné školy až po učiliště. Předpoklad je takový, že studenti gymnázií, kteří nejsou ochuzeni o společensko-vědní předměty typu občanské nauky na úkor odborných předmětů, budou mít vyšší zájem o politiku než studenti středních odborných škol a ti budou mít vyšší zájem o politiku než studenti odborných učilišť. Ačkoli se tato teze může zdát až příliš banální, umožní zodpovědět otázku, zda rozsáhlejší výuka v konkrétních předmětech povede k většímu zájmu o politiku. Bohužel se zřejmě nepodaří rozlišit kvalitu výuky v rámci stejného typu škol, k čemuž by byla nutná spíše kvalitativní studie.

2.2.1 Rámcové vzdělávací programy

Abychom mohli zhodnotit efektivitu výuky občanské výchovy či základů společenských věd a jejich dopad na politickou socializaci mladých voličů,

je třeba zmínit *Rámcové vzdělávací programy* (RVP). Jsou to státem vypracované dokumenty, které do jisté míry regulují, co se na kterém typu škol má vyučovat. Na základě těchto dokumentů si jednotlivé školy vypracovávají školní vzdělávací programy (ŠVP), díky kterým se mohou navzájem diferencovat i od škol podobného typu. Jelikož není v mých silách posuzovat ŠVP jednotlivých škol, pro které mám dostupná data, pokusím se rozdělit školy dle RVP na gymnázia a střední odborné školy.

RVP pro střední odborné školy se v oblasti politické socializace snaží „učit se poznávat, tj. osvojit si nástroje pochopení světa a rozvinout dovednosti potřebné k učení se, prohloubit si v návaznosti na základní vzdělání poznatky o světě a dále je rozšiřovat.“ (MŠMT 2009)⁸ Naopak RVP pro gymnázia obsahuje mnohem komplexnější výčet témat charakteristických pro tzv. občanské vzdělávání, ať už se jedná o lidskoprávní, ideologická, politická či religionistická témata. (srov. Výzkumný ústav pedagogický: 39–42) Budu tedy rozlišovat rozdíly v politické socializaci mezi gymnázii a ostatními středními odbornými školami včetně učebních oborů. Obecný typ vzdělávání by se od odborného měl v tomto kontextu odlišovat zejména kvůli komplexnějšímu a podrobnějšímu RVP. Pokud bude náleznost statisticky signifikantní, měla by se potvrdit i premisa, že obecnější vzdělávání vede k vyšší míře politické socializace než vzdělávání odborné.

2.2.2 Formální vs. neformální vzdělávání

Při zkoumání vzdělání jako dimenze politické socializace bychom měli brát v úvahu i rozdělení na formální a neformální vzdělávání. S touto úvahou přišli např. Macháček a Krošlák (2013: kap 1, 2 a 4; viz také Rada Evropy 2010), který zmiňuje jednak rozdělení na formální (obecně výuka ve škole) a neformální (participace ve školním parlamentu apod.) vzdělávání, ale také na občanské vzdělávání ve škole a občanskou participaci mládeže v mimoškolním čase, kam řadí např. městské parlamenty dětí a mládeže, neformální občanská hnutí a iniciativy apod. (srov. tamtéž: 9) Bylo by vhodné rozlišovat, která z forem vzdělávání má na politickou socializaci větší dopady. Je formální vzdělávání

---

⁸ RVP pro střední odborné školy rozlišují 284 oborů, pro ilustraci jsem využil RVP Strojírenské práce. Při porovnání s jinými obory (např. kuchař-číšník) se však v části občanského vzdělávání RVP neliší.

důležitější a neformální jen „pro zábavu“ mladistvých nebo poskytuje formální vzdělávání cenné znalosti, ale přenos těchto znalostí do praxe, hodnot a postojů mladých voličů již zajišťuje právě neformální vzdělávání, kdy si přímo v praxi mohou vyzkoušet nabyté znalosti? Již Robert Putnam (1993) ve své studii o sociálním kapitálu hovořil o tom, že neformální kontakty mezi lidmi posilují sociální kapitál daleko více než kontakty formální. Je otázkou, zdali by se podobná úvaha nedala přenést i do této práce v kontextu formálního a neformálního vzdělávání. V rámci práce se tedy pokusím v dostupných datech nalézt vztah mezi neformálními vzdělávacími aktivitami mládeže a jejich zájmem o politiku, politickými znalostmi či přímo politickou angažovaností, pokud to dostupnost dat dovolí.

2.3 Vliv médií na politickou socializaci

Vzhledem k nepřenositelnosti generalizovaných závěrů ze zahraničních výzkumů a prakticky neprobádané oblasti v kontextu České republiky se ve své práci budu primárně zabývat mediální dimenzí politické socializace.

Média jsou prakticky od konce 1. sv. války považována za jeden z hlavních zdrojů informací pro voliče (srov. např. McCombs, Shaw 1972), mění se pouze jejich forma, od novin a rozhlasu přes televizi až po nová média využívajících internetu. Vzhledem k tomu, že moderní člověk často nemá čas ani zájem zjišťovat si informace v odborné literatuře, empirických studiích apod., jsou média velmi často jediným zdrojem informací pro voliče. Stručně řečeno, „*Média ovlivňují socializaci, protože ovlivňují hodnoty, přesvědčení, postoje a chování ... mohou měnit zkušenosti, posilovat zkušenosti a interferovat se zkušenostmi*“ (Berns 2011: 295). V podstatě tak mohou měnit, posilovat či narušovat všechny aspekty, na základě kterých se volič následně rozhoduje při své volbě v politických záležitostech. Na druhou stranu, jak uvádí Radim Marada (2003: 191), předpokládá se, že média by měla silněji oslovit segment méně vzdělaných a chudších voličů bez dostatečných alternativních informačních zdrojů, avšak ti se cítí kompetentní spíše při sledování reklam na spotřební zboží než politických událostí a tyto proto spíše ignorují.

Nejen v kontextu politické socializace se v politologickém, sociologickém či žurnalistickém diskursu diskutuje o dopadu mediálních výstupů na výstupy politické v podobě volebních rozhodnutí. Zkoumá se, jak média šíří informace, jestli jsou tyto informace pravdivé či ne, jakým způsobem do tohoto procesu zasahuje cílená manipulace a jak toto všechno ovlivňuje samotného voliče v jeho rozhodnutí. Specifičtější situace pak panuje právě mezi mladými voliči, navíc v kontextu vzniku nových forem médií.

Jak uvádí Buckingham (1999: 171), zejména v USA již v době psaní jeho textu klesá čtenost klasických novin a sledovanost televize mezi segmentem mladých voličů. To vše je umocněno příklonem mladých spíše k bulvárním médiím kvůli senzacechtivosti a nezájmu o seriózní informace. S odkazem na Katze Buckingham uvádí, že „*mladí voliči mají velmi odlišnou orientaci na informace oproti starší generaci, dávají přednost ‚neformálnímu‘ a ‚ironickému‘ stylu nových médií oproti ‚monotónně uklidňujícímu hlasu‘ běžné zpravodajské žurnalistiky*“ (Katz citován in Buckingham 1999: 172). Podobný příklon mladých voličů k netradičním formám médií vidíme i u již zmíněné observační studie s tvorbou videa, kde autoři uvádí, že mladí voliči nechtějí být pouhými pasivními konzumenty médií, ale chtějí se aktivně zapojovat.⁹ (srov. Dunsmore, Lagos 2008: 2) Obecně se však skrze různé výzkumy objevují závěry o pozitivní korelaci mezi konzumací médií a politickými znalostmi, zprostředkovaně tak i mezi politickou socializací, což můžeme předpokládat rovněž u mladých voličů v ČR (srov. Dunsmore, Lagos 2008; Buckingham 1999; Anwar, Mirza nedatováno atd.)

2.3.1 Hlavní teorie vlivu médií na politickou socializaci

Panuje všeobecná shoda ohledně vlivu médií na politickou socializaci, na čem se však vědci neshodnou jsou, podobně jako u školy v roli socializačního činitele, kauzální mechanismy spojující formu médií, resp. formu, jakou jsou

---

⁹ Ve Slovenském případě Macháček a Krošlák (2013: 17) v rozporu s tímto přístupem ukazují, že ředitelé škol odmítají zapojit studenty do participace na školách (nejvíce ředitelé gymnázií). Můžeme bohužel jen spekulovat, zda se tímto způsobem nepodrývá proces politické socializace ve škole.

médií podávány informace¹⁰, a politickou socializací mladých voličů a chováním voličů obecně.

Užitečné shrnutí různých přístupů k politické socializaci skrze média nabízí publikace Roberty M. Berns (2011: 301–302), která hovoří o sociálně-kognitivní teorii, kultivační teorii, motivační teorii a nahrazující teorii.

Sociálně-kognitivní teorie

Sociálně-kognitivní teorie vychází z práce Bandury (2001), hovoří o vlivu médií na politickou socializaci mládeže skrze „ukazování“ vzorců chování. Pokud mladí lidé cítí, že jim nějaké chování, které uvidí v médiích, zajistí prospěch, začnou toto chování „imitovat“¹¹, mohou se tak z médií učit jak pozitivní tak negativní vzorce. Je však poněkud iluzorní se domnívat, že napodobování bude hrát významnou roli i v adolescentním stádiu vývoje člověka v kontextu politické angažovanosti. Hodnotná je tato teorie pro mladé lidi předškolního a školního věku (se kterými pracuje i Bernsová), v adolescenci se však vliv napodobování již pravděpodobně bude snižovat a do popředí se budou dostávat jiné aspekty socializace.

Kultivační teorie

Kultivační teorie vychází ze známé práce Gerbnera et al. (2002), který hovoří o vlivu médií skrze kultivaci názorů společnosti. Bernsová uvádí příklad s násilím – čím více je člověk vystaven násilí v médiích, tím více k němu bude tíhnout on sám, bude se měnit jeho chování. Pouhou úvahou a každodenní zkušeností však můžeme spolehlivě prohlásit, že např. situace s násilím nemusí být takto jednoznačná. Dle charakteru člověka může v násilí buď nalézt zalíbení, nebo se mu naopak bude protivit. Pravděpodobná je také situace, kdy časté vystavení obrazům násilí způsobí jeho prostou ignoraci. Pokud toto převedeme do kontextu politické socializace, časté vystavení určitému typu zpráv může zapříčinit voličovu pasivitu. Přestože se jedná pouze o mou úvahu, pokusím

---

¹⁰ Odlišnou kapitolou výzkumu je vztah mezi samotnými informacemi podávanými médií a chováním voličů, resp. politickou socializací mladých voličů. Tento vztah by se musel zkoumat obsahovou analýzou různých médií, což bohužel dalece přesahuje rozsah a možnosti této práce.

¹¹ Procesem imitace se namísto striktnější politické socializace zabýval i Aleš Kudrnáč (2015) ve své studii sledující rodinu jako socializačního činitele.

se ji empiricky testovat, pokusím se v dostupných datech o mladých voličích najít vzorec chování, který by napovídal tento posledně jmenovaný potenciální kauzální vztah o vlivu časté konzumace určitého typu média na voličovu politickou pasivitu. Pokud by byl takový vztah signifikantní, dokázal by negativní vliv médií na politickou socializaci mladých voličů.

Motivační teorie

Třetí z uvedených teorií, motivační teorie, vychází z práce Rubina (2002), a hovoří o vlivu médií v závislosti na jejich použití, jestli k zábavě, učení, či jen jako šum na pozadí, navíc záleží i na osobnostních vlastnostech a schopnostech každého člověka. Jak uvádí Bernsová, malé děti jsou na obrazy z médií náchylnější vzhledem ke kognitivní nezralosti a neschopnosti objektivně vyhodnotit takovéto výstupy. Motivační teorii tedy můžeme považovat za určitou evoluci teorie sociálně-kognitivní s přihlédnutím k různým stádiím lidského vývoje a charakteru osobnosti, kdy adolescenti budou reagovat jinak, než jak uváděla sociálně-kognitivní teorie, a to v závislosti na mnoha jiných proměnných. Dostupná data mi pravděpodobně nedovolí dostatečně otestovat platnost této teorie, ačkoli se na první pohled zdá jako dosud nejvhodnější vysvětlení pro mnou zkoumanou problematiku politické socializace.

Nahrazující teorie

Poslední teorií, kterou Bernsová uvádí, je nahrazující teorie. Ta hovoří o vlivu médií využitých jen pro zábavu, která pak nahrazují jiné důležité socializační činnosti – rozhovory v rodině, participaci mezi vrstevníky, čtení knih a s tím související rozvíjení slovní zásoby, případně analytické myšlení apod. Aktivní činnosti jsou v takovém případě nahrazeny pasivní konzumací médií. Je evidentní, že pro empirické testování této teorie by byla nutná panelová data pro sledování vývoje jednotlivců v čase (zda jsou pozitivní aspekty socializace nahrazovány mediální konzumací). Taková data bohužel nemám k dispozici, přesto se pokusím najít určité vzorce rozmanitosti mezi různými aktivitami jednotlivců (koníčky apod.) a velmi častou konzumací určitých typů médií.

Teorie agenda-setting

Teorie agenda-setting (nastolování témat) nebyla uvedena v práci Bernsové, pro svou potřebu však využiji předpoklady z ní vyplývající. S teorií přišli McCombs a Shaw (1972; srov. také Carroll 2015: 125) při zkoumání, jak média ovlivňují nabývání znalostí a chování voličů v Americe. Zjistili, že témata, která média přináší, jsou silně korelována s preferencemi voličů. Ukázalo se, že voliči jsou silně ovlivněni tím, co vidí v médiích. Pro potřeby své práce využiji tři typy efektů médií na voliče:

- Kognitivní
- Behaviorální
- Afektivní

Sami autoři přichází se závěrem, že kognitivní působení je nejdůležitější pro získávání informací. Naopak Hvižďala (2005: 247) hovoří o tom, že „*tzv. afektovaná televize (médiá) ... pracují s personifikací, autenticitou a intimitou, aby působila hlavně na city.*“ Jak budu rozebírat níže v kapitole o kategorizaci médií, seriózní média by se měla vyznačovat kognitivním (informativním) nebo behaviorálním (s dopadem na chování) působením na voliče, bulvární média naopak zejména afektivním (emocionálním) vlivem.

Jak vyplývá z výše nastíněných deskripcí různých teorií, v mé práci jsem schopen do jisté míry otestovat teorii kultivační a nahrazující. Stanovil jsem si hypotézu zkoumající dopad sledování médií na politickou socializaci mladistvých. Čím více času budou studenti věnovat sledování médií, tím vyšším zájmem o politiku budou disponovat. (viz hypotéza č. 2) Pokud se tato hypotéza nepotvrdí, ale ukáže se signifikantní opačný vztah, bude to určitým potvrzením úvahy o negativním vlivu médií na politickou socializaci mladistvých, kdy přílišné vystavení určitým tématům či typům médií způsobí jejich ignorování. Pro posouzení platnosti nahrazující teorie si stanovím pouze otázku, zda se vyskytují činnosti mezi studenty, které souvisí s vyšší konzumací určitých typů médií. Teorie sociálně-kognitivní je příliš zjednodušená pro testování vlivu médií na adolescenty, teorie motivační je naopak příliš komplexní a vyžaduje specifická data.

Cílem mé práce však nebylo přijít s neprůstředními závěry ohledně vlivu médií na politickou socializaci, ale pouze hledat vzorce rozmanitosti v dosud příliš empiricky neprobádané problematice v kontextu České republiky. Případné další výzkumy, které by mohly vycházet z mé práce, by se tedy měly zaměřit na získávání specifických dat pro testování specifických teorií a modelů, které vyžadují často daleko podrobnější dotazování, než jaké jsem schopen vyextrahovat z obecnějších datových souborů.

2.3.2 Kategorizace médií

Abych mohl ve své analýze pracovat na určení vlivu různých typů médií, musím tato média nejprve kategorizovat. V diskuzi o seriózních médiích se bohužel nevyskytuje příliš mnoho prací, které by na základě určitých kritérií jasně definovaly a rozdělily česká média na seriózní a bulvární. Problémem je struktura mediálního prostředí v České republice, kterou např. Jiří Pehe řadí do středomořského typu, jenž je charakteristický historickým vývojem médií jako služebníků státu, vysokou politickou polarizací, neskrýváním politických preferencí novinářů a často též státními zásahy do chodu veřejnoprávních médií. (srov. Pehe 2010)

Z tohoto důvodu je velice těžké česká média nějakým jednotným způsobem kategorizovat. Kategorizací médií a jejich proměnnou se kromě např. Karla Hvizďaly, Tomáše Trampoty, Jakuba Končelíka, Jana Jiráka, Barbary Köpllové či Petra Orsága se tímto tématem zabývá také řada studentských diplomových prací – jedná se o případové studie bulvarizace konkrétních médií, nikoli však o všeobecnou kategorizaci dle nastavených kritérií.

Ve své práci potřebuji určitou kategorizaci, proto využiji rámec, o kterém hovoří např. Karel Hvizďala – dělení, zejména novin, na:

- Seriózní média
- Pop-média
- Bulvární média

Tuto kategorizaci upravím dle poznatků např. Trampoty a Končelíka. (srov. Trampota, Končelík 2011)

Seriózní média

Jak uvádí Hvižďala (2005: 247), „*prestižní tiskoviny přinášejí kvalitní výběr zpráv, nabízejí přesné zpracování, uvádějí zprávy do souvislostí a analyzují je*“. Z dosud uvedených a níže rozebíraných důvodů proto v České republice prakticky nenajdeme tištěné médium, které by bylo možné označit za typicky seriózní co do obsahu i formy (většina seriózně se tvářících médií patří spíše do kategorie pop-médií). Jediná média vhodná do této kategorie jsou pouze ta veřejnoprávní, regulovaná zákonem, tedy Česká televize a Český rozhlas. Česká televize plní nezastupitelnou roli, dle Karla Hvižďaly (tamtéž: 162–163) má vliv na kultivaci několika nesporných hodnot:

- Zpravodajství a publicistika, tedy úroveň informovanosti
- Péče o živý jazyk a jazyky oborové
- Nebanalizování a nezmenšování prostoru pro komunikaci (kultivace dialogu)
- Příprava vysílání pro postižené a menšiny
- Udržování domácí původní tvorby, divácky úspěšné, ale velmi nákladné

Jedním z měřítek serióznosti média totiž musí být i poskytování pravdivých a ověřených informací bez ohledu na finanční bilanci. Níže uvedená pop-média toto nespĺňují, protože budou vždy řízena primárně potřebou finančního zisku než poskytováním seriózních informací, ačkoli to nutně nemusí znamenat poskytování informací zkreslených. Serióznost musíme chápat jak z hlediska obsahu, tak formy podávaných informací.

Pop-média

Pop-média jsou relativně novým modelem, „*tváří se jako prestižní noviny, ale míra zjednodušení, titulky, velikost fotografií a jazyk se již zřetelně přibližuje bulváru*.“ (Hvižďala 2007) Probíhá „*neustálé tlačení žurnalistiky k tomu, aby se zaměřovala na lukrativní potenciální spotřebitele, což si přejí vlastníci médií i významní inzerenti*“. (McChesney 2009: 37) Dle rozhovoru s Janem Jirákem dochází ke zlehčování obsahu a formy. (srov. Vodrážka 2014) Z hlediska poskytovaných informací se tedy jedná o média seriózní, z hlediska formy jsou patrné náznaky bulvarizace (viz Hvižďalou zmíněné vizuální prvky). Na základě

výzkumu Trampoty a Končelíka (2011), kteří se na základě poměru „soft news“ a „hard news“, poměru zpravodajství oproti jiným tématům a poměru domácích zpráv oproti zprávám ze zahraničí, snažili otestovat míru bulvarizace vybraných deníků, můžeme do kategorie pop-médií zařadit Mladou frontu Dnes a Právo, problematické pro zařazení jsou Hospodářské noviny a Lidové noviny. I přes názor Tomáše Trampoty, že prvky bulvarizace v Hospodářských novinách sice nalezneme, ale nesoupeří o stejné publikum s bulvárem, jako třeba MF Dnes a Blesk (srov. Český rozhlas 2012) je třeba rozlišovat obsah a formu, přičemž forma (zejména vizuální prvky) nese známky bulvarizace i u Hospodářských novin a Lidových novin. Abychom měli v tomto bodě kategorizaci kompletní, zařadím sem i časopisy typu Respekt apod., které řeší relevantní politická témata, formou však v duchu pop-novin. Podobně sem zařadím TV stanice Nova a Prima, které nejsou zcela seriózní, ale rovněž ne zcela bulvární. Kategorii pop-médií nicméně dále ve výzkumu nebudu využívat jako konkrétní kategorii právě pro obtížnou a často spekulativní kategorizaci.

Bulvární média

Bulvární média „*ve společnosti hrají jistou nezastupitelnou ekonomickou a sociální roli*¹² ... *vyznačují se velkými titulky a kresbami či fotografiemi a krátkými články. Jazyk není spisovný, pracuje s emotivními výkřiky ulice.*“ (Hvízd'ala 2007) Klasickým bulvárním tiskem v České republice jsou deníky Blesk, Aha a Šíp.

Média můžeme kategorizovat i na levicová – pravicová, dle vlastnictví jednotlivých médií (srov. McChesney 2009) nebo dle zaměření na zpravodajsky zaměřená a zaměřená na zábavu, kdy ta zpravodajská mají pozitivnější vliv na politickou socializaci. (srov. Moeller, de Vreese 2013) Pro potřeby mé práce je však vcelku zbytečné zabývat se drobnými nuancemi ve spekulativní rovině, jednoduchá a jasná kategorizace postačí.

---

¹² Přiměřenou formou seznamují lidi, co moc nechtou, s politickými problémy; přináší bezplatný právní servis pro nemajetné; stimulují kult úspěšnosti mezi širším obyvatelstvem; kanalizují neukojenou potřebu po krvi a sexu u některých skupin obyvatel; mají nejdelší a nejlépe zpracované sportovní rubriky. (Hvízd'ala 2005: 213)

Jelikož kategorizace je v mnoha případech sporná, zejména co se týká kategorie pop-médií, abych se vyhnul spekulativní rovině, budu v rámci testování proti sobě stavět krajní, jasně vymežitelné kategorie: Výsledky jasně bulvárních médií proti ostatním a výsledky veřejnoprávních médií jako zástupců seriózního tisku proti ostatním. Kategorii pop-médií nebudu zahrnovat do analýz jinak než jako referenční kategorii. Jako orientační kategorie využiji tiskové kategorie vyplývající přímo z výzkumu MML-TGI (MEDIAN, MML-TGI 14/I – 14/IV).

Pomocí zde nastíněné kategorizace médií mohu do jisté míry otestovat platnost teorie agenda-setting v kontextu efektu různých médií na chování mladistvých voličů. Stanovil jsem si hypotézu, že studenti sledující více seriózní média budou ovlivněni spíše kognitivně a behaviorálně, studenti sledující více bulvární média budou ovlivněni spíše afektivně. (viz hypotéza č. 3) Prospěšně pro politickou socializaci mladých voličů je tedy sledování seriózních médií s kognitivním či behaviorálním vlivem, což umožňuje rozvoj informovaných a participujících voličů, nikoli však voličů jednajících na základě emocí a spekulativních informací bulvárního tisku.

2.4 Vliv participace na politickou socializaci

Jedním z prvních významnějších teoretiků, kteří se zabývali možným pozitivním dopadem participace na demokracii, byl Robert Putnam ve své známé publikaci *Making democracy work* (1993), kde se zabýval zejména konceptem sociálního kapitálu. Tvrdil, že „*občanství v občanské komunitě se vyznačuje, zejména, aktivní participací ve veřejných záležitostech*“. (Putnam 1993: 87), což však není příliš překvapivé, jelikož samotná participace již evokuje určitý zájem o politiku. Ve své studii (tamtéž: kap. 6) se však zabíral i problematikou vertikálních a horizontálních sítí kooperace a důvěry, kdy horizontální síť (mezi rovnocennými „partnery“ z různých oblastí) byly daleko efektivnější v rozvíjení a udržení tzv. sociálního kapitálu, jenž je dle Putnamova výzkumu silně spojen s efektivní demokracií. Mohli bychom však vzít Putnamovy předpoklady a závěry a analogicky je využít v problematice politické socializace mladistvých?

Důležitou poznámkou k dimenzi participace je její pronikání i do dalších dimenzí, např. „participace“ v rodině, participace ve škole apod. V takovém

případě je však odlišný předpokládaný kauzální mechanismus, způsobující politickou socializaci. Např. v případě školy se nejedná o vliv vzdělávání jako takového, ale diskuze o politice mezi vrstevníky, mimoškolní aktivity, které mají mj. charakter vzdělávání, jako zastupitelstva dětí a mládeže (např. Macháček, Krošlák 2013: kap. 1; Sapiro 2004: 18) či jiné apolitické neformální aktivity jako spotřební chování, životní styl, internetové aktivity apod. (srov. Amna et al. 2009: 29) Mladá generace má navíc obecně lepší vztah k aktivní participaci než generace starší. (srov. Wass 2005: 2)

Jedno z možných spojení Putnamova konceptu s teorií politické socializace můžeme nalézt v publikaci Gimpela et al., kde tvrdí, že „*chování označované termínem ‚občanská angažovanost‘ je vystavěno souborem postojů, které prokazují znalosti o a pozitivní evaluace vlády a politiky*“ (Gimpel et al. 2003: 6) Občanská angažovanost je zde de facto způsobena politickou socializací. Předpokládaný vztah by však měl být opačný.

Vrátíme-li se k Almondovi s Verbou (1989: kap. 11), ti ve své studii skutečně došli k závěrům, že obecná participace vede k politické socializaci v podobě vyššího zájmu o politiku než u respondentů, kteří v průzkumu jimi provedeném uváděli neparticipaci. Původní teoretický rámec Almonda a Verby se kromě vlivu rodiny a školy rozrostl i na participaci v zaměstnání. Jejich výzkum má však dvě podstatné slabiny: deskriptivní metody a dotazování dospělých respondentů. Ve své době neměli takovou možnost využití pokročilých statistických metod, které dokážou do určité míry zachytit i velice komplikované vztahy společenské reality. Pro svůj výzkum tak využívali pouhou deskripci a komparaci procentuálních výsledků z dotazníkového šetření. Zjištění jsou sice relevantní, avšak v dnešní době by se takový postup setkal s nepochopením pro přílišné ignorování vlivu možných intervenujících proměnných. Své dotazníkové šetření navíc prováděli nikoli mezi mladistvými, nýbrž mezi dospělými a vyžadovali po respondentech vybavení si situací z mládí, kdy mohli participovat, a pokud mohli participovat, jestli tak skutečně činili. Na základě těchto odpovědí pak spojovali dřívější možnost participace s aktuálním zájmem o politiku. Tento přístup zdaleka není ideální, jelikož politická socializace, ať už dle Almonda a Verby či dle jiných starších i novějších výzkumů, je velice

komplexním procesem obsahujícím mnoho různých potvrzených i potenciálních proměnných. Dospělí respondenti, v závislosti na věku, si nemuseli vybavit všechny možnosti participace, které mohly ovlivnit socializační proces, vybavenou participaci naopak mohli zveličit. Největším problémem je pak odstup od vybavovaných zkušeností, jelikož v průběhu času mezi zkušeností a výzkumem se mohlo objevit nespočetně jiných faktorů, které měly vliv na aktuální zájem o politiku. Ačkoli jsou jejich myšlenky průkopnické a Almond s Verbou jsou si vědomi limitů své teorie, např. přílišné komplexnosti procesu, kumulativního charakteru jednotlivých proměnných apod., je třeba tyto mechanismy zkoumat sofistikovanějšími metodami.

Přes veškeré problémy studie Almonda a Verby však můžeme nalézt pozoruhodnou analogii s Putnamovými úvahami v tom, že vzájemná kooperace vytváří zásoby sociálního kapitálu, který zpětně posiluje vzájemnou kooperaci. (srov. Putnam 1993: 171) Analogicky s naší problematikou, participace může vést k politické socializaci, která pak zpětně bude posilovat participaci. Za předpokladu, že je tato úvaha správná, měli bychom pozorovat větší participaci u těch mladistvých, kteří prokážou např. větší znalosti o politice či budou pozitivněji hodnotit politiku jako takovou, zároveň však i opačný vztah, kdy mladí voliči, kteří budou více participovat, by měli mít vyšší znalosti o politice či ji obecně hodnotit lépe. K empirickému otestování této teze mi poslouží regresní analýza, která dokáže posoudit signifikanci i dle různých směrů předpokládaného vztahu.

Mnoho studií se zabývá participací pouze ve smyslu vykonávání nějaké činnosti v politickém kontextu, tj. účast na volbách, aktivita v organizacích občanské společnosti, v zahraničních studiích často zmíněné politické stranictví (např. Niemi, Hepburn 1995; Healy, Malhotra 2013 apod.)¹³ apod. Objevují se však studie, které zkoumají vliv pouhé interpersonální komunikace. „*Současné výzkumy navrhuji, že ‚komunikační kompetence‘ jsou jedním z nejdůležitějších zdrojů potřebných pro úspěšnou socializaci do aktivní formy občanství*“ (Östman

---

¹³ Přestože je politické stranictví často chápáno jako důsledek politické socializace a tedy její indikátor, s v současnosti klesajícím členstvím jednotlivců v politických stranách nejen v postkomunistických zemích a faktem, že u mladých lidí by se musely jako indikátor využít spíše stranické preference, které jsou však nedokonalé, tyto proměnné jako indikátory politické socializace využívat nebudou.

2013: 602, viz také McLeod 2000) Kauzální mechanismus by byl velice prostý – kdo se více baví o politice (bez ohledu na to s kým, ale s odkazem k Putnamově konceptu by efektivnější byla komunikace mezi vrstevníky, kolegy či v rámci jiných horizontálních sítí), ten bude více stimulován politickou socializací. Empiricky lze takový vztah testovat s odkazem na data o míře, do jaké daný respondent konzumuje politiku a sdílí nabyté informace s ostatními. Konzumace politiky je však nutně spojena s médii. *„Interpersonální komunikace poskytuje důležité funkce jako spojovací článek mezi užitím médií a občanskou angažovaností v komunikačním procesu.“* (tamtéž: 604)

Dimenze participace není jednoznačně potvrzená. Některé studie hovoří o tom, že *„politické znalosti jsou silným prediktorem politické participace“* (Muralidharan, Sung 2015: 5), jiné se kloní k závěrům studií o *„nulové korelaci mezi faktuálními politickými znalostmi a politickou participací mezi adolescenty.“* (Östman 2013: 604) Pravděpodobně bude opět záležet na faktorech jako specifické politické, vzdělávací, sociální a rodinné prostředí v různých zemích, osobnostních charakteristikách a individuálních postojích. Není totiž důvodné předpokládat, že znalosti o politice musí automaticky implikovat aktivní participaci jedince. Nicméně, kdo se již jednou o politiku zajímá, měl by s větší pravděpodobností tyto znalosti prakticky využít v politické participaci.

Pro otestování vlivu participační dimenze jsem si stanovil hypotézu, že studenti vykazující vyšší míru participace v činnostech vyžadujících interpersonální komunikaci, budou disponovat vyšší mírou zájmu o politiku. (viz hypotéza č. 4). Na dostupných datech se také pokusím otestovat úvahu, že participace posiluje politickou socializaci, která zpětně vede k vyšší participaci.

Metodologická část

3 Použitá data

3.1 Jeden svět na školách

K otestování sestaveného teoretického rámce, zvolených hypotéz a výzkumných otázek, využiji jako první data z výzkumu *Jeden svět na školách* (Jeden svět na školách 2014) za rok 2014, poskytnutá objednavatelem, organizací Člověk v tísni, o.p.s. a realizátorem, agenturou MEDIAN, s.r.o. s výstupy v podobě zprávy z dotazníkového šetření¹⁴. (srov. Jeden svět na školách 2014) Data vychází z dotazníkového šetření provedeného na českých středních školách v roce 2014 jako třetí opakování výzkumů z let 2009 a 2012.

Pro zajištění reprezentativnosti vzorku středních škol byl využit stratifikovaný náhodný výběr z kompletního seznamu českých středních škol se zahrnutím ukazatelů typu školy (gymnázium, SOŠ, učiliště), regionu (Čechy, Morava) a velikosti sídla (do 5000 obyvatel, 5000-99 999 obyvatel a 100 000 obyvatel a více). Vzniklý vzorek obsahoval 164 oslovených škol, z nichž 60 souhlasilo s provedením výzkumu. Z každé školy byla vybrána jedna třída s ohledem na reprezentativnost dle věkových kategorií. Do konečného vzorku bylo zahrnuto průměrně 25 dotazníků za každou školu (srov. tamtéž).

Tab. 1: Struktura vzorku dat Jeden svět na školách

Gymnázia	25,2%		
SOŠ	50,4%	Morava	33,7%
Učiliště	24,4%	Čechy	66,3%
muži	47,1%		
ženy	52,9%	0-5000 ob.	42,4%
		5000 - 99 999 ob.	40,4%
15-17 let	61,5%	100 000 ob. a více	17,2%
18-20 let	38,5%		

Zdroj: Jeden svět na školách 2014

Pro testování využiji verzi datového souboru, kde je zahrnuta i proměnná, označující na kterých školách probíhaly vzdělávací aktivity Člověka v tísni.

¹⁴ Z toho důvodu bude část mé deskriptivní analýzy svým charakterem sekundární analýzou dat.

Po vzoru agentury MEDIAN, s.r.o. také vyřadím všechny studenty, kteří uvedli, že dotazník vyplňovali s pomocí spolužáků. Pro mou analýzu mi tak zůstane 1251 případů/studentů. Celý datový soubor budu rovněž po vzoru agentury MEDIAN, s.r.o., v rámci korelační a regresní analýzy, vážit za pomoci vypočítané proměnné pro reprezentaci složení populace středoškolských studentů od 15 do 20 let věku, a to dle sociodemografie, regionality a typu studované školy. (srov. Jeden svět na školách 2014: 4)¹⁵

Datový soubor obsahuje různě zaměřené otázky pokrývající i témata politické socializace a vymezeného teoretického rámce, zejména pak dimenzi školy a participace, částečně médií a rodiny. Samotnou politickou socializaci zde reprezentuje zejména odpověď na klasickou průzkumovou otázku, zda by se studenti (příští týden) zúčastnili parlamentních voleb. Do jisté míry by se dala využít i otázka na volební stranu (otázka, koho by v takových volbách volili), protože schopnost sebe-identifikace je jedním z nejdůležitějších indikátorů politické vyzrállosti. Je-li student schopen se identifikovat s nějakou stranou a podpoří tuto svou odpověď záměrem jít volit, dokáže tak obecný zájem o politiku. Nabízí se tak možnost vytvořit z těchto dvou indikátorů variantu indexu politické socializace. Bohužel otázka zjišťuje volební stranu pouze u těch studentů, kteří deklarují, že by šli volit, index by tak byl zkreslený ve prospěch těch, co by šli volit bez ohledu na schopnost sebe-identifikace. Proto použiji pouze otázku zjišťující ochotu jít volit. Proměnnou zpravidla využívám již rekódovanou na dichotomickou variantu vyjadřující účast/neúčast u voleb.

Pro dimenzi rodiny jsou k dispozici otázky na životní úroveň rodiny a úroveň vzdělání rodičů. Tuto dimenzi však neplánuji rozsáhle testovat deskriptivní a korelační analýzou, pouze jako součást celkového regresního modelu.

Dimenze vzdělávání je v tomto datovém souboru reprezentována jednak typem školy, otázkami na to, zda studenty baví studium, co by samotné studenty měla škola naučit¹⁶ a také odlišením těch studentů, kteří se zúčastnili vzdělávacích

---

¹⁵ Tento krok činím jen v zájmu metodologické čistoty, analýzy provedené mimo práci bez vážení dat vykazují jen naprosto minimální odchylky od výsledků analýz vážených dat.

¹⁶ Zde je možné výsledky do jisté míry srovnávat s obdobným výzkumem Macháčka a Krošláka na Slovensku (2013)

aktivit Člověka v tísni, což by teoreticky mělo zvýšit úroveň politické socializace. Všechny výsledky mohou diferencovat dle typu školy přesně tak, jak jsem je chtěl kategorizovat.

Dimenze vlivu médií je v tomto datovém souboru zastoupena pouze odlišením, v jakém médiu studenti sledují zpravodajství, z jakého typu média získávají aktuální informace o společenských a politických tématech a které z těchto médií využívají nejčastěji. Data bohužel nediferencují v rámci jednotlivých typů médií, k dispozici tak mám pouze rozlišení na tisk, televizi, internet atd., pro základní analýzu však data postačí.

Dimenze participace je zde zastoupena řadou otázek zejména na neformální mimoškolní aktivity, stejně tak i na aktivity vyžadující interpersonální komunikaci. Do dimenze participace můžeme zařadit i otázky na možnost, že by se studenti v budoucnu stali regionálními zastupiteli, a otázky hledající důvody malé občanské angažovanosti mladých lidí. Podobná skladba otázek mi umožní analyzovat možné vztahy mezi participací při aktivitách vyžadujících interpersonální komunikaci a politickou socializací při současném hlubším vhledu do problematiky neangažovanosti, v případě, že socializace bude na nízké úrovni.

Analýzu doplním proměnnými souhlasu s různými výroky a systémem hodnot jednotlivých respondentů. Jednotlivé výsledky analýzy je možné diferencovat také dle kontrolních proměnných věku, kraje, velikosti obce a pohlaví.

3.2 Market & Media & Lifestyle - TGI

Jelikož datový soubor výzkumu *Jeden svět na školách* nedovoluje zejména diferenciaci médií v rámci jednotlivých typů médií, což mi znemožňuje otestovat hypotézu č. 3, využiji možnosti přístupu k datovému souboru rozsáhlého výzkumu trhu, médií a životního stylu *Market & Media & Lifestyle – TGI* (MEDIAN, MML-TGI 14/I – 14/IV)¹⁷ poskytnutém agenturou MEDIAN, s.r.o.

---

¹⁷ Zkr. MML-TGI.

Výzkum se provádí na vzorku cca 15000 lidí ve věku od 12 do 79 let reprezentativním po dovážení pro celou Českou republiku.¹⁸ Pro mé potřeby jsem měl k dispozici data za rok 2014, 1. – 4. kvartál spojitého datového souboru. Kvůli případnému porovnání s výsledky analýzy souboru Jeden svět na školách provedu analýzu MML-TGI pouze na vzorku respondentů od 15 do 20 let¹⁹. Základní strukturu vzorku ukazuje tabulka č. 2.

Tab. 2: Struktura vzorku dat MML-TGI

Respondenti 15-20 let	Počet	Projekce na populaci	%
Celkový vzorek	1202	707 376	8,02 (v populaci)
Muži		369 847	52,28
Ženy		337 529	47,72
Do 20 000 obyvatel		433,012	61,21
Nad 20 000 obyvatel		274,364	38,79
Morava a Slezsko		236,288	33,4
Čechy		471,088	66,6

Zdroj: MEDIAN, MML-TGI 14/I – 14/IV; Vlastní zpracování

Jako indikátor míry politické socializace použiji v tomto datovém souboru otázku, do jaké míry se respondenti zajímají o politiku. Obecný zájem o politiku jako výsledek politické socializace nemusí nakonec vyústit ve volební účast, proto je tato otázka vhodnější a citlivější jako závisle proměnná než deklarace volební účasti ve výzkumu Jeden svět na školách.

Dimenzi rodiny zahrnu i v rámci analýzy tohoto datového souboru pouze jako součást celkového regresního modelu, konkrétně pak otázky na nejvyšší dosažené vzdělání přednosty (hlava rodiny) a hospodyně rodiny (dle tradice většinou matka).

Dimenzi školy nezahrnu vůbec, jelikož datový soubor neumožňuje diferencovat dle typu studované střední školy u jednotlivých respondentů. Vzorek respondentů pro můj výzkum nemá střední školu dokončenou, jako nejvyšší

¹⁸ Všechny uvedené hodnoty z výzkumu MML-TGI prezentuji po vážení datového souboru.

¹⁹ Datový soubor nedovoluje určit, který ze studentů zrovna studuje pouze střední školu a jaký typ, diferencuji proto pouze podle věku s předpokladem, že se jedná o podobnou strukturu respondentů jako v případě výzkumu Jeden svět na školách, co se studentů týká.

dosažené vzdělání tak uvádí pouze základní. Dimenzi školy však v dostatečné míře pokryje výzkum Jeden svět na školách.

Primární dimenzí, kterou se zde budu snažit testovat, je dimenze médií. Charakter výzkumu umožňuje velice detailní diferenciaci v rámci jednotlivých typů médií (rádio, tisk, televize, časopisy i online média) včetně dělení na deníky, týdeníky, měsíčníky a suplementy (tisk vložený např. do vydání novin), dělení dle působnosti (celostátní či regionální), dle obecného typu vlastnictví (veřejnoprávní, soukromé) či dle příslušnosti k mediální skupině (MAFRA, Economia, VLP apod.). Pro potřeby mé práce rozdělím média obecně dle upravené kategorizace Karla Hvizďaly a otestuji platnost hypotézy č. 3. Jednotlivá konkrétní média rovněž zahrnu do regresního modelu a pokusím se nalézt takové médium, které statisticky nejvíce stimuluje zájem respondentů o politiku.

Poslední dimenzi mého teoretického rámce, dimenzi participace, v dostatečné míře pokrývá již výzkum Jeden svět na školách. Výzkum MML-TGI navíc pochopitelně neřeší angažovanost konkrétně studentů středních škol, otázky na studentské volby apod. by zde byly zcela irelevantní, otázky na případnou účast u voleb výzkum vůbec nezahrnuje. Z toho důvodu již dimenzi participace v rámci analýzy souboru MML-TGI nezahrnu a zaměřím se na otázky postojů, hodnot a sebeidentifikace v rámci levice-pravice apod. jednotlivých respondentů, které do dimenze participace částečně zasahují.

4 Metoda

Jelikož teoretická hodnota analýzy, podpořená zájmem představitelů projektu Jeden svět na školách o výslednou práci, by se mohla promítnout i do praxe, pro testování vymezeného teoretického rámce a jednotlivých dimenzí politické socializace využiji třífázový postup.

V zájmu jednoduché ilustrace základních vztahů využiji deskriptivní statistiku křížových proměnných pomocí grafů. V závěrečné zprávě výzkumu Jeden svět na školách (Jeden svět na školách 2014) se podobné výstupy sice objevily, zajímat mne však bude specifická skladba proměnných nikoli dle jednotlivých tematických částí, ale dle dimenzí politické socializace. Deskriptivní statistika mi také umožní objevit některé nepředpokládané vztahy, které budu moci v druhé a třetí fázi v případě potřeby analyzovat pokročilými statistickými metodami. Výstupy budu uvádět povětšinou bez kategorií „nevím“, „odmítl odpovědět“ apod. (dopočet do 100 % v rámci každé kategorie), uvedu je pouze v případě, kdy budou mít konkrétní vypovídací hodnotu.

Druhou fází bude korelační analýza teoreticky předpokládaných vztahů i potenciálních vztahů nalezených pomocí deskriptivní statistiky. Cílem je najít, pokud to bude možné, silně korelované vztahy a jejich následné teoretické zdůvodnění pro potřeby hledání kauzálních vztahů. Korelační analýza bude také sloužit jako kontrolní test multikolinearity pro regresní modely ve třetí fázi.

Třetí fází bude využití binární logistické regrese²⁰ pro potvrzení předpokládaných a deskriptivní statistikou nalezených vztahů a jejich vliv na míru politické socializace, a to při kontrole vlivu jiných proměnných.

Deskriptivní statistiku budu u souboru Jeden svět na školách provádět za pomoci programu IBM SPSS Statistics, následné výstupy již budu vizualizovat pomocí běžného tabulkového editoru MS Excel. Deskriptivní statistiku souboru MML-TGI budu provádět z licenčních důvodů za pomoci programu Data Analyzer, výstupy opět budu vizualizovat pomocí MS Excel.

Korelační analýzu provedu u souboru Jeden svět na školách v programu SPSS s využitím různých korelačních koeficientů – Spearmannova Ró

---

²⁰ Pro potřeby práce dále jen logistická regrese

a Kendallova Tau v případě ordinálních proměnných (paralelní korelační analýza stejných proměnných dvěma různými korelačními koeficienty pro případné zachycení odlišných nelineárních vztahů – každý korelační koeficient je citlivý na jiný průběh dat) a Cramerova V v případě nominálních proměnných. Kardinalní proměnné ve výzkumu nevyužívám. U souboru MML-TGI budu korelační (a následně i regresní) analýzu provádět z licenčních důvodů v programu Data Analyzer, který umožňuje pouze základní analýzu korelací postavenou na principu Pearsonova R. Všechny proměnné proto před korelační analýzou převedu na dichotomické či trichotomické (kódování 0,1 atd.), matematicky by pak použití Pearsonova R nemělo vadit. U souboru Jeden svět na školách rekódování proměnných provádím výběrově pro deskriptivní statistiku a následně až po korelační analýze jen pro potřeby třetí fáze.

Logistickou regresi provedu v obou programech, avšak s odlišnými výstupy. U výstupů MML-TGI neuvedu výsledky Hosmer-Lemeshowova testu dobré shody a podíl vysvětlené variace bude založen na koeficientu determinance. Jelikož program Data Analyzer umožňuje rozdělení proměnných v regresním modelu na povinné (které vstupují do modelu vždy) a nepovinné (model sám vyhodnotí relevanci jednotlivých proměnných a nevyhovující vyřadí), regresní model bude založen na krokové metodě (obdoba metody Stepwise v SPSS). Využít tak mohu mnohem více nepovinných proměnných, model je sám zhodnotí a vytřídí. U výstupů souboru Jeden svět na školách využiji metodu Enter (všechny proměnné vstoupí do modelu najednou), abych pro ilustraci v modelu zachoval i ty proměnné, které nebudou signifikantní. Uvedu také výsledky Hosmer-Lemeshowova testu dobré shody pro zhodnocení vhodnosti sestaveného modelu a podíl vysvětlené variace bude reprezentovat procentuální interval mezi Coxovým & Snellovým R^2 a Nagelkerkeho R^2 .

Analytická část

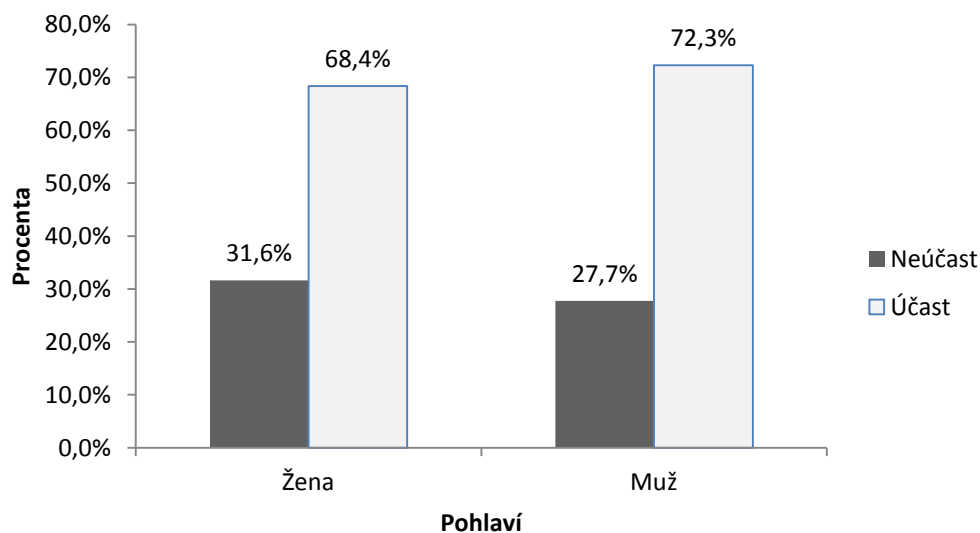
5 Deskriptivní statistika

5.1 Vztah socializace se socio-demografickými proměnnými

Naprostá většina analýz využívá mj. jako kontrolní proměnné základní socio-demografické charakteristiky jako věk, pohlaví, velikost bydliště apod. Pro přehlednost vztahy mezi těmito proměnnými uvádím ve zvláštní podkapitole.

Základní socio-demografickou charakteristiku pohlaví ve vztahu k deklarované volební účasti ukazuje graf č. 1. Průběh dat je velice podobný, s mírnou převahou mužů v kategorii „účast u voleb“, což pramení obecně z většího zájmu o politiku u mužů oproti ženám. Rozdíl je však zcela minimální.

Graf 1: Deklarovaná volební účast v závislosti na pohlaví

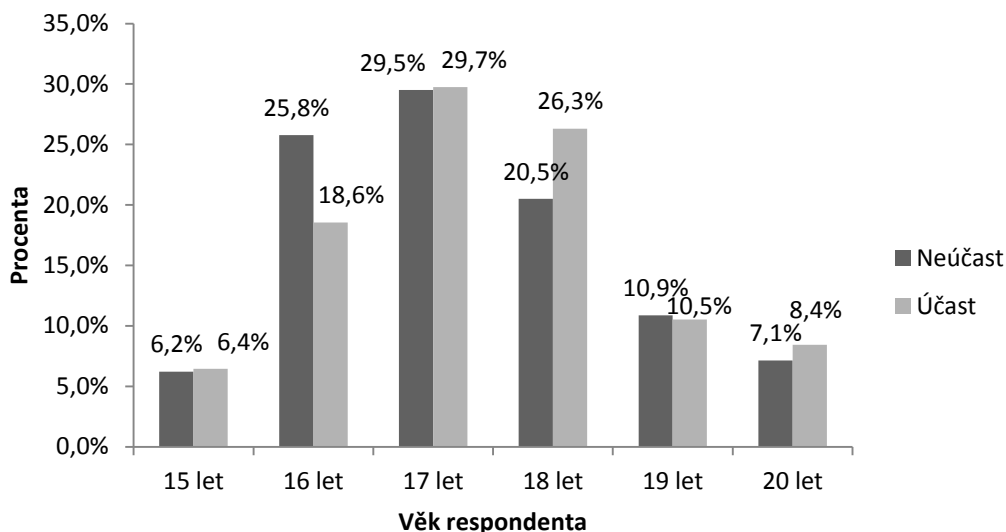

Zdroj: Jeden svět na školách 2014; Vlastní zpracování

Druhou zkoumanou socio-demografickou charakteristikou je věk studentů. Dle předpokladu by se politická socializace studentů, indikovaná deklarovanou volební účastí, měla zvyšovat s věkem. Graf č. 2 ukazuje rostoucí deklarovanou volební účast se zvyšováním věku až do dovršení 18 let, kdy trend strmě padá na hodnoty 15-16 let věku. Zřejmě se zprvu jedná o nadšení z možnosti volit, z dovršení občanského věku, které je následně potlačeno znechucením z politiky,

apatií a neochotou zúčastnit se demokratického procesu. Podobný jev pozorují i v rámci některých dimenzí politické socializace (viz níže).

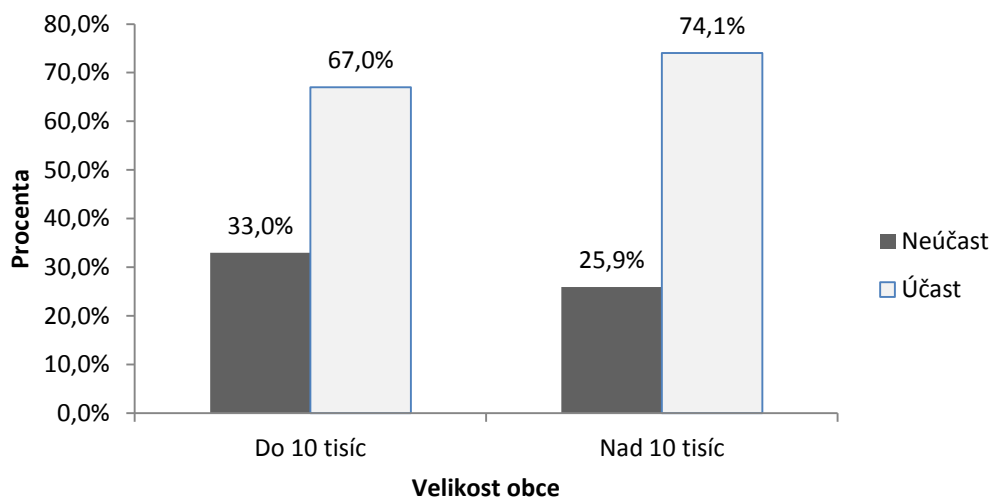
Graf 2: Deklarovaná volební účast v závislosti na věku respondenta

Zdroj: Jeden svět na školách 2014; Vlastní zpracování

Jistou vypovídací hodnotu může mít také velikost města/obce jako bydliště respondenta. Z logiky věci bychom měli vyšší volební účast pozorovat buď v menších obcích, kde je zapojení do volby tradicí spíše než v anonymizovaném městě, na druhou stranu může být demokratický proces formou volební účasti zakotven spíše ve větších městech než v menších obcích.

Graf 3: Deklarovaná volební účast dle velikosti obce

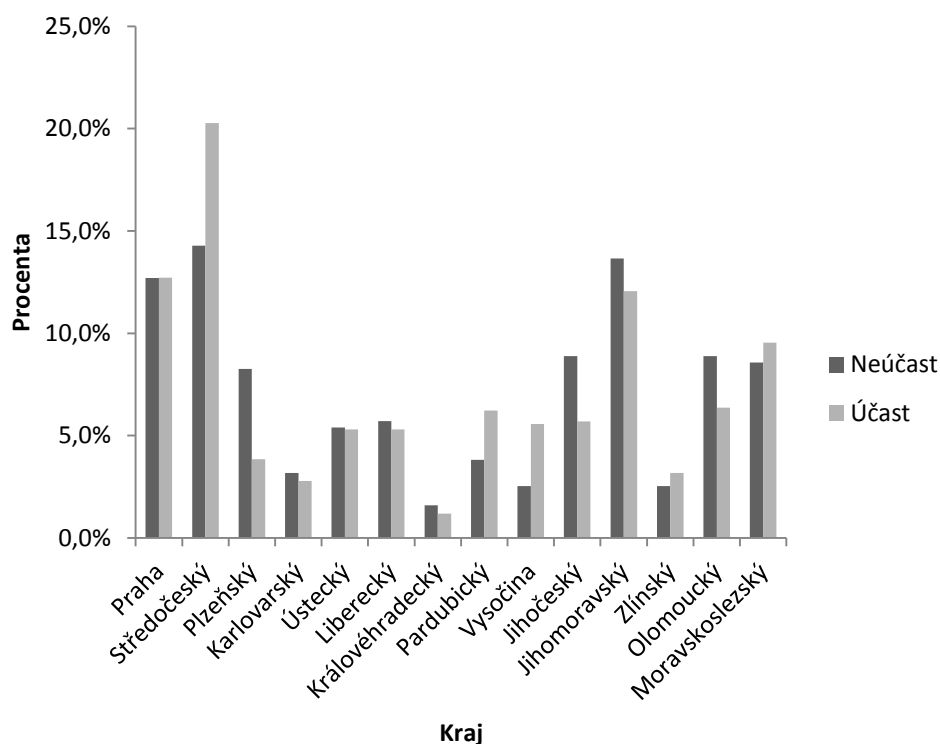

Zdroj: Jeden svět na školách 2014; Vlastní zpracování

Graf č. 3 ukazuje procentuálně podobnou deklarovanou účast, mírně však převažuje deklarovaná volební účast u obcí nad 10 tisíc obyvatel, což může být způsobeno převahou respondentů z těchto obcí ve vzorku. Velikost obce však může mít vliv na politickou socializaci studentů, což se pokusím otestovat i v rámci regresní analýzy.

Pro úplnost vizualizuji i deklarovanou volební účast studentů v závislosti na regionu, resp. kraji. Nízké výsledky zejména Královéhradeckého a Zlínského kraje jsou způsobeny nízkým zastoupením v konečném vzorku. Většina krajů disponuje převahou deklarací účasti u voleb, zejména Středočeský, Pardubický a kraj Vysočina. Překvapivé jsou vyrovnané odpovědi v Praze. Po rekódování krajů na Čechy a Moravu se Slezskem se projevil jen menší rozdíl v poměru souhlasných a nesouhlasných odpovědí, kde respondenti z Čech by se spíše zúčastnili případných voleb. (viz grafy č. 4 a 5; v grafu č. 4 pro přehlednost nezobrazuji přesná procenta u jednotlivých sloupců)

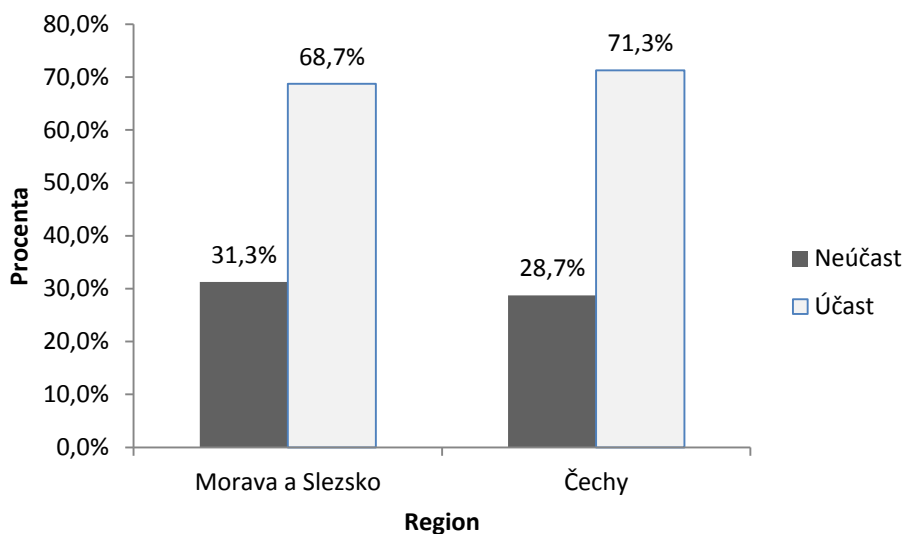
Graf 4: Deklarovaná volební účast dle kraje

Zdroj: Jeden svět na školách 2014; Vlastní zpracování

Graf 5: Deklarovaná volební účast dle regionu

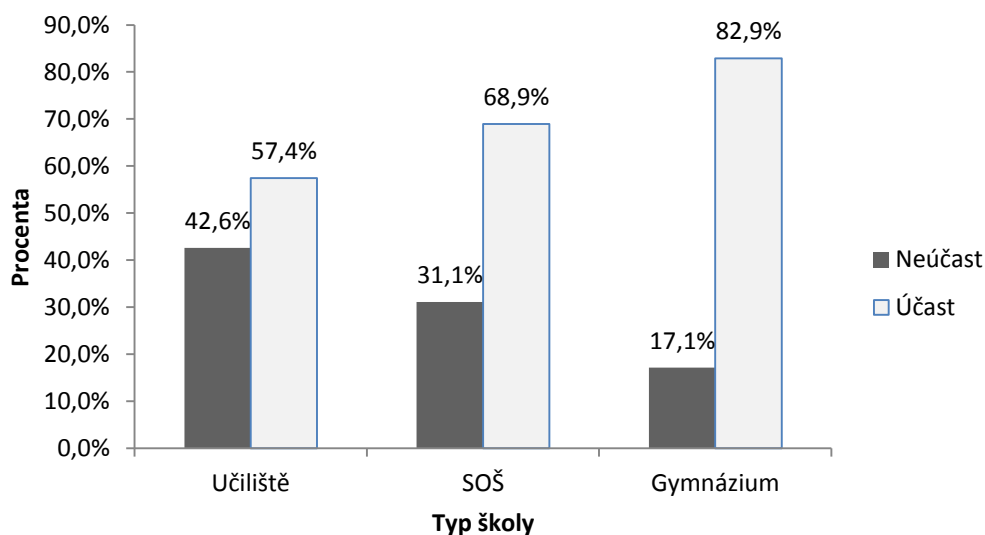

Zdroj: Jeden svět na školách 2014; Vlastní zpracování

5.2 Dimenze vzdělávání

V rámci dimenze vzdělávání se ptám zejména na fakt, zda má typ školy, způsob výuky apod. vliv na politickou socializaci, indikovanou jako deklarovanou účast v hypotetických parlamentních volbách nebo zda v rámci této dimenze způsobuje politickou socializaci jiný faktor/y a škola slouží pouze jako prostředí k působení těchto faktorů.

Graf 6: Účast u voleb dle typu školy

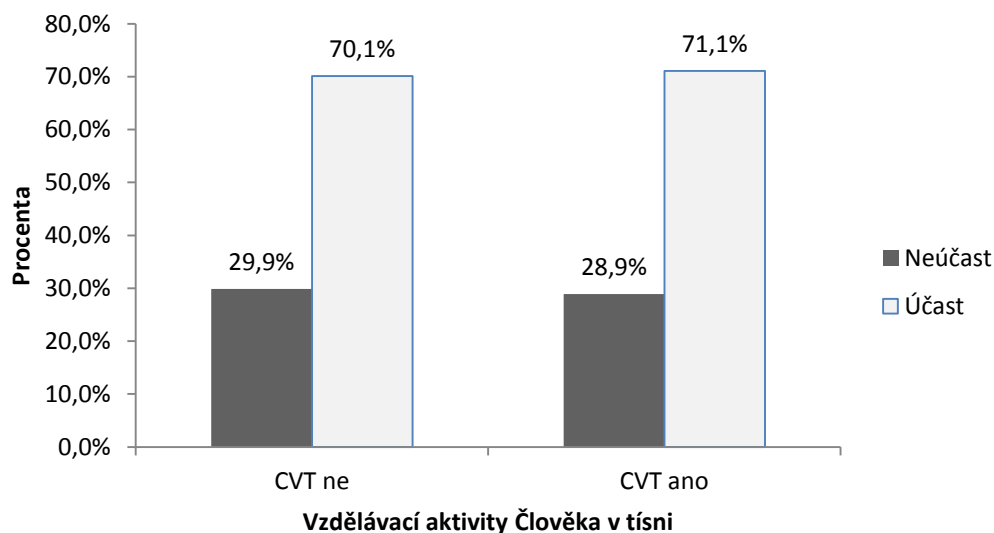

Zdroj: Jeden svět na školách 2014; Vlastní zpracování

Jak ukazuje graf č. 6, až 83 % studentů gymnázií deklaruje účast u hypotetických voleb oproti necelým 70 % studentů středních odborných škol a 57 % studentů učilišť. V opačném měřítku deklarované neúčasti u voleb dle předpokladů dominují učiliště, následována středními odbornými školami a nakonec gymnázii. Ukazuje se, že typ školy, tedy obecnost vzdělávání celkově a naopak rozsah občanského vzdělávání, nastavený dle rámcových vzdělávacích programů, velmi pravděpodobně souvisí s deklarovanou účastí u voleb. Trend účasti je zřetelně stoupající, trend neúčasti naopak klesající, patrně se zvyšující se obecností vzdělání.

Otázkou zůstává, zda je obecnost a rozsah občanského vzdělávání hlavním určujícím faktorem vlivu dimenze vzdělávání na politickou socializaci. Pokud ano, žádná jiná vzdělávací aktivita by neměla mít na politickou socializaci vliv nebo alespoň ne takový, jak má dle deskriptivní statistiky obecnost vzdělání. Výzkum Jeden svět na školách vychází z rozsáhlého projektu, jenž se pokouší aplikovat různé vzdělávací aktivity, s cílem zvýšit občanské povědomí, na vybraných školách. Přítomnost takových aktivit na školách lze postavit proti deklarované volební účasti (viz graf č. 7).

Graf 7: Vzdělávací aktivity Člověka v tísní vzhledem k deklarované volební účasti

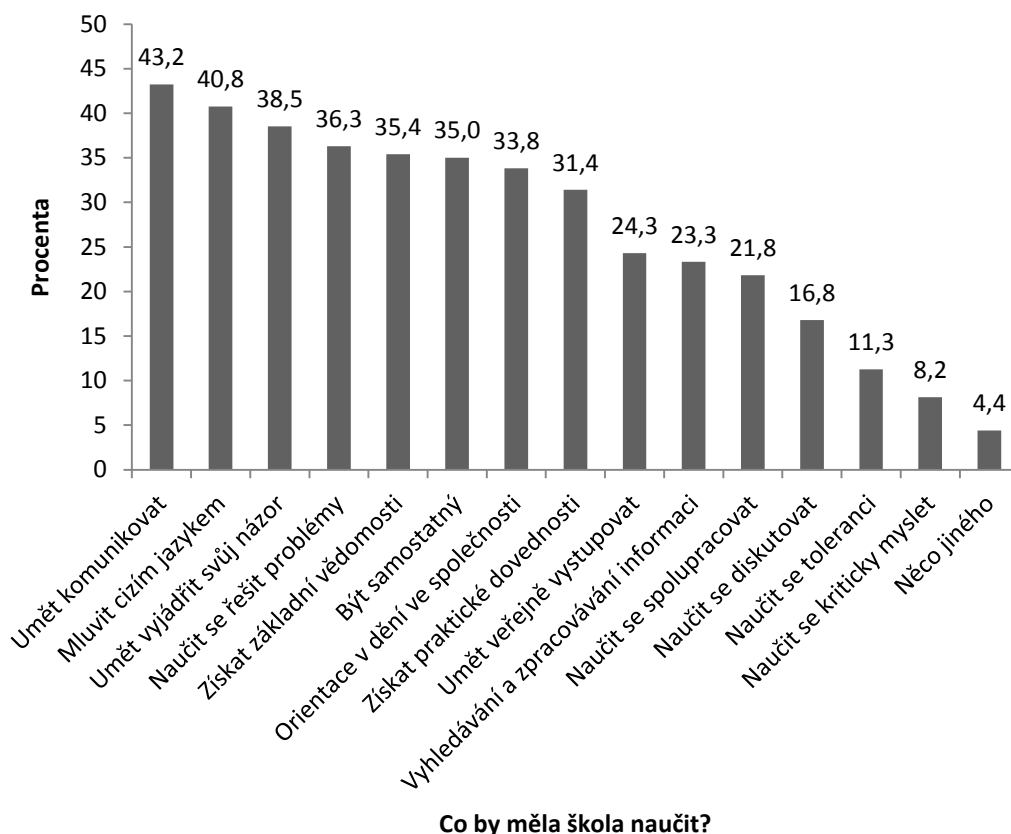
Zdroj: Jeden svět na školách 2014; Vlastní zpracování

Dle předpokladu by vzdělávací aktivity Člověka v tísní měly zvýšit politickou socializaci studentů. Účast u voleb deklaruje 70 % studentů, kteří

těmito aktivitami neprošli a 71 % procent studentů, kteří aktivitami prošli. Vidíme zcela zanedbatelnou převahu směrem k účasti u studentů, kteří aktivitami prošli. Problémem je absence dat před nástupem těchto vzdělávacích aktivit. Mohlo se stát, že průběh dat dříve naznačoval jasnou převahu směrem k těm studentům, kteří aktivitami neprošli oproti těm, kteří se jich později zúčastnili. Rovněž to může být způsobeno neúčinností aktivit nebo malým vzorkem (asi 8 škol v datovém souboru prošlo těmito aktivitami). Neznám však obsah vzdělávacích aktivit, neznám kontext, nemohu tedy činit obecné závěry. Pokud by byla k dispozici panelová data včetně dat ze vzdělávacích aktivit Člověka v tísni, mohl bych komparovat jednotlivé průzkumy a určit případný pozitivní vývoj v čase.

V rámci teoretického vymezení dimenze vzdělávání jsem již psal o výzkumu Macháčka a Krošláka (2013: 17) na Slovensku, kde ředitelé tamních gymnázií odmítali důležitost zapojení studentů do participace na škole, přestože by se podobná aktivita zdála na základě teorie vhodná pro rozvoj politické socializace. Dle grafu č. 8 se žádná z aktivit uvedených v průzkumu nesetkala s nadpoloviční většinou souhlasu mezi studenty. Jako nejdůležitější, co by škola měla naučit, studenti uváděli schopnost komunikovat (43,2 %), mluvit cizím jazykem (40,8 %) a s tím související schopnost vyjádřit svůj názor (38,5 %). Zarážející je umístění hlavních „demokratických“ dovedností na opačném konci výčtu. Z reprezentativního vzorku 1251 studentů si pouze 8,2 % myslí, že by škola měla naučit kriticky myslet, 11,3 % studentů soudí, že by škola měla učit toleranci, 16,8 %, že by měla učit diskutovat a 21,8 %, že by měla učit spolupracovat. V dobře fungující demokracii založené na aktivních, participujících občanech by pořadí aktivit mělo být spíše opačné, minimálně by však veškeré aktivity měly dosahovat vyšších procent souhlasu už z toho důvodu, že studenti měli možnost zaškrtnout více odpovědí „Ano“ současně. Důležitější však je, zda se ochota participovat zvyšuje s politickou socializací, či nikoli. Touto problematikou se budu zabývat v samostatné kapitole v rámci dimenze participace.

Graf 8: Co by dle studentů měla škola naučit?

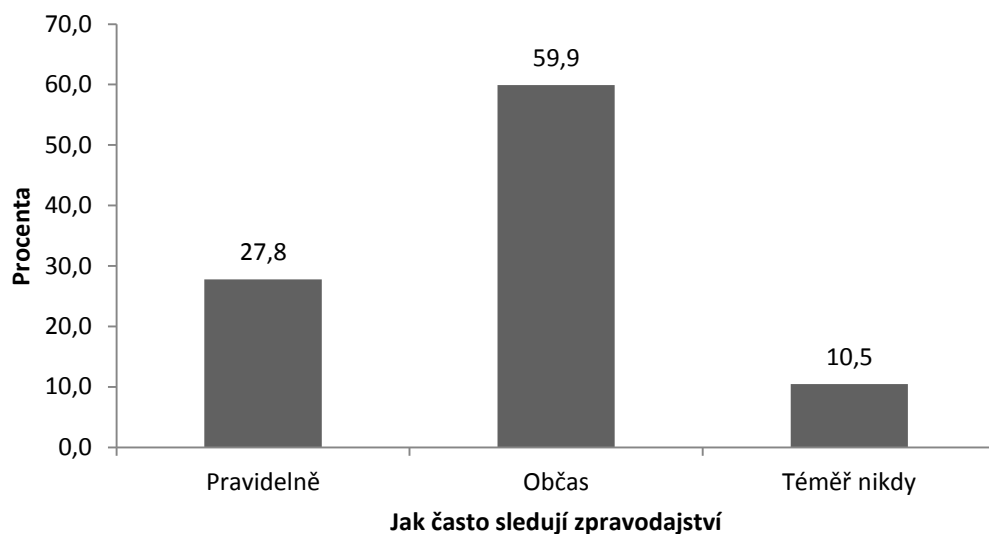

Zdroj: Jeden svět na školách 2014; Vlastní zpracování

5.3 Dimenze médií

V rámci dimenze médií mohu v datech výzkumu Jeden svět na školách (Jeden svět na školách 2014) zobrazit pouze obecné zdroje, ze kterých studenti získávají své informace a jak často sledují zpravodajství. Diferencování v rámci jednoho typu média budu provádět na základě dat MML-TGI (MEDIAN, MML-TGI 14/I – 14/IV), usuzovat však budu napříč oběma výzkumy, jelikož žádný z nich sám o sobě neobsahuje dostatečné informace k předmětu mé práce. Důležitými prediktory politické socializace v rámci dimenze médií jsou: Kde a jak často studenti sledují zpravodajství, jaké typy médií sledují nejčastěji, kde získávají informace o politice a společenském dění, jakým způsobem je ovlivňuje sledování bulvárních médií a naopak veřejnoprávních médií apod.

Graf 9: Jak často studenti sledují zpravodajství v médiích?

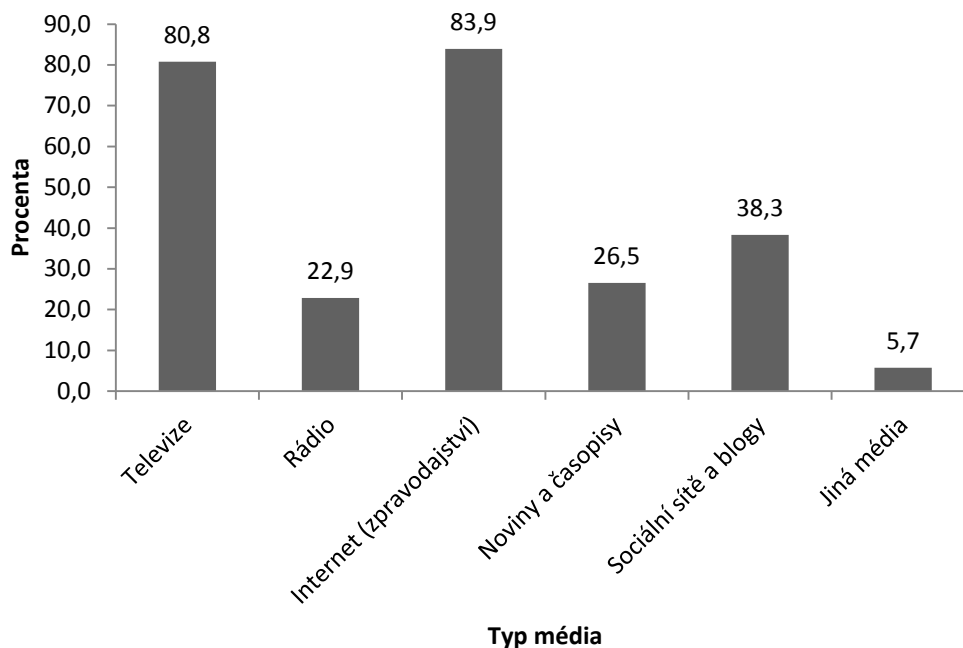

Zdroj: Jeden svět na školách 2014; Vlastní zpracování

Pro představu, jak ukazuje graf č. 9, pravidelně sleduje zpravodajství 27,8 % studentů, alespoň občas jej sleduje 59,9 % a téměř nikdy 10,5 % studentů. Pokud by se tyto výsledky měly promítnout i do politické socializace, studenti jsou velmi častými konzumenty zpravodajství v médiích a měli by tím být ovlivněni, existuje-li mezi konzumací zpravodajství a politickou socializací kauzální vztah. V rámci regresní analýzy proto zahrnu jako nejvíce socializující kategorii pouze pravidelné konzumenty médií.

Co se týká typu konzumovaných médií, ve kterých studenti sledují zpravodajství, graf č. 10 ukazuje jasnou dominanci internetu (84 %), následovaného televizí (80,8 %). Před dříve hlavním zdrojem seriózních informací v novinách a časopisech (26,5 %) nalezneme ještě sociální sítě a blogy

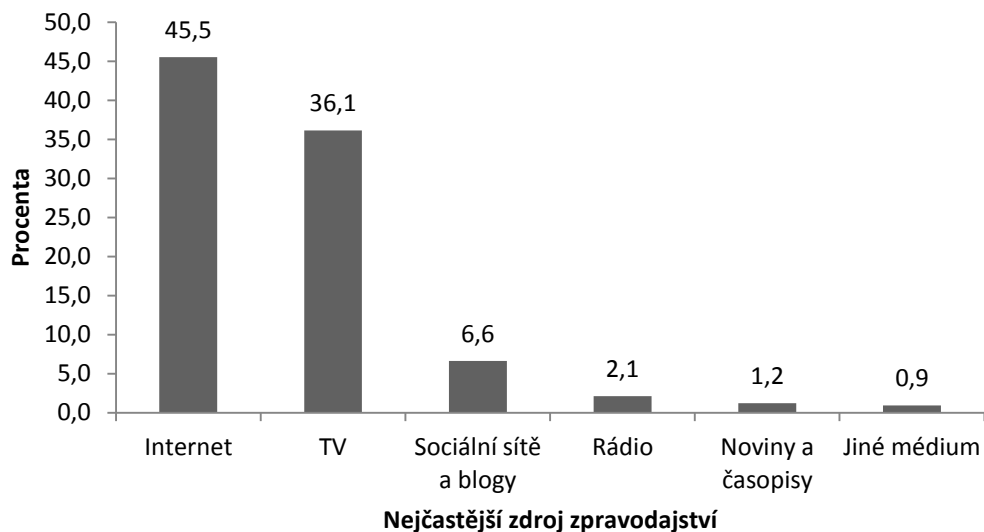
Graf 10: Kde sledují zpravodajství?

Zdroj: Jeden svět na školách 2014; Vlastní zpracování

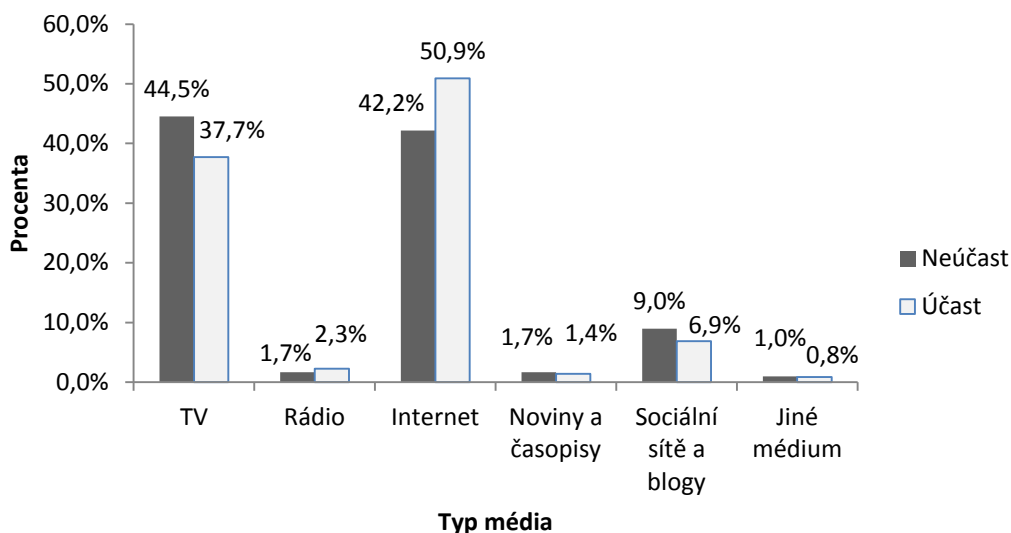
(38,5 %). Podobně vyznívá graf č. 11, kdy měli studenti určit jedno médium, kde zpravodajství sledují nejčastěji. 45,5 % respondentů ze vzorku 1251 studentů uvedlo internet, 36,1 % televizi. Noviny a časopisy uvedlo jen 1,2 % studentů. Až nadměrná konzumace internetu oproti jiným „tradičním“ médiím nicméně nemusí být problém, bohužel z tohoto datového souboru nedokážeme určit, zda studenti sledují na internetu více či méně seriózní zpravodajství nebo zpravodajské portály známé spekulativními, neověřitelnými informacemi (např. aeronet.cz, parlamentnilisty.cz apod.). Ačkoli se velice nízká konzumace tradičních tištěných médií může zdát problematická, většina z nich má své elektronické verze na internetu, kterou studenti mohou konzumovat. Zdánlivý odliv tak může být pouze přesunem mezi dvěma typy médií při zachování podobného obsahu. Svou roli hraje cena, dostupnost, jednoduchost apod.

Graf 11: Kde sledují zpravodajství nejčastěji - jedno médium

Zdroj: Jeden svět na školách 2014; Vlastní zpracování

Graf 12: Účast u voleb dle nejčastěji sledovaného média

Zdroj: Jeden svět na školách 2014; Vlastní zpracování

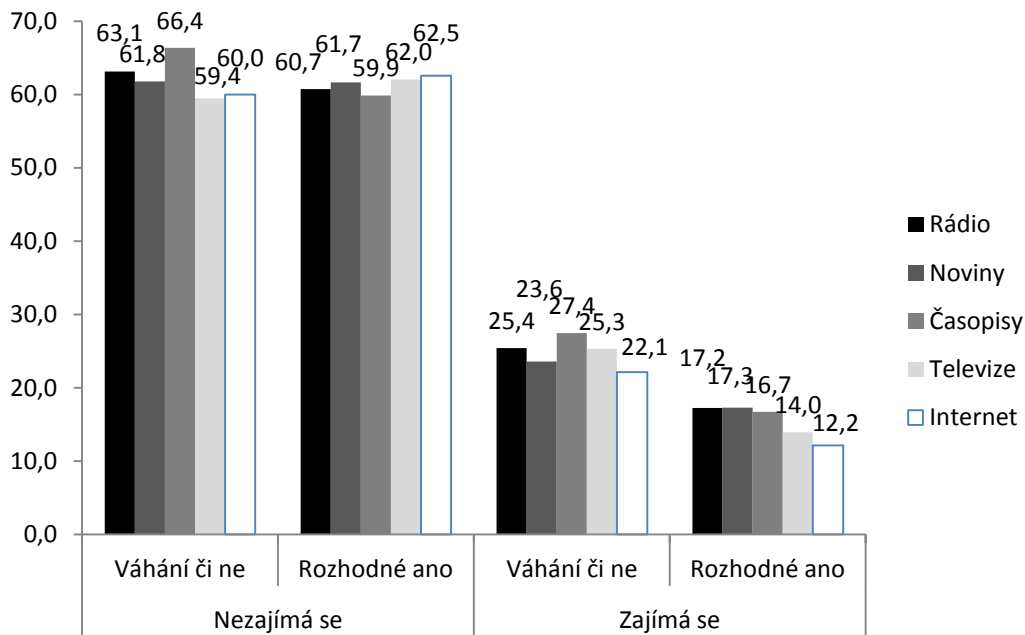
V návaznosti na politickou socializaci můžeme otázku na nejčastěji sledované médium, co se týká zpravodajství, provázat s účastí v hypotetických volbách. V grafu č. 12 jsou uvedeny všechny hodnoty v závislosti na typu média. Ukazuje se, že až 50,9 % studentů, kteří sledují zpravodajství nejčastěji na internetu, by se zúčastnilo voleb. Podobně v kategorii studentů, kteří sledují spíše televizní zpravodajství, by se účast u voleb dostala až k 44,5 %. Klasická

média jako noviny, časopisy a rádio jsou minimálně pro mladou generaci, ochotnou účastnit se voleb, zcela zanedbatelnými zdroji informací.

Co se týká nikoli volební účasti, ale pouhého zájmu o politiku, který nemusí být doprovázen aktivní participací na demokratickém procesu, tato data, spolu s podrobnou diferenciací v rámci jednotlivých typů médií, nabízí právě výzkum MML-TGI (MEDIAN, MML-TGI 14/I – 14/IV). Zájem o politiku, podobně jako účast u voleb, kódují jako dichotomickou proměnnou zájmu/nezájmu. U jednotlivých médií beru v úvahu vždy poslední vydání či vysílání, které se v otázkách dotazníku vyskytují.

Graf č. 13 ukazuje v kategorii zájmu o politiku a jasného uvedení hlavního zdroje informací, na rozdíl od volební účasti, dominanci rádia, novin a časopisů, kdežto televize a internet jsou minoritními kategoriemi. Internet a televize převažují pouze v kategorii lidí nezajímajících se o politiku, kteří zároveň jasně uvedli hlavní zdroj informací. Nominální hodnoty dat jsou však ve všech kategoriích velice podobné, liší se jen v řádu procent. Zřejmě to znamená, že zájem o politiku nemusí být tak jasně determinován sledováním určitého typu média oproti volební účasti. Lepší odpověď nicméně poskytne hlubší náhled na konkrétní typy médií.

Graf 13: Zájem o politiku dle hlavního zdroje informací

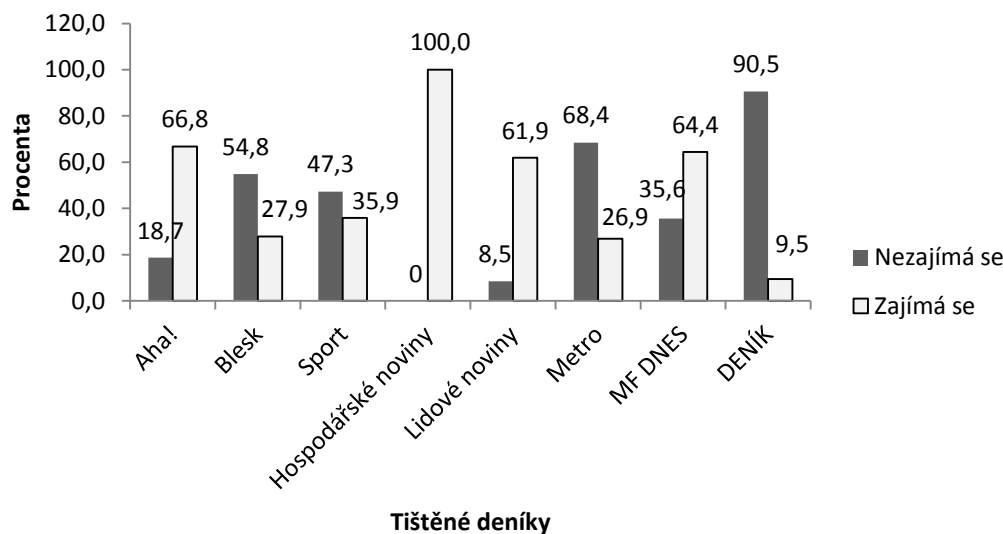

Zdroj: MEDIAN, MML-TGI 14/I – 14/IV; Vlastní zpracování

Ačkoli se v případě deklarované volební účasti ukázalo, že noviny, jako jeden z nejtradičnějších zdrojů politických informací, mezi mladými voliči nehrají primární roli, v rámci zájmu o politiku jsou již s ostatními typy médií srovnatelné. V kontextu hypotézy č. 3 by se zájem o politiku měl projevovat častějším sledováním více seriózních médií, naopak sledování více bulvárních médií by mělo vyvolávat afektivní reakce, nikoli však erudovaný zájem o politiku.

Graf 14: Zájem o politiku dle typu čteného tištěného deníku

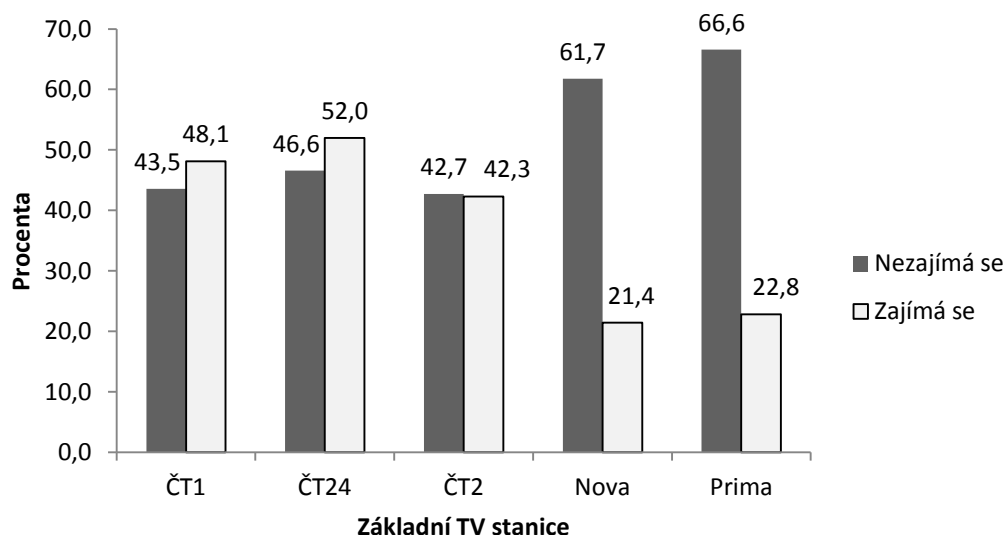

Zdroj: MEDIAN, MML-TGI 14/I – 14/IV; Vlastní zpracování

Dle grafu č. 14 se jasnou převahou čtenářů se zájmem o politiku vyznačují Hospodářské noviny (100 %), jasnou dominancí čtenářů zajímajících se o politiku se vyznačují i Lidové noviny (61,9 %). Oba deníky evidentně vyvolávají kognitivní reakce čtenářů ve vztahu k politice. Naopak např. deník Blesk jako typický zástupce bulvárních médií disponuje převahou čtenářů nezajímajících se o politiku (54,8 %). Podobně je na tom deník Sport (47,3 %) se čtenáři pochopitelně zaujatými pro sport, Metro (68,4 %), bezplatně distribuovaný deník a regionální Deník (90,5 %). Poslední jmenovaný se v kategorii o politiku nezajímajících se čtenářů může zdát překvapivý, avšak v regionech politika není hlavní téma a čtenáři si regionální deníky nekupují primárně kvůli politice. MF Dnes disponuje rovněž převahou čtenářů zajímajících se o politiku (64,4 %), avšak ne tak dominantní jako Hospodářské noviny a Lidové noviny. Z hlediska teorie bychom tak Hospodářské noviny a Lidové noviny mohli považovat

za serióznější než MF Dnes. Zcela překvapivý je výsledek bulvárního deníku Aha!, který disponuje převahou čtenářů zajímajících se o politiku (66,8 %). S výjimkou Lidových novin jsou dosažené celkové hodnoty statisticky významné i při projekci na celou populaci (jako kontrola dostatečného počtu případů). V případě Deníku, Aha! a Hospodářských novin se nicméně výsledky pohybují u spodní hranice statistické významnosti, což do jisté míry mohlo ovlivnit výsledek, a u deníku Aha! musíme počítat se 14,5 % neuvedených odpovědí (dopočet do 100 %). Zcela opačné vyznění průběhu dat nicméně v žádném z případů není pravděpodobné.

Graf 15: Zájem o politiku dle základních TV stanic

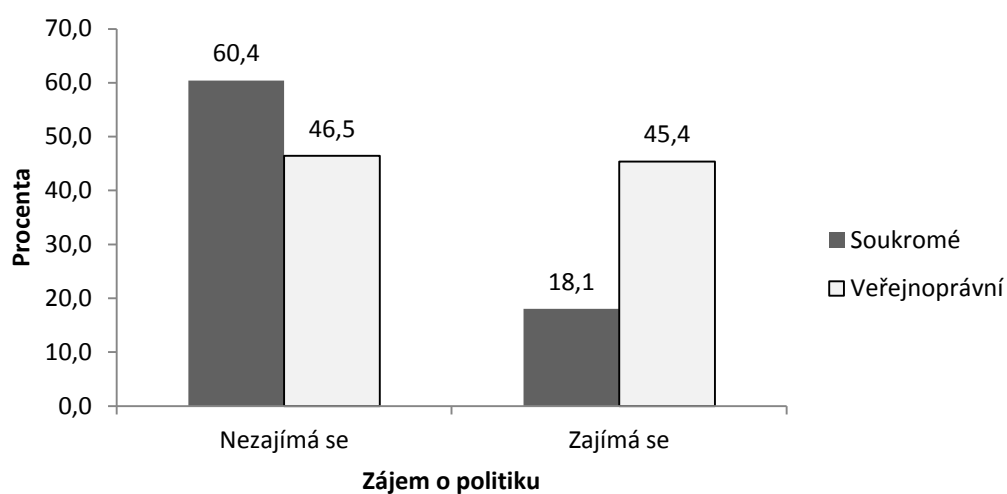
Zdroj: MEDIAN, MML-TGI 14/I – 14/IV; Vlastní zpracování

Jasně patrnou diferenciaci z hlediska kategorizace médií vidíme i u základních TV stanic v grafu č. 15. Teoreticky nejserióznější veřejnoprávní média disponují, s výjimkou ČT 2, převahou diváků zajímajících se o politiku (48,1 % pro ČT 1, 52 % pro ČT 24). Převaha nicméně není tak výrazná jako u tištěných deníků. Zřejmě je to způsobené tím, že noviny si člověk musí cíleně koupit, televizi sleduje každý. Člověk nezajímající se o politiku si např. Hospodářské noviny zřejmě nikdy nekoupí, na veřejnoprávní televizi se však dívat může. Opačný trend vidíme u komerčních stanic Nova a Prima, které obě disponují převahou diváků nezajímajících se o politiku (61,7 % pro Novu, 66,6 % pro Primu). Z hlediska teoretického rámce se tak v rámci kognitivního působení

médií v kategoriích novin a televize ukazuje převaha mladých lidí se zájmem o politiku sledujících více seriózní média než mladí lidé sledující více bulvární média. Pro ilustraci také graf č. 16 ukazuje jasnou převahu veřejnoprávních televizí nad soukromými v otázce zájmu o politiku.

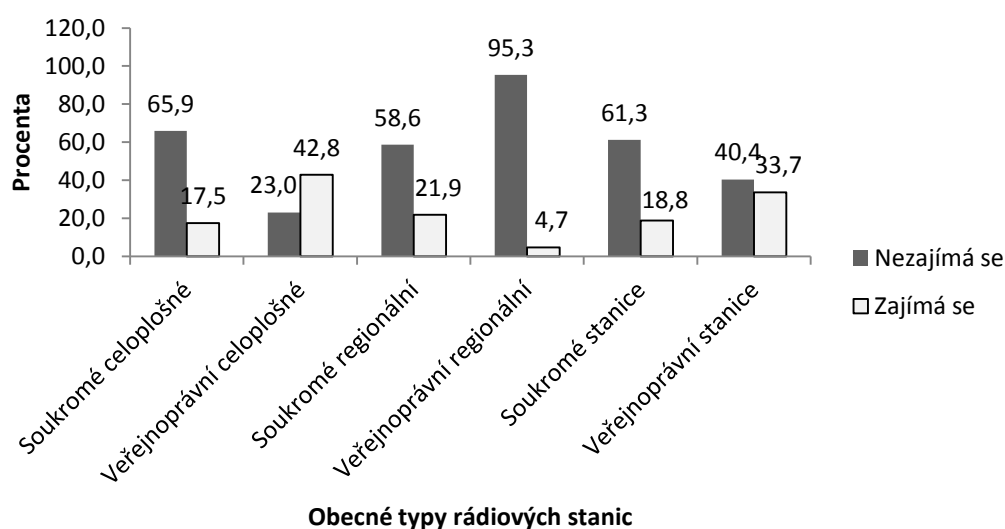
Posledním z klasických médií je rádio, kde je situace v rámci kategorizace jednoduchá. Veřejnoprávními jsou zde stanice Českého rozhlasu, soukromými pak všechny ostatní stanice. Pro detailnější diferenciaci jsem v grafu č. 17 využil též kategorizace celoplošných a regionálních stanic přímo z výzkumu.

Graf 16: Zájem o politiku dle typu televizní stanice - obecně

Zdroj: MEDIAN, MML-TGI 14/I – 14/IV; Vlastní zpracování

Graf 17: Zájem o politiku dle typu poslouchané rádiové stanice - obecně

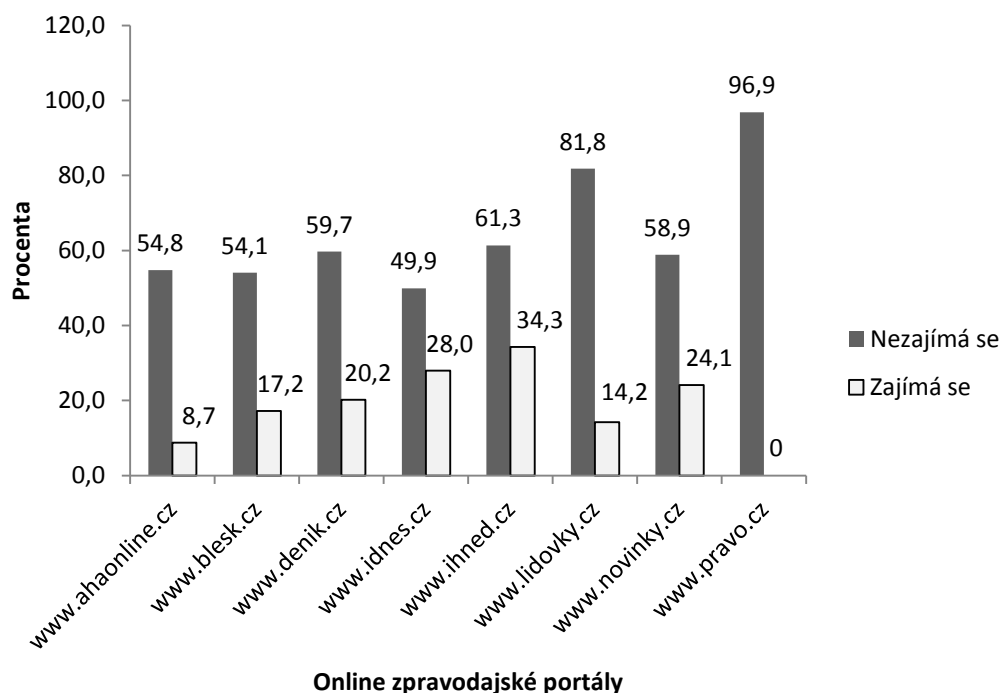

Zdroj: MEDIAN, MML-TGI 14/I – 14/IV; Vlastní zpracování

S výjimkou veřejnoprávních celoplošných rádiových stanic disponují všechny typy stanic převahou lidí nezajímajících se o politiku. V případě regionálních stanic je rozdíl způsoben patrně stejným mechanismem jako v případě Deníku, kdy v regionech není politika prioritou. Obecné srovnání soukromých a veřejnoprávních stanic ukazuje již předpokládaný trend, kdy posluchači serióznějších rádií (33,7 %) se zajímají o politiku více než posluchači méně seriózních rádií (18,8 %).

Jak již ukázala deskriptivní statistika, mladí lidé se odklání od klasických médií směrem k online prostoru. Důležitým mediálním prostorem současnosti jsou online zpravodajské portály. Pokud by byl předpoklad správný, určité typy zpravodajských portálů by měly mít na mladé lidi větší vliv než tištěné deníky.

Graf 18: Zájem o politiku dle online zpravodajských portálů

Zdroj: MEDIAN, MML-TGI 14/I – 14/IV; Vlastní zpracování

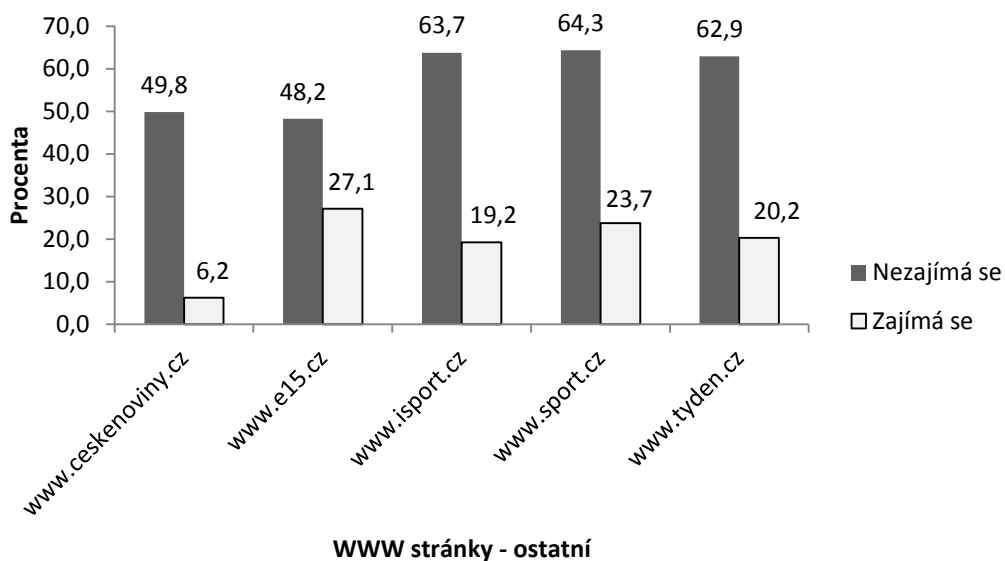
V grafu č. 18 jsou data sledovanosti online zpravodajských portálů, většina z nich jako internetová alternativa tištěné verze, ve vztahu k zájmu o politiku. U všech portálů převažují čtenáři nezajímající se o politiku. Pokud však vezmeme v úvahu jen kategorii zajímajících se čtenářů, dominuje portál ihned.cz (obdoba Hospodářských novin), následovaný idnes.cz (obdoba MF Dnes), denik.cz

(obdoba Deníku) a novinky.cz. Na posledních místech jsou bulvární portály blesk.cz a ahaonline.cz, překvapivě však také lidovky.cz (online verze Lidových novin). Podobně jako v případě tištěného deníku Aha!, i zde lze výsledek portálu lidovky.cz jen těžko objektivně vysvětlit. Na rozdíl od tištěných verzí nicméně všechny portály v celkových výsledcích dosahují statistické významnosti při projekci na celou populaci. Nominálně patří portály lidovky.cz, právo.cz a ihned.cz k méně čteným, naopak dominují portály novinky.cz a idnes.cz. Obecně lze říci, že online zpravodajské portály neslouží mladým voličům prioritně k získávání informací o politice, ale k obecné informovanosti, a tento fakt pravděpodobně přispěl k horšímu výsledku portálu lidovky.cz ve sledovaném ukazateli zájmu o politiku.

Pro úplnost graf č. 19 ukazuje další vybrané stránky ve vztahu k zájmu o politiku. Nejvyšším procentem mladých čtenářů zajímajících se o politiku, a zároveň nejmenším rozdílem mezi dvěma kategoriemi zájmu o politiku, disponuje zpravodajský portál e15.cz. Ostatní vizualizované servery vykazují nízké procento mladých čtenářů zajímajících se o politiku a mnohem vyšší procento mladých čtenářů o politiku se nezajímajících. Překvapivý je zde výsledek serveru ceskenoviny.cz, zpravodajského portálu České tiskové kanceláře. Dle dopočtu do 100 % však v tomto případě mnoho respondentů vůbec neodpovědělo.

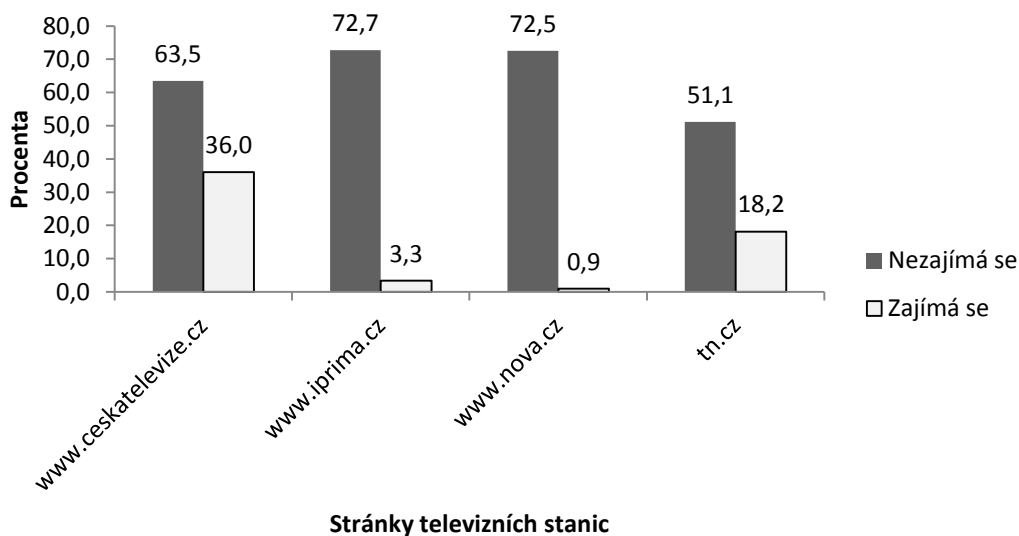
Podobně jako tištěné deníky, také televizní stanice mají své online verze. S výjimkou ČT tyto stránky zpravidla neslouží jako obdoba zpravodajského serveru, což potvrzuje graf č. 20. Portál ceskatelevize.cz disponuje nejvyšším procentem mladých čtenářů zajímajících se o politiku. Ostatní stránky, i s ohledem ke svému zaměření, zájem o politiku neprodukují.

Graf 19: Zájem o politiku ve vztahu k dalším WWW stránkám

Zdroj: MEDIAN, MML-TGI 14/I – 14/IV; Vlastní zpracování

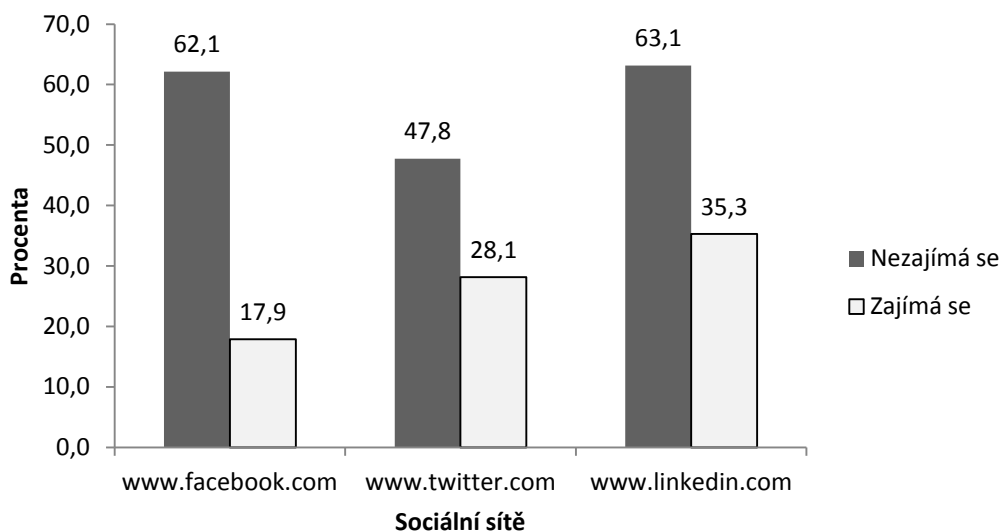
Graf 20: Zájem o politiku dle stránek televizních stanic

Zdroj: MEDIAN, MML-TGI 14/I – 14/IV; Vlastní zpracování

Generace dnešních mladých lidí jako jeden ze svých nejvýznamnějších zdrojů informací uvádí hned po internetu a televizi sociální síť. Mechanismus získávání informací se zde opírá zpravidla o sdílení zpráv nabízených některým ze zpravodajských serverů, případně prostou deliberací mezi uživateli sítí.

Graf 21: Zájem o politiku dle sociálních sítí

Zdroj: MEDIAN, MML-TGI 14/I – 14/IV; Vlastní zpracování

Dle grafu č. 21 je patrný trend nárůstu zájmu o politiku v závislosti na druhu sociální sítě. Nejmenší procento (17,9 %) uživatelů se zájmem o politiku má síť Facebook, následně síť Twitter (28,1 %), která je obecně známá specifickou skupinou vzdělanějších uživatelů (srov. Štětka et al. 2014: 15). Nejvyšším procentem mladých uživatelů se zájmem o politiku disponuje profesní síť LinkedIn (35,3 %). Dominance poslední jmenované sítě ukazuje, že mechanismus, jakým působí sociální sítě, netkví v deliberaci či sdílení informací, ale pravděpodobněji prostým sdružováním určitých skupin populace na konkrétních sociálních sítích.

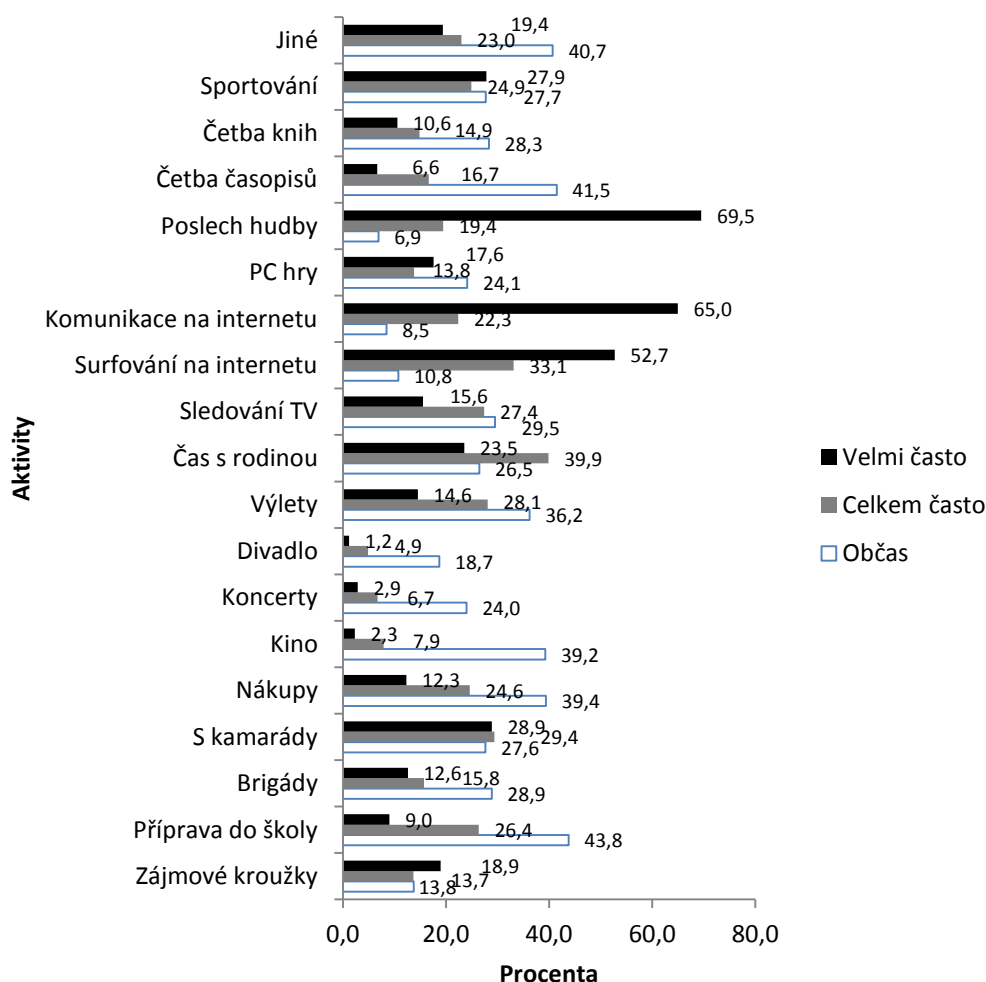
Na základě uvedených dat a teoretických předpokladů lze předběžně podpořit platnost hypotézy č. 3. Veřejnoprávní média jako zástupci seriózních médií disponují větším procentem diváků, čtenářů či posluchačů se zájmem o politiku oproti médiím méně seriózním. Vliv médií je pravděpodobně kognitivní (předávání informací), avšak behaviorální vliv nelze z dostupných dat potvrdit (data MML-TGI neobsahují dotaz na účast u voleb), ze stejného důvodu nelze dostatečně potvrdit afektivní vliv bulvárních médií. Podrobnější testování s kontrolou vlivu dalších proměnných lze provést až na základě regresní analýzy.

5.4 Dimenze participace

Dimenze participace je pravděpodobně nejrozsáhlejší oblastí politické socializace. Může probíhat samostatně (politická participace), v rámci vzdělávání (školní a mimoškolní vzdělávací aktivity) či v rámci médií (participace na tvorbě zpráv, diskuze, komentáře apod.).

Pro přehlednost budu všechny tyto aktivity, více či méně propojené s jinými dimenzemi politické socializace, uvádět v dimenzi participace. Zajímat mne bude zejména vliv různých aktivit na hypotetickou účast u voleb, ochota v budoucnosti aktivně participovat na politice, následně pak hlubší zkoumání dat ve snaze zdůvodnit průběh vizualizovaných dat.

Graf 22: Mimoškolní aktivity - tři úrovně odpovědí

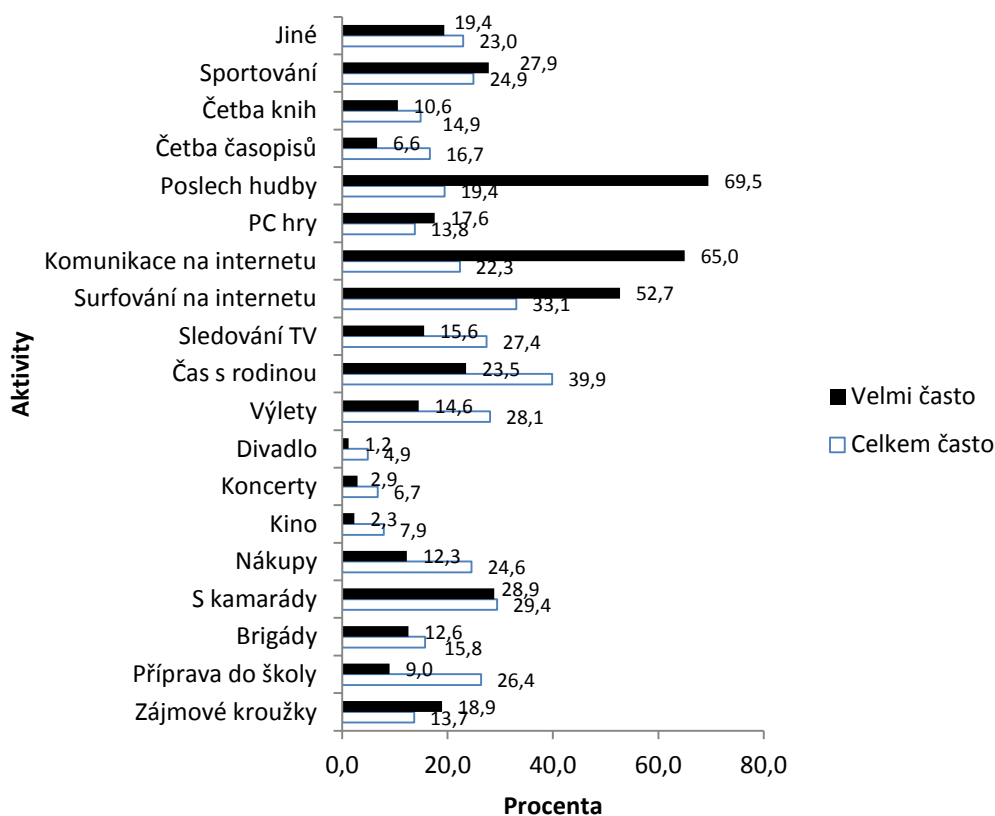
Zdroj: Jeden svět na školách 2014; Vlastní zpracování

První zkoumanou problematikou jsou různé druhy mimoškolních aktivit spojených se vzděláváním, médií i participací obecně. Graf č. 22 ukazuje, jak často studenti vykonávají různé aktivity se zahrnutím jen odpovědí velmi často, celkem často a občas s vyloučením odpovědí výjimečně, nikdy a bez odpovědi (dopočet do 100 % v rámci každé aktivity). Opět se ukazuje dominance komunikace přes internet a mobilní telefony spolu se surfováním po internetu, velmi výrazný je i poslech hudby.

Aby se potvrdil předpoklad, že lidé s vyšší účastí na aktivitách vyžadujících interpersonální komunikaci dosahují vyšších hodnot politické socializace, při vyšší politické socializaci bychom měli pozorovat také vysokou účast v těchto aktivitách. Větší vypovídací hodnotu v tomto má graf č. 23 ukazující součty procent studentů s odpověďmi velmi často a celkem často. Graf ukazuje, že přes 85 % studentů komunikuje přes internet či pomocí mobilního telefonu a surfuje po internetu. Přes 60 % studentů tráví čas s rodinou, 58 % studentů tráví svůj čas na aktivitách s kamarády. Naopak zaostávají aktivity, které mají za cíl zvyšovat všeobecný přehled, informovanost, slovní zásobu apod. jako čtení knih a časopisů, kulturní aktivity jako divadlo, kino a koncerty. Pouze necelých 36 % studentů se často připravuje do školy. Ačkoli aktivity vyžadující interpersonální komunikaci nejsou nutně politicky motivované či zaměřené, taková komunikace/deliberace může mít pozitivní vliv na politickou socializaci skrze diskuzi politických témat v rámci skupiny či komunity. Mnoho lidí může svůj politický zájem odvozovat nikoli od nabytých znalostí, ale od diskuze o politických tématech s jinými lidmi.

Graf 23: Mimoškolní aktivity - velmi často a celkem často

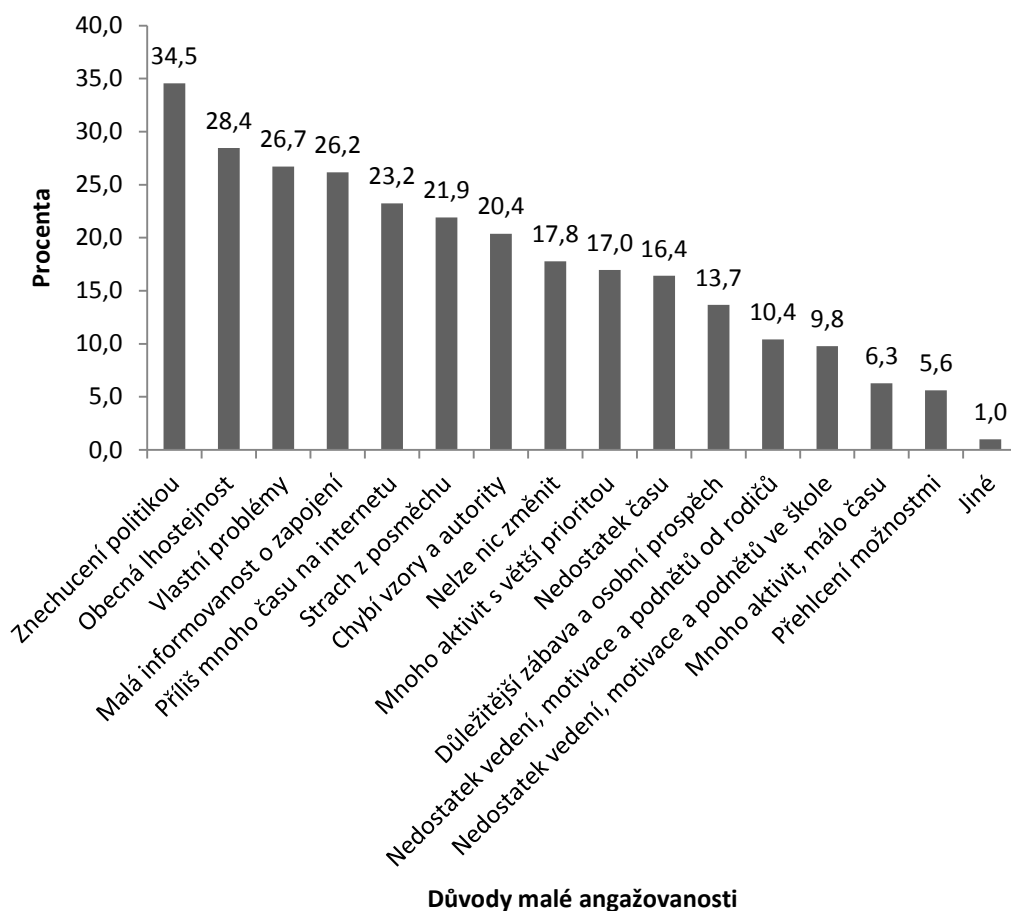

Zdroj: Jeden svět na školách 2014; Vlastní zpracování

Datový soubor *Jeden svět na školách* nám umožňuje i hlubší vhled do zkoumané problematiky (ne)participace. V průzkumu byli studenti tázáni na důvody malé osobní občanské angažovanosti. Graf č. 24 ukazuje seřazené odpovědi procentuálně dle souhlasných odpovědí „ano“ (opět vzorek 1251 studentů). Dominuje znechucení s politikou a společenským děním (34,5 %), následně obecná lhostejnost mladých lidí (28,4 %), která by se však měla dát odstranit vhodnou intervencí např. ve vzdělávání. Jako důležité se ukazují i osobní problémy (rodinné, finanční apod.) a nedostatek vedení od autorit (a s tím související neznalost, jak a kde se zapojit). Paradoxní je velice nízké procento souhlasných odpovědí ohledně vedení, motivace a podnětů jak od rodiny, tak ve škole. Buď je tedy intervence rodiny a školy neúčinná nebo je pro participaci mladých lidí spíše irelevantní. Druhým paradoxem je 23,2 % studentů souhlasících s názorem, že se neangažují, protože mnoho času stráví na internetu. Buď se jedná o ty studenty, kteří internet nevyužívají tak často, ale chápou to jako

problém svých vrstevníků, neuvědomují si problém nebo si problém naopak uvědomují, ale neví, jak negativní trend zvrátit.

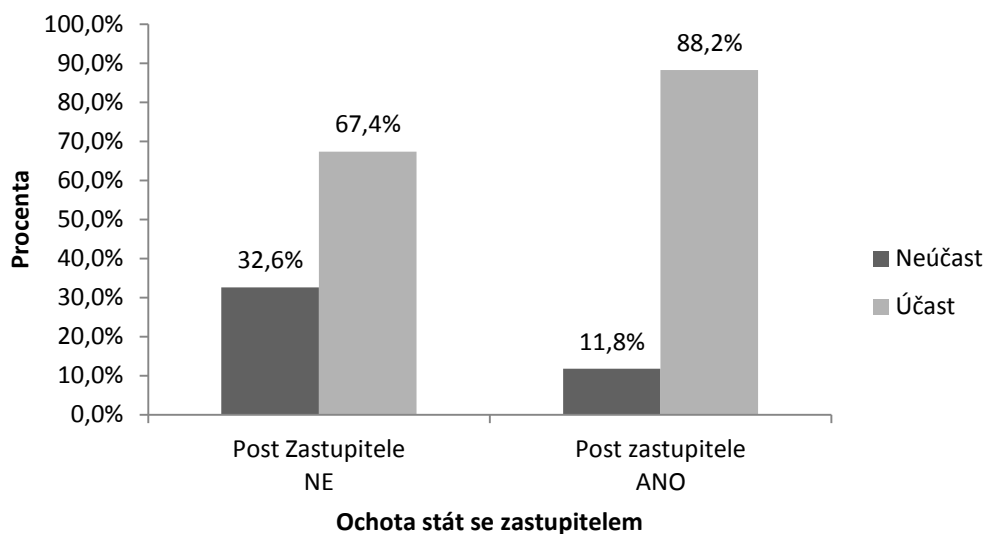
Graf 24: Důvody malé osobní občanské angažovanosti

Zdroj: Jeden svět na školách 2014; Vlastní zpracování

Další data poukazující na dimenzi participace, jsou otázky ohledně ochoty ucházet se v dospělosti o post místního, regionálního či celostátního zastupitele a ochota zúčastnit se studentských voleb. První jmenovanou problematiku můžeme postavit proti deklarované účasti u voleb a nastítnit tak možnou souvislost mezi ochotou stát se v budoucnu zastupitelem a obecnou participací v podobě volební účasti.

Graf 25: Deklarovaná volební účast dle ochoty stát se zastupitelem

Zdroj: Jeden svět na školách 2014; Vlastní zpracování

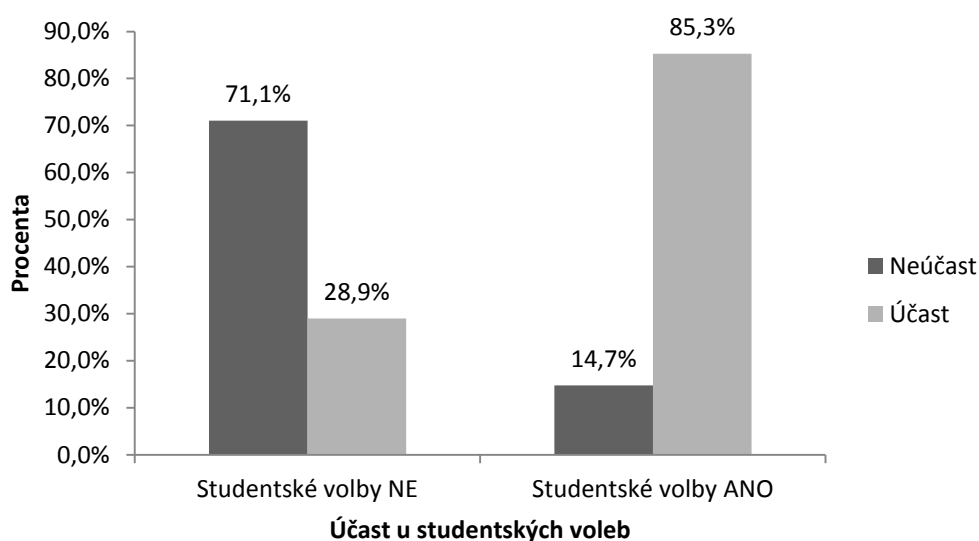
Graf č. 25 ukazuje zřetelný trend. Pokud si studenti dokážou představit sami sebe na postu zastupitele, s daleko vyšší pravděpodobností by se zúčastnili případných voleb. V rámci dotazníku měli studenti možnost vyjádřit se, proč si (ne)dokážou sami sebe představit jako zastupitele. Většina studentů této možnosti nevyužila, v rámci jednotek studentů převládala odpověď „chci změnu, vylepšit současnou situaci“ v případě, kdy si studenti sami sebe dokázali představit jako zastupitele a již v rámci stovek případů odpovědi „nechci se tomu věnovat, nemám politické ambice, nezajímá mě to“ či „nehodím se pro to, neumím mluvit před lidmi, nejsem průbojný“ v případě, kdy si studenti sami sebe nedokázali představit na postu zastupitele.²¹ Naprosto elementární je zde tedy skepse z politiky a následný nezájem studentů, což ale naráží na relativně vysokou ochotu zúčastnit se případných voleb. Pokud se tyto vztahy nějakým způsobem potvrdí i v rámci korelační, případně regresní analýzy, závěry jsou zcela jasné – tak jako v rámci „dospělé“ politiky, i studenti cítí potřebu participovat. Minimum možností a nedostatek důvěry ve změnu poměrů v politice ale vedou k nezájmu a apatii mladých voličů.

Druhým jevem je deklarovaná účast u studentských voleb v závislosti na deklarované účasti u běžných voleb. Předpokladem je, že studenti, kteří

²¹ Vzhledem k rozptýlenosti odpovědí a jednotkám případů u většiny odpovědí tyto nebudou vizualizovat.

by se zúčastnili studentských voleb, by se zúčastnili i běžných voleb. Graf č. 26 potvrzuje předpokládaný vztah. Odpovědi na obě otázky se kryjí. Studenti, kteří by se zúčastnili běžných voleb, by se takřka určitě zúčastnili i studentských voleb a naopak. Nelze samozřejmě říci, že se jedná o stejné studenty, teoreticky možný je i vztah, kdy deklarace účasti u běžných voleb znamená neúčast u studentských voleb, nic tomu však nenasvědčuje. Pro jasné potvrzení tento předpokládaný vztah zahrnu do korelační a regresní analýzy.

Graf 26: Studentské volby vs. běžné volby

Zdroj: Jeden svět na školách 2014; Vlastní zpracování

Deskriptivní statistika ukázala, že mimoškolní aktivity vyžadující interpersonální komunikaci zřejmě vedou k pravděpodobně vyšší deklarované účasti u hypotetických voleb. Bohužel se částečně objevila i problematika znechucení studentů z politiky, což nabourává ochotu aktivně participovat s výjimkou účasti u voleb či se dokonce aktivně účastnit politiky. Pro hlubší pochopení předpokládaných vztahů a jejich potvrzení sofistikovanějšími metodami viz korelační, případně regresní analýza.

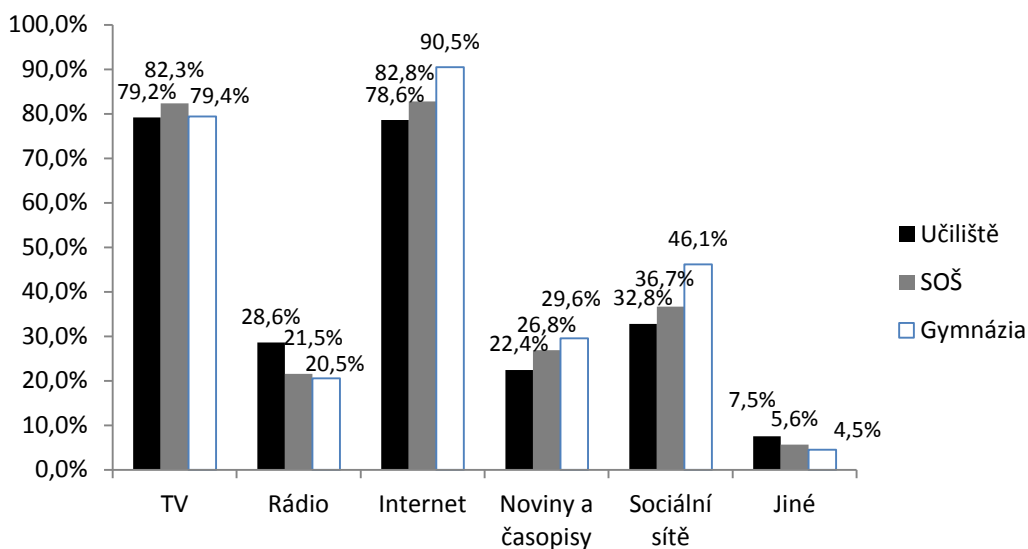
5.5 Deskriptivní statistika mezi dimenzemi a hodnotovými postoji

Dosud jsem v rámci deskriptivní statistiky vizualizoval předpokládané jevy v rámci jednotlivých dimenzí, ke kterým jsem měl dostupná data a snažil se je upravit pro efektivní zhodnocení působení na politickou socializaci.

Na základě teorie je zde však předpoklad i pro mezidimenzní působení jednotlivých proměnných (vzdělání s rodinou, vzdělání s médii, participace se vzděláním atd.). Pokud by politická socializace byla procesem, který nemá jasně dominující dimenzi, ale je jednotlivými dimenzemi udržován a posilován, projevílo by se to na vzájemném působení proměnných mezi jednotlivými dimenzemi politické socializace. V rámci politické socializace může také intervenovat řada dalších faktorů z problematiky hodnotových postojů (např. spokojenost se životem apod.)

Jeden z předpokládaných vztahů je mezi obecností vzdělání (dle typu školy) a typem nejčastěji konzumovaného média. Pro absenci spojitých dat bohužel nelze ověřit tezi o konzumaci serióznějších médií studenty gymnázií oproti studentům středních odborných škol a učilišť.

Graf 27: Nejčastěji konzumovaný typ médií dle typu školy

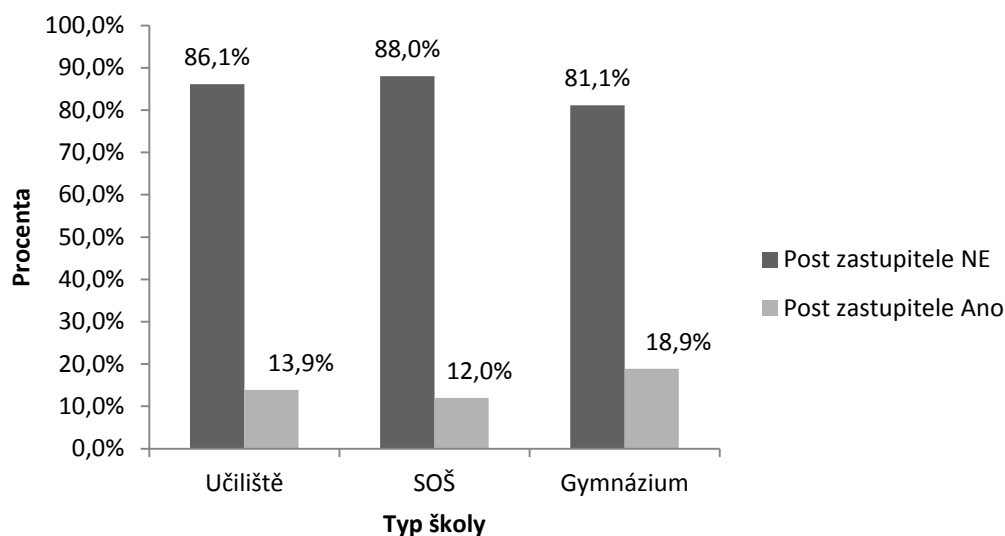
Zdroj: Jeden svět na školách 2014; Vlastní zpracování

Graf č. 27 ukazuje čtyři nejčastěji konzumované typy médií v závislosti na typu školy. Průběh dat je podobný, převládá však konzumace sociálních sítí, internetu a novin a časopisů u studentů gymnázií. Televize převládá u studentů středních odborných škol. Spíše doplňkovým médiem je mezi studenty rádio převládající u studentů učilišť, které však bude sloužit spíše jen k poslechu hudby, nikoli ke sledování zpravodajství, předpokládaný vliv na politickou socializaci je takřka nulový. Znovu se potvrzuje jev, kdy se studenti v konzumaci médií

(pravděpodobně i zpravodajství) přesunují z tradičních médií do online prostoru. Tento jev by měla potvrdit korelační analýza, případně regresní analýza v rámci testování teorie politické socializace.

Podobně jako média můžeme proti typu školy postavit i představu, že se studenti stanou v budoucnu zastupitelem, jako jeden z indikátorů aktivní participace na politice.

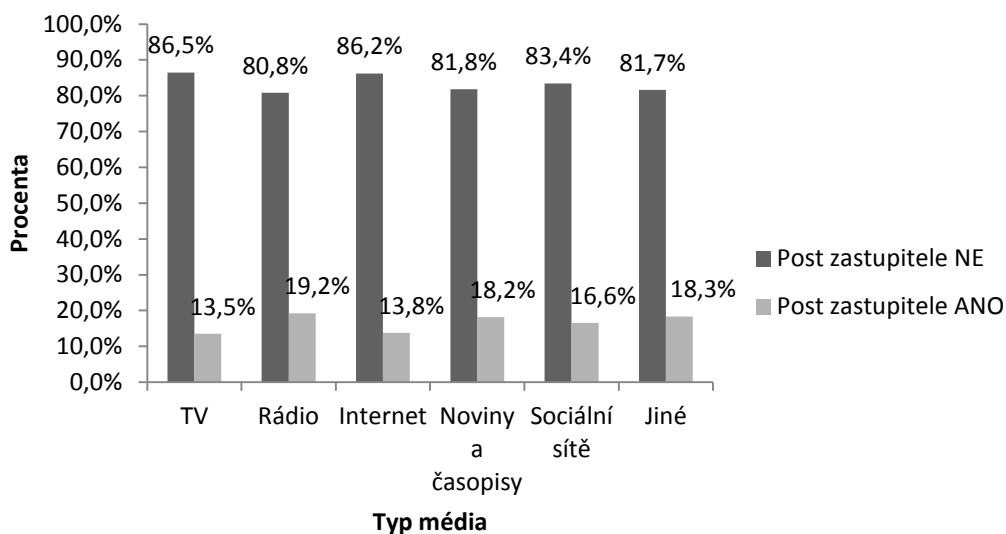
Graf 28: Ochota stát se zastupitelem dle typu školy

Zdroj: Jeden svět na školách 2014; Vlastní zpracování

Graf č. 28 ukazuje trend, který se projevuje napříč daty, tedy neochota studentů aktivně participovat na politice, pravděpodobně pramenící ze znechucení z politiky, apatie apod. Jelikož ochota participovat je velice nízká u všech kategorií, je třeba zohlednit cestu nejmenšího odporu. Největší neochotu stát se zastupitelem deklarují studenti středních odborných škol a učilišť, naopak u studentů gymnázií je neochota nejmenší. Naopak největší procento studentů, schopných si představit sama sebe na postu zastupitele, je u studentů gymnázií. Pokud by se na základě těchto dat povedlo odstranit některé problémy sužující mladou generaci (viz graf č. 24), obecná participace by se mohla zvýšit, což by se pozitivně projevilo na demokratickém procesu.

Graf 29: Ochota stát se zastupitelem dle nejčastěji konzumovaného média

Zdroj: Jeden svět na školách 2014; Vlastní zpracování

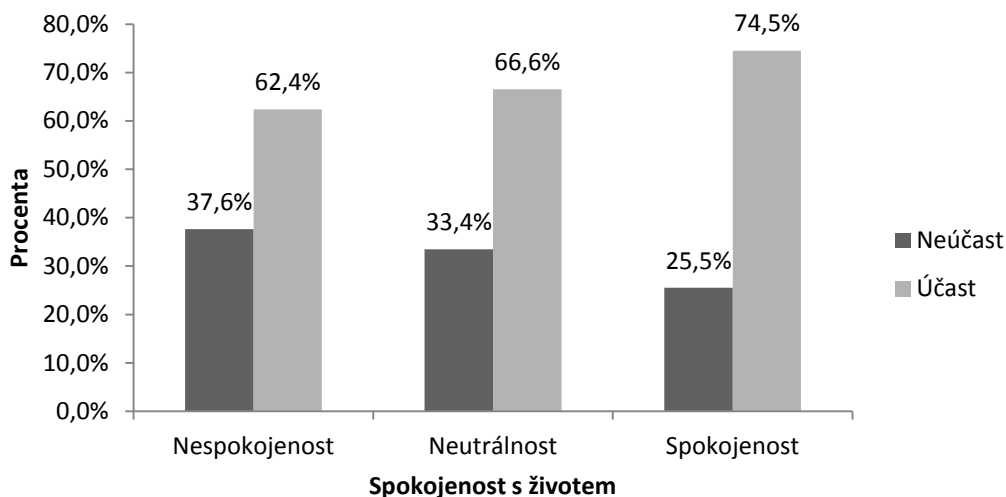
Pro kompletnost mezidimenzionální deskriptivní statistiky uvádím i vztah mezi ochotou stát se zastupitelem a nejčastěji konzumovaným médiem. Problém s neochotou aktivně participovat se projevuje u všech uvedených médií prakticky totožným trendem. Převládá jasná neochota následovaná naprosto minimální ochotou stát se zastupitelem.

V případě mezidimenzionálních vztahů se ovšem zpravidla nejedná o vzájemně provázané vztahy, spíše o další diferenciaci na základě jiných kritérií. Proces politické socializace nicméně může ovlivnit řada jiných intervenujících faktorů jako už nastíněné znechucení z politiky, apatie apod.

Jedním z předpokládaných intervenujících faktorů je spokojenost se životem. Dle grafu č. 30 je zde zřetelný vztah, deklarovaná účast u voleb se kontinuálně zvyšuje se spokojeností s životem, neúčast se kontinuálně snižuje s nespokojeností s životem. Vztah tedy zahrnu i do regresní analýzy pro definitivní potvrzení vlivu na politickou socializaci. Podobný vztah nalezneme i v grafu č. 31 v případě intervenujícího faktoru znechucení z politiky, je nicméně opačný než by se dalo předpokládat. Čím více je daný respondent znechucený z politiky, tím spíše deklaruje svou účast u voleb. Je zde tedy patrný určitý mobilizační mechanismus.

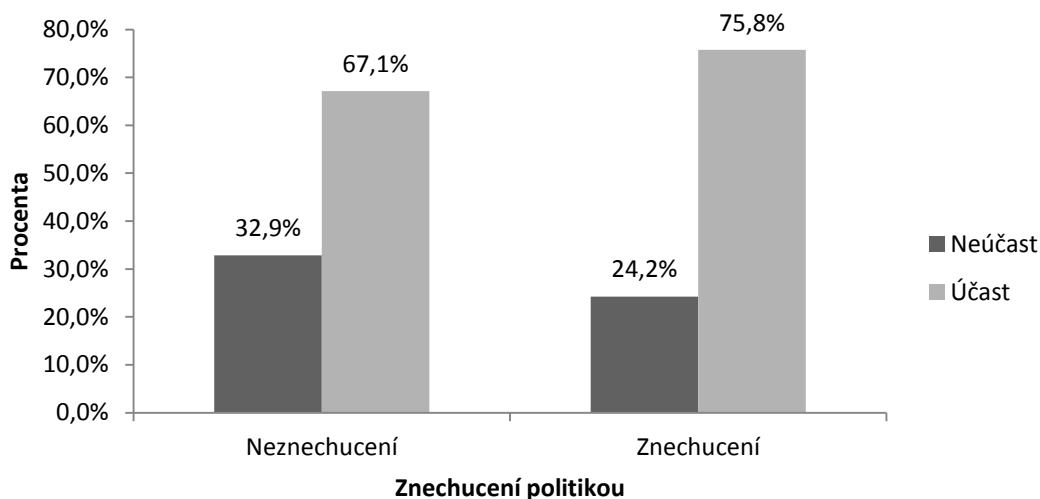

Graf 30: Deklarovaná účast u voleb do PS dle spokojenosti s životem

Zdroj: Jeden svět na školách 2014; Vlastní zpracování

Graf 31: Deklarovaná účast u voleb do PS dle znechucení z politiky

Zdroj: Jeden svět na školách 2014; Vlastní zpracování

Deskriptivní statistika ukázala některé teoreticky předpokládané i nově nalezené vztahy. Ukázal se jasně patrný trend zvyšující se volební účasti s obecností vzdělání (viz hypotéza č. 1), zvyšující se volební účast s vyšší konzumací médií, zejména zpravodajství (viz hypotéza č. 2), zvyšující se zájem o politiku v kognitivním působení se zvyšující se seriózností médií (viz hypotéza č. 3). Zatím se výrazně neprojevil vztah mezi zvýšenou aktivitou v činnostech vyžadujících interpersonální komunikaci a zvyšujícího se zájmu o politiku (viz

hypotéza č. 4). Dalšími fázemi práce bude korelační analýza následovaná regresní analýzou, za pomocí nichž se pokusím určené teze dále verifikovat.

6 Korelační analýza

Jelikož deskriptivní statistika mi neřekne, jaké vztahy panují mezi jednotlivými proměnnými, jaká je signifikance těchto vztahů, jaký je jejich směr či míra asociace, přičemž z vizualizovaných dat lze pouze usuzovat. Jako druhou fází proto využiji korelační analýzu vybraných proměnných z deskriptivní statistiky, která bude následně sloužit i jako kontrola multikolinearity pro třetí fází, regresní analýzu.

První korelační analýza (tab. č. 3 a 4) vychází z datového souboru *Jeden svět na školách* (*Jeden svět na školách 2014*). Většinu ordinálních proměnných jsem musel rekódovat tak, aby souhlasilo odstupňování jednotlivých kategorií, díky čemuž je výsledná interpretace nalezených asociací přirozenější. Ordinální proměnné jsem ponechal pro větší citlivost na případné existující vztahy, v deskriptivní statistice jsou rekódované proměnné lepší kvůli názornosti, v regresní analýze si je vyžaduje metoda logistické regrese a snadnější interpretovatelnost.

Pro korelační analýzu ordinálních proměnných mezi sebou jsem využil Spearmannův korelační koeficient nabývající hodnot $\langle -1;1 \rangle$, kde znaménko udává směr vztahu a díky rekódování těchto proměnných usnadňuje výslednou interpretaci (viz tab. č. 3). Pro korelační analýzu nominálních proměnných mezi sebou a ordinálními proměnnými jsem využil Cramerovo V nabývající hodnot $\langle 0;1 \rangle$. Cramerovo V nezachytí případný směr nalezené asociace, proto tyto koeficienty udávají pouze míru asociace mezi danými proměnnými. Jelikož existuje celá řada korelačních koeficientů, které kromě úrovně proměnných rozlišují i teoreticky předpokládaný průběh dat, pro kontrolu jsem v tab. č. 4 ordinální proměnné mezi sebou koreloval za pomoci Kendallova Tau nabývající hodnot $\langle -1;1 \rangle$.

Ve výsledných tabulkách uvádím pouze signifikantní hodnoty na hladině významnosti minimálně 0,05. Za relevantní asociace považuji vztahy s hodnotou vyšší jak 0,2 daného korelačního koeficientu, tyto hodnoty jsou zvýrazněny.²²

---

²² Jednotlivé proměnné jsou řazeny dle úrovně měření, nikoli dle dimenzí politické socializace

Tab. 3: Korelační analýza souboru Jeden svět na školách - Spearmannovo Ró

	Účast u voleb	Sledování zpravodajství	Účast u studentských voleb	Post zastupitele	Hodnocení školy	Životní úroveň rodiny	Velikost obce	Věk respondenta	Typ školy	Čas s kamarády	Čas s rodiči	Komunikace přes internet	Nelze nic změnit	Obecná lhostejnost	Znechucení politikou	Chybí vzory a authority	Typ sledovaného média	Čechy vs. Morava a Slezsko	Pohlaví respondenta	Člověk v tísní
Účast u voleb		0,20	0,57	0,34	-0,09	0,12	0,06	0,08	0,21				0,14	0,10	0,11	0,10				
Jak často sleduje zpravodajství	0,20		0,20	0,12							0,09				0,09		0,21	0,10	0,15	
Účast u studentských voleb	0,57	0,20		0,26	-0,09	0,08			0,17	0,07			0,11		0,10					0,09
Post zastupitele	0,34	0,12	0,26					0,10	0,12						0,11	0,14		0,08	0,15	
Hodnocení školy	-0,09		-0,09			-0,13	-0,11	0,17	-0,15	0,07	-0,07					0,14				0,10
Životní úroveň rodiny	0,12		0,08		-0,13		0,08	-0,18	0,15	0,09	0,10		0,09			0,09				0,11
Velikost obce	0,06				-0,11	0,08		-0,09	0,21	-0,07	-0,06				0,09					0,10
Věk respondenta	0,08			0,10	0,17	-0,18	-0,09		-0,25			-0,06			0,14			0,22		0,17
Typ školy	0,21		0,17	0,12	-0,15	0,15	0,21								0,14		0,09	0,12	0,08	0,12
Čas s kamarády					0,07	0,09	-0,07					0,26								0,11
Čas s rodiči		0,09	0,07		-0,07	0,10	-0,06										0,12		0,20	
Komunikace přes internet								-0,06		0,26							0,09			
Nelze nic změnit	0,14		0,11			0,09														
Obecná lhostejnost	0,10																			
Znechucení politikou	0,11	0,09	0,10	0,11			0,09	0,14	0,14					0,07						
Chybí vzory a authority	0,10			0,14	0,14	0,09							0,11							
Typ sledovaného média		0,21							0,09		0,12	0,09								
Čechy vs. Morava a Slezsko		0,10		0,08				0,22	0,12											
Pohlaví respondenta		0,15		0,15		0,11	0,10		0,08	0,11	0,20		0,08				0,15			
Člověk v tísní			0,09		0,10		0,14	0,17	0,12								0,11	0,07		

Spearmannovo Ró

Cramerovo V

Pozn. Hodnoty signifikantní minimálně na hladině 0,05.

Zdroj: Jeden svět na školách 2014; Vlastní výpočet; Váženo

Tab. 4: Korelační analýza souboru Jeden svět na školách - Kendalovo Tau

	Účast u voleb	Jak často sleduje zpravodajství	Účast u studentských voleb	Post zastupitele	Hodnocení školy	Životní úroveň rodiny	Velikost obce	Věk respondenta	Typ školy	Čas s kamarády	Čas s rodiči	Komunikace přes internet	Nelze nic změnit	Obecná lhostejnost	Znechucení politikou	Chybí vzory a autority	Typ sledovaného média	Čechy vs. Morava a Slezsko	Pohlaví respondenta	Člověk v tísní
Účast u voleb	■	0,18	0,52	0,30	-0,08	0,10	0,05	0,07	0,19				0,14	0,10	0,11	0,10				
Jak často sleduje zpravodajství	0,18	■	0,18	0,11						0,08					0,09		0,21	0,10	0,15	
Účast u studentských voleb	0,52	0,18	■	0,24	-0,08	0,07			0,15	0,06			0,11		0,10					0,09
Post zastupitele	0,30	0,11	0,24	■				0,09	0,11						0,11	0,14		0,08	0,15	
Hodnocení školy	-0,08		-0,08		■	-0,12	-0,09	0,14	-0,13	0,06	-0,06					0,14				0,10
Životní úroveň rodiny	0,10		0,07		-0,12	■	0,07	-0,16	0,13	0,08	0,09				0,09	0,09			0,11	
Velikost obce	0,05				-0,09	0,07	■	-0,07	0,18	-0,06	-0,05				0,09				0,10	0,14
Věk respondenta	0,07			0,09	0,14	-0,16	-0,07	■	-0,21						0,14			0,22		0,17
Typ školy	0,19		0,15	0,11	-0,13	0,13	0,18	-0,21	■						0,14		0,09	0,12	0,08	0,12
Čas s kamarády					0,06	0,08	-0,06			■		0,23								0,11
Čas s rodiči		0,08	0,06		-0,06	0,09	-0,05				■						0,12		0,20	
Komunikace přes internet								-0,05		0,23		■					0,09			
Nelze nic změnit	0,14					0,09							■							
Obecná lhostejnost	0,10													■						
Znechucení politikou	0,11	0,09	0,10	0,11			0,09	0,14	0,14						0,07					
Chybí vzory a autority	0,10			0,14	0,14	0,09							0,11							
Typ sledovaného média		0,21							0,09		0,12	0,09								
Čechy vs. Morava a Slezsko		0,10		0,08				0,22	0,12											
Pohlaví respondenta		0,15		0,15		0,11	0,10		0,08	0,11	0,20		0,08				0,15			
Člověk v tísní			0,09		0,10		0,14	0,17	0,12								0,11	0,07		

Kendalovo Tau

Cramerovo V

Pozn. Hodnoty signifikantní minimálně na hladině 0,05.

Zdroj: Jeden svět na školách 2014; Vlastní výpočet; Váženo

Většina proměnných, kromě otočení kódování, zůstala ve své podobě. *Kraj respondentů* jsem rekódoval na dummy proměnnou *Čechy vs. Morava a Slezsko*, proměnnou *Typ školy* jsem shrnul ze čtyř do tří kategorií (kategorie učiliště s a bez maturity jako jedna kategorie) tak, aby bylo možné testovat hypotézu č. 1. Pro zachycení aktivit vyžadujících interpersonální komunikaci, a navázání na testování hypotézy č. 4, jsem využil otázky týkající se na *čas strávený s kamarády, rodinou a komunikací na internetu*. I další aktivity mohou sice vykazovat využití interpersonální komunikace, u těchto proměnných se však interpersonální, mimoškolní a zpravidla apolitická komunikace přímo předpokládá. Abych mohl otestovat i tezi zakládající se na deskriptivní statistice, že participace studentů je potlačována znechucením z politiky a apatií, zahrnul jsem do korelační analýzy i čtyři otázky týkající se na souhlas s výroky ohledně důvodů malé občanské angažovanosti mladých lidí: *Nemá smysl se snažit, stejně nelze nic změnit; Obecná lhostejnost mladých lidí; Znechucení politikou; Absence (personálních) vzorů a autorit.*²³ Součástí analýzy jsou také kontrolní proměnné *Věk, Velikost obce a Pohlaví respondentů*.

V rámci korelační analýzy mne zajímaly zejména vztahy s deklarovanou volební účastí v hypotetických volbách do Poslanecké sněmovny. Signifikantní korelaci dle logického i teoretického očekávání ukazuje asociace s deklarovanou účastí u případných studentských voleb (0,57; 0,52). Jedná se o nejsilnější asociaci z celé analýzy, ačkoli dle deskriptivní statistiky i běžné úvahy bychom mohli očekávat mnohem silnější vztah. Signifikantní je i asociace s představou, že se daný student stane místním, regionálním či celostátním zastupitelem (0,34; 0,30). Potvrdily se předpoklady, že studenti, kteří deklarovali účast u voleb do PS, si dokážou s větší pravděpodobností sami sebe představit na postu zastupitele. Signifikantním vztahem na hranici relevantnosti je také deklarovaná účast dle typu školy (0,21; 0,19). Studenti s obecnějším typem vzdělání spíše deklarují účast u voleb do PS, oproti studentům se specifitějším vzděláním, což podporuje hypotézu č. 1.

Těsně na a pod hranicí relevance (0,20; 0,18) je asociace deklarace účasti u voleb do PS s mírou, do jaké studenti sledují zpravodajství v médiích. Totožnou

---

²³ Nejedná se o doslovné znění otázek z dotazníku.

asociaci nalezneme s deklarací účasti u studentských voleb. Vzhledem ke slabé asociaci je tento vztah prozatím neprůkazný, nicméně studenti častěji sledující zpravodajství budou pravděpodobněji inklinovat k účasti u studentských i klasických voleb (viz hypotéza č. 2).

Hypotézu č. 3 nebylo možné na těchto datech testovat pro nemožnost diferencovat v rámci jednotlivých typů médií a určit tak serióznost médií dle upravené kategorizace Karla Hvížd'aly. Nicméně, existuje slabá asociace mezi typem sledovaného média a tím, jak často studenti sledují zpravodajství (0,21), což se u určité skupiny studentů může následně projevit ve vyšší či nižší volební účasti.

V mezích signifikance a relevance, s výjimkou vztahů kontrolních proměnných mezi sebou (např. typ školy a velikost obce), nalezneme také vztah mezi deklarovanou účastí u studentských voleb a představou, že se student stane zastupitelem (0,267). Asociace je sice slabá, avšak podporuje očekávání, že studenti aktivně participující ve studentských volbách inklinují k aktivní participaci i v reálné „dospělé“ politice.

Co se týká hypotézy č. 4 o spojení participace na politice a aktivit vyžadujících interpersonální komunikaci, nenajdeme žádný signifikantní vztah mezi časem stráveným s kamarády, rodinou a komunikací na internetu a účastí u voleb do PS. Jediný signifikantní a relevantní vztah je mezi časem stráveným s kamarády a komunikací na internetu (0,26; 0,23), což se ale neprojevuje v účasti u voleb. Komunikace je mimoškolní a velice pravděpodobně apolitická, navzdory předpokladu tak hypotézu č. 4 prozatím nelze podpořit.

Výše zmíněné vztahy s účastí u voleb do PS mohou být negativně ovlivněny pocitem znechucení, apatií a bezmocnosti mezi studenty. Žádná ze zkoumaných asociací však není signifikantní a zároveň relevantní. Nalezené asociace jsou velice slabé, jsou ale přítomny u všech čtyř otázek. Kombinovaný vliv bezmocnosti, lhostejnosti, znechucení a absence vzorů a autorit může mít teoretický dopad na deklarovanou účast u voleb, což definitivně potvrdí či vyvrátí regresní analýza.

Dle této korelační analýzy politickou socializaci studentů, vyjádřených deklarovanou volební účastí u hypotetických voleb do PS, ovlivňuje zejména

aktivní participace ve studentských volbách, myšlenky studentů na budoucí zapojení se do politiky skrze zastupitelský post a také obecnější vzdělání, kdy studenti, kteří mají dle RVP rozsáhlejší výuku občanského vzdělávání, jsou více stimulováni k politické socializaci. Překvapivě se vůbec neprojevil očekávaný vztah mezi vzdělávacími aktivitami Člověka v tísni a politickou socializací (ani formou voleb do PS ani formou častějšího sledování médií, velice slabé až banální asociace jsou ve vztahu s deklarací účasti u studentských voleb a hodnocením samotné školy).²⁴ Příkladám to malému vzorku škol, kde tyto aktivity probíhají a také strukturu otázek v datovém souboru, které bohužel nejsou určeny přímo pro zkoumání politické socializace. U aktivit Člověka v tísni lze navíc pozorovat reálné dopady přímo na školách, které pouhá statistická dichotomická proměnná (ne)přítomnosti těchto vzdělávacích aktivit zřejmě nezachytí.

Druhý datový soubor, MML-TGI (MEDIAN, MML-TGI 14/I – 14/IV), jsem ze softwarových důvodů koreloval na bázi Pearsonova korelačního koeficientu. Všechny proměnné jsem proto rekódoval do dichotomického tvaru (0,1) v zájmu matematické vhodnosti.

Korelační analýzu provádím pouze na proměnných zahrnutých do následného regresního modelu jako povinné (vstupují do modelu vždy). Vzhledem k charakteru dat se nesnažím pokrýt všechny dimenze politické socializace, pouze dimenzi médií spolu s kontrolními socio-demografickými proměnnými, sebeidentifikací na škále levice-pravice a hlavními zdroji informací o politických a společenských otázkách. Korelace vyšší než 0,2 jsou tučně a barevně zvýrazněny, kurzívou jsou značeny hodnoty existujících vztahů, které neprošly chí-kvadrátovým testem ($\text{sig.} > 0,05$), pro ilustraci je však nevynechávám.²⁵

---

²⁴ Přítomnost vzdělávacích aktivit Člověka v tísni jsem mimo analýzu testoval i na přítomnost korelace s bateriemi otázek: *Co by podle Vás měla škola naučit?; Důvod, proč škola příliš nebaví?; Jaké jsou hlavní důvody, proč byste se voleb nezúčastil(a) nebo s účastí váhal(a)?; Důvody malé osobní občanské angažovanosti mladých lidí?*. Ani jeden vztah se neukázal jako signifikantní a zároveň relevantní (vyšší koeficient jak 0,2).

²⁵ Mimo práci jsem provedl korelační analýzu dalších otázek pro kontrolu multikolinearity. Vztahy, které se multikolinearitě blížily, v následném regresním modelu nevyužívám.

Tab. 5: Korelační analýza souboru MML-TGI

	Zájem o politiku	Bulvární tisk	Veřejnoprávní m.	Levice-pravice	Region	Velikost obce	Pohlaví	Televize	Časopisy	Noviny	Rádio	Internet	
Zájem o politiku		0,032	0,121	0,283				0,042	0,006	0,086	0,082	0,055	
Bulvární tisk	0,032		0,005	0,051				0,028	0,026	0,040	0,025	0,039	
Veřejnoprávní m.	0,121	0,005		-0,009				0,055	0,055	0,086	0,067	0,044	
Levice-pravice	0,283	0,051	-0,009					0,083	0,092	0,046	0,078	0,064	
Region													
Velikost obce													
Pohlaví													
Televize	0,042	0,028	0,055	0,083					0,468	0,465	0,325	-0,566	
Časopisy	0,006	0,026	0,055	0,092					0,468		0,425	0,322	-0,375
Noviny	0,086	0,040	0,086	0,046					0,465	0,425		0,430	-0,332
Rádio	0,082	0,025	0,067	0,078					0,325	0,322	0,430		-0,253
Internet	0,055	0,039	0,044	0,064					-0,566	-0,375	-0,332	-0,253	

Poznámka: Kurzívou označeny existující korelace, které nesplnily chí-kvadrátový test (sig. > 0,05)

Zdroj: MEDIAN, MML-TGI 14/I – 14/IV; Vlastní výpočet; Vážno

Korelační analýza (tabulka č. 5) ukazuje existující vztah mezi zájmem o politiku a sebeidentifikací na škále levice-pravice (0,283). Dle kódování, čím více se respondent zajímá o politiku, tím více na pravici se identifikuje. Středně silně jsou pak korelovány vztahy mezi jednotlivými hlavními zdroji informací respondentů. Obecně lze říci, že čím více respondent sleduje klasická média, tím méně sleduje nová média (negativní asociace s internetem), naopak tím více sleduje jiná klasická média (pozitivní asociace mezi klasickými médii). Neukázaly se asociace mezi socio-demografickými a ostatními proměnnými, relevantní nejsou ani vztahy mezi mediálními proměnnými (bulvární tisk, veřejnoprávní média, online tištěné deníky) a ostatními proměnnými. Korelace nicméně neznamená kauzalitu, nalezené vztahy v obou datových souborech tak nemusí být v konečném důsledku platné.

7 Regresní analýza

Třetím krokem mé analýzy je využití binární logistické regrese, tedy sestavení regresního modelu testujícího efekt souboru nezávislých proměnných vůči dichotomické závislé proměnné. Využití této metody mi dopomůže ke stanovení vlivu konkrétních proměnných za situace, kdy jsou ostatní nezávisle proměnné konstantní a kontroluje se tak jejich vliv.

7.1 Celkový model

Celkový regresní model pro politickou socializaci sestavím z datového souboru *Jeden svět na školách* (*Jeden svět na školách 2014*). Závisle proměnnou bude jeden z výstupů politické socializace, který data nabízejí, a to deklarovaná volební účast u hypotetických voleb do Poslanecké sněmovny. Ordinální závisle proměnnou (varianty odpovědí určitě ano, spíše ano, spíše ne, určitě ne) jsem rekódoval na dichotomickou proměnnou (ano/ne). Všechny nezávisle proměnné pracující se čtyř a vícebodovou škálou²⁶ jsem rekódoval na dichotomické proměnné s kódováním (0,1) s výjimkou proměnných *typ školy* se třemi vzestupnými kategoriemi (učiliště/SOŠ/gymnázia) a *spokojenost se životem* (nespokojenost/neutrálnost/spokojenost). Více kategorií obsahuje také proměnná *zdroj informací* rozlišující různé typy médií.

Regresní modely jsem rozdělil na kontrolní část, čtyři části sledující jednotlivé dimenze politické socializace, určené teoretickým rámcem, včetně dimenze rodiny a část osobních postojů sledující možné externí vlivy na proces politické socializace.

1. Socio-demografie/kontrolní proměnné

Věk – do 18 let (0) včetně a nad 18 let (1) pro testování předpokladů z deskriptivní statistiky, že po dovršení 18 let deklarovaná volební účast klesá.

Pohlaví – ženy (0) a muži (1), přičemž muži by měli dle teoretických předpokladů vykazovat vyšší ochotu jít volit.

Region – Morava a Slezsko (0) a Čechy (1).

---

²⁶ Proměnné pracující s 5-ti bodovou škálou jsem kódoval v poměru 40:60 v neprospěch souhlasných odpovědí tak, aby se umocnila důležitost souhlasu v daném typu otázky.

Velikost obce – do 10 tisíc obyvatel (0) a nad 10 tisíc obyvatel (1) pro testování úvah, zda hraje větší roli snadnější participace v menších obcích či komplexnější politika ve větších městech.

2. Rodina

Ekonomická úroveň – sebeidentifikace ekonomické úrovně rodiny jako nízká a střední (0) a vysoká (1).

3. Škola

Typ školy – učiliště (0), střední odborné školy (1) a gymnázia (2). Studenti gymnázií by dle RVP měli vykazovat vyšší ochotu jít volit pro jejich vyšší politickou socializaci oproti studentům učilišť a středních odborných škol.

Hodnocení školy – hodnocení školy, kde respondent studuje, jako špatné (0) a dobré (1).

Aktivity Člověka v tísní – dichotomická proměnná přítomnosti vzdělávacích aktivit Člověka v tísní na některých školách – ne (0), ano (1).

4. Média a informace

Často zpravodajství – otázka na míru, do jaké daný respondent sleduje zpravodajství s kategoriemi občas nebo nikdy (0) a pravidelně (1).

Nová média – dichotomická proměnná sledující, zda má vliv přechod studentů z klasických médií (0) na nová média (1), jak ukázala deskriptivní statistika.

Zdroj informací – proměnná, tazající se na nejčastější zdroj informací o společenských a politických otázkách, s kategoriemi pokrývajícími jednotlivé typy médií od klasických médií (0), přes rodinu (1), kamarády (2), školu (3), nová média - zpravodajství (4) a sociální sítě (5). Proměnná má za cíl zjistit, která dimenze politické socializace slouží jako nejčastější zdroj informací potřebných pro proces politické socializace.

5. Participace

Studentské volby – deklarace účasti respondentů u případných studentských voleb po vzoru závisle proměnné – ne (0), ano (1).

Post zastupitele – představa/ochota, že by se student v budoucnosti mohl stát zastupitelem na jedné z úrovní rozhodování – ne (0), ano (1).

Často s kamarády, rodinou či na internetu – trojice participačních proměnných s kategoriemi občas (0) a často (1) sledující aktivity vyžadující interpersonální komunikaci a jejich vliv na proces politické socializace.

6. Osobní postoje

Spokojenost s životem – proměnná s kategoriemi nespokojenost (0), neutrálnost (1) a spokojenost (2), sledující, zda vyšší spokojenost s životem způsobuje také vyšší participaci na demokratickém procesu formou volební účasti či naopak pasivitu, jelikož volič nebude chtít nic měnit.

Znechucení politikou, nelze nic změnit, obecná lhostejnost, chybí vzory a autority – čtveřice dichotomických proměnných s kategoriemi ne (0) a ano (1) sledující souhlas respondentů s důvody malé osobní občanské angažovanosti mladých lidí. Smyslem je testovat, zda pocit beznaděje, apatie apod. vstupuje do procesu politické socializace mladých voličů.

Jelikož jako zcela fundamentální se projevila deklaráce případné účasti u studentských voleb a tato deklaráce zřejmě potlačuje vliv dalších proměnných, provedl jsem logistickou regresi dvakrát, bez proměnné studentských voleb a s proměnnou studentských voleb.

Tabulka č. 6 shrnuje široký model pro všechny proměnné. Uváděl jsem všechny koeficienty bez ohledu na jejich signifikanci. Referenční kategorií je pro všechny proměnné kategorie s hodnotou 0. Deskriptivní statistiku shrnuje tabulka v příloze č. 2.

Tab. 6: Binární logistická regrese politické socializace pro soubor Jeden svět na školách

		Bez studentských voleb				Se studentskými volbami			
		β	Std. chyba	Sig.	Exp (β)	β	Std. chyba	Sig.	Exp (β)
Sociodemografie									
Věk		0,223	0,239	0,351	1,250	0,192	0,299	0,520	1,212
Pohlaví		0,277	0,188	0,140	1,319	0,259	0,234	0,270	1,295
Region		0,304	0,194	0,116	1,356	0,400	0,238	0,093	1,492
Velikost obce		-0,295	0,188	0,117	0,744	-0,258	0,234	0,269	0,772
Rodina									
Ekonomická úroveň		0,219	0,190	0,250	1,244	0,245	0,237	0,302	1,277
Škola									
Typ školy	Učiliště								
	SOŠ	0,564	0,224	0,012	1,757	0,361	0,289	0,211	1,435
	Gymnázium	1,608	0,300	0,000	4,991	1,377	0,373	0,000	3,964
Hodnocení školy		0,044	0,190	0,817	1,045	-0,078	0,238	0,742	0,925
Aktivity Člověka v tísni		-0,333	0,245	0,175	0,717	-0,081	0,319	0,799	0,922
Média a informace									
Často zpravodajství		1,111	0,225	0,000	3,037	0,946	0,274	0,001	2,576
Nová média		0,560	0,234	0,017	1,750	0,491	0,284	0,084	1,634
Zdroj informací	Klasická m.								
	Rodina	0,543	0,354	0,126	1,721	1,075	0,450	0,017	2,931
	Kamarádi	0,316	0,486	0,516	1,371	-0,002	0,611	0,997	0,998
	Škola	-0,622	0,532	0,242	0,537	0,103	0,733	0,888	1,109
	Nová média	-0,353	0,265	0,182	0,703	-0,331	0,320	0,300	0,718
	Sociální sítě	-0,346	0,334	0,300	0,707	-0,430	0,400	0,282	0,651

Hosmer-Lemeshowův test dobré shody pro oba modely dosahuje hodnot signifikance vyšších než 0,05 (0,211, resp. 0,137), což značí vhodně sestavené modely. Model bez studentských voleb vysvětlí od 14,9 % do 21,6 % variance, model se studentskými volbami vysvětlí od 21,4 % do 46 % variance. Do modelu bez studentských voleb, po vyřazení případů s chybějícími hodnotami, vstupuje 796 případů z 1251 (63,6 %), přičemž model zpočátku správně odhadl 72,6 % případů. Do modelu se studentskými volbami vstupuje 731 případů z 1251 (58,4 %), přičemž model správně odhadl 73,9 % případů. Na základě souboru nezávisle proměnných model bez studentských voleb odhadl 75,4 % případů, 93,5 % případů studentů, kteří šli volit a 27,4 % případů studentů, kteří nešli volit. Model se studentskými volbami takto odhadl 84,9 % případů, 94 % případů studentů, kteří šli volit a 59,4 % případů studentů, kteří nešli volit.

V rámci sociodemografie se žádná z proměnných neukázala jako signifikantní. Na deklarovanou volební účast u voleb do Poslanecké sněmovny tak nemá žádný vliv věk, pohlaví, region ani velikost obce v podobě, v jaké byly vztahy předpokládány dle kódování jednotlivých proměnných.

V rámci dimenze rodiny se neukázala jako důležitá sebeidentifikace ekonomické úrovně rodiny. Měl jsem možnost do modelu zahrnout i nejvyšší dosažené vzdělání otce a matky respondenta, Hosmer-Lemeshowův test dobré shody v takovém případě nicméně ukázal nevhodný model a proměnné ani tak nebyly signifikantní. Na datech výzkumu Jeden svět na školách jsem nemohl přímo otestovat efekt imitace (srov. Kudrnáč 2015), dimenze rodiny jako důležitá částí procesu politické socializace nicméně byla potvrzena jinými výzkumy, zbývajících 50 % nevysvětlené variance bude zřejmě z větší části na vrub této dimenzi a dimenzi médií sledované dalším sestaveným modelem.

V rámci dimenze školy se ukázal jako signifikantní vliv typu školy. Studenti gymnázií mají 5x (o téměř 400 %) větší šanci, že se zúčastní voleb do PS oproti studentům učilišť. Studenti SOŠ navíc mají o 76 % vyšší šanci účasti u voleb do PS oproti studentům učilišť. Po zahrnutí vlivu účasti u studentských voleb se šance gymnazistů na účast u voleb do PS sníží na 4x (o 296 %) vyšší šanci, šance studentů SOŠ se stanou nesignifikantní v porovnání se studenty učilišť. Další proměnné dimenze školy – hodnocení školy a aktivity Člověka

v tísní – byly v obou modelech nesignifikantní. Hypotézu č. 1, že studenti s obecnějším vzděláním budou disponovat vyšším zájmem o politiku, mohu již nyní verifikovat. Ukázal se stoupající trend šancí na účast u voleb do PS jak dle logicky uvažované stupnice obecnosti vzdělání, tak dle kategorizace škol podle rámcových vzdělávacích programů. Ačkoli zájem o politiku ještě spolehlivě neznačí volební účast, vzhledem k charakteru dat je toto zjednodušení pro verifikování hypotézy přijatelné.

Dimenze médií ukázala signifikanci proměnné častého sledování zpravodajství v obou modelech. Studenti často sledující zpravodajství mají 3x (o 200 %, resp. 158 % v případě modelu se studentskými volbami) vyšší šanci na účast u voleb do PS než studenti, kteří zpravodajství sledují občas nebo vůbec. Hypotézu č. 2 o vyšším zájmu o politiku u studentů, kteří více sledují média lze na základě těchto dat verifikovat. Jako signifikantní v modelu bez studentských voleb se ukázala proměnná nových médií. Studenti, jež sledují více nová média oproti těm klasickým, budou mít o 75 % vyšší šanci účasti u voleb. Co se týká zdroje informací o společenských a politických otázkách, jako jediná signifikantní kategorie, v modelu se studentskými volbami, se ukázala rodina (o 72 % vyšší šance na účast u voleb). De facto se tím potvrzuje Kudrnáčem (2015) zmíněný efekt imitace v rámci rodiny. Ani škola, ani média ani kamarádi nejsou důležitým zdrojem informací o tématech spojených s politickou socializací. Rodina tedy skutečně zůstává počáteční dimenzí politické socializace.

Jednou z nejdůležitějších dimenzí politické socializace, dle mnou provedené regresní analýzy, je dimenze participace. Jako naprosto fundamentální proměnnou se ukázala deklarace účasti u studentských voleb. Studenti, kteří půjdou ke studentským volbám, mají téměř 16x (o 1500 %) vyšší šanci účasti i u voleb do PS. Jedná se nicméně o deklaraci dobrovolné účasti u de facto mimoškolní aktivity (mimo formální výuku). Otázkou tedy zůstává, zda zavedení studentských voleb a jiných podobných modelových aktivit reálné politiky, jako součásti běžné formální výuky, povede k pozitivnímu rozvoji politické socializace i u těch studentů, kteří se neúčastní aktivně, z vlastního rozhodnutí. Bohužel nemám k dispozici tak specifická data a proměnná pouhé přítomnosti aktivit Člověka v tísní, ač nesignifikantní, je příliš obecná. Z observačních studií (viz

Macháček, Krošlák 2013; Dusmore, Lagos 2008 apod.) je nicméně patrné, že aktivní přístup k výuce politických témat má velmi pozitivní efekt. Předpokládám tedy, že zavedení simulovaných aktivit a aktivního participačního přístupu na středních školách, by vedlo k pozitivnímu rozvoji politické socializace mladých voličů. Důležitý vliv mohou mít také mimoškolní aktivity zaměřené na simulaci reálné politiky, např. ve formě parlamentů dětí a mládeže. Statisticky však tento předpoklad nemohu potvrdit.

Důležitost dimenze participace podtrhuje i signifikance proměnné ochoty stát se zastupitelem v obou modelech. Studenti, kteří si sami sebe dokážou představit na postu zastupitele, mají 3,4x (o 237 %, resp. o 212 % v případě modelu se studentskými volbami) vyšší šanci na účast u voleb do PS.

Proměnné sledující aktivity vyžadující interpersonální komunikaci a tedy testující hypotézu č. 4, jsou nesignifikantní v obou modelech. Na účast u voleb do PS nemá obecná interpersonální komunikace vliv, důležité jsou aktivity nějakým způsobem spojené s politickými a společenskými tématy. Hypotézu č. 4 o vyšším zájmu o politiku u studentů aktivnějších v činnostech vyžadujících interpersonální komunikaci lze tedy zamítnout.

Poslední částí regresního modelu jsou osobní postoje respondentů sledující možné vlivy externích faktorů. Na modelu bez studentských voleb se ukázalo, že studenti, jež sami sebe identifikují jako spokojené s životem nebo alespoň neutrální, mají dvojnásobnou šanci (o 107 %, resp. 112 %) na účast u voleb do PS oproti studentům, jež jsou se svým životem nespokojení. Neprojevilo se tedy mobilizační charakter nespokojenosti. Ten se však projevil u konkrétních důvodů malé osobní občanské angažovanosti. Studenti, kteří deklarovali znechucení politikou, měli v obou modelech o více jak 50 % vyšší šanci účasti u voleb. Naopak studenti, kteří cítili bezmocnost a neviděli možnost, jak politikou něco změnit, měli jen 59% šanci na účast u voleb oproti studentům, kteří bezmocnost necítili. Pocit apatie (obecná lhostejnost) a absence personálních vzorů a autorit na účast u voleb nemají vliv.

7.2 Model pro dimenzi médií

Dimenzi médií jsem na souboru Jeden svět na školách mohl testovat jen velice povrchně. Soubor MML-TGI (MEDIAN, MML-TGI 14/I – 14/IV) mi nicméně umožňuje sestavit alespoň separovaný model s podrobnější diferenciací jednotlivých typů médií. Kvůli softwarovým možnostem jsou proměnné v modelu rozděleny na povinné (vstupují do modelu vždy) a nepovinné (krokovou analýzou vyloučeny nezávisle proměnné, které nemají signifikantní vliv na hodnotu závisle proměnné). Povinné proměnné jsem rozdělil na dvě hlavní kategorie: Mediální a postojové.

1. Mediální

Bulvární tisk – proměnná zahrnující dva jasně zařaditelné bulvární deníky, Aha! a Blesk.

Online tištěné zdroje – zahrnují online varianty běžných celostátních tištěných deníků (viz graf č. 14). Předpokladem je přesun mladých lidí z konzumace klasických médií ke konzumaci nových médií. V této proměnné nerozlišuji mezi různou seriózností médií.

Veřejnoprávní média – zahrnují veškeré stanice ČT a všechny stanice Českého rozhlasu jako reprezentanty seriózních médií.

Hlavní zdroj informací – pět různých typů médií (rádio, noviny, časopisy, TV, internet) jako hlavních zdrojů informací respondentů. Jedná se o samostatné proměnné, referenční kategorií je vždy nesouhlas s daným médiem jako hlavním zdrojem informací.

2. Postojové

Spokojenost – čtyři typy spokojenosti (s politickou situací, se společností, s životní úrovní a s životem). Jedná se o samostatné proměnné, referenční kategorií je vždy nespokojenost s danou situací.

Sebeidentifikace levice-pravice – proměnná sledující sebeidentifikaci v politickém spektru škála 1–9, kde 1–3 = levice, 4–6 = střed a 7–9 = pravice. Referenční kategorií je sebeidentifikace s levicí.

Do povinných proměnných v modelu jsem zahrnul i dvě kontrolní proměnné, *pohlaví*, sledující, zda se muži více zajímají o politiku a *věřící člověk*,

sledující, zda náboženská víra ovlivňuje zájem o politiku. Deskriptivní statistiku povinných proměnných shrnuje příloha č. 1.

V rámci nepovinných proměnných jsem využil několik desítek proměnných sledujících efekt již konkrétních médií, nikoli jen mediálních kategorií, další postojové a kontrolní proměnné, krokovou analýzou se vyloučily proměnné, které nemají statisticky významný efekt na míru zájmu o politiku.

Do modelu vstupuje 1202 respondentů s postupným vyřazováním chybějících hodnot. Referenční kategorií je vždy neexistence daného jevu, pokud není řečeno jinak. Dle tab. č. 7 je koeficient determinance pro povinné proměnné 0,3, pro celkový model s nepovinnými proměnnými pak 0,5, což značí středně dobře predikující model.

V rámci mediální dimenze je signifikantní bulvární tisk. Čtenáři deníků Aha! a Blesk mají 7,2x (o 620 %) větší šanci, že se budou zajímat o politiku. Z hlediska teorie je to překvapující výsledek, který bohužel nelze ověřit v behaviorální dimenzi (účast u voleb), nelze tedy ani předjímat, zda se nejedná o afektivní působení. Pravděpodobně bulvární tisk působí jako mobilizační mechanismus. Signifikantní je i proměnná online tištěných zdrojů. Čtenáři klasických deníků v online podobě mají 2x (o 100 %) větší šanci, že se budou zajímat o politiku. Zcela překvapivý je výsledek veřejnoprávních médií, kdy diváci ČT či posluchači Českého rozhlasu mají jen 22% šanci zájmu o politiku. Výsledek přičítám zahrnutí i těch veřejnoprávních médií, které se na politické zpravodajství vůbec nespecializují (ČT Art, ČT: D) a zahrnutí regionálních veřejnoprávních rádiových stanic, které dle deskriptivní statistiky vykazují nižší zájem o politiku mezi svými posluchači. Jelikož v předchozích modelech a na základě deskriptivní a korelační analýzy lze předpokládat pouze kognitivní působení médií a do vztahu mezi seriózností médií a zájmem o politiku vstupuje zřejmě mobilizační mechanismus bulvárního tisku, hypotéza č. 3 zůstává neverifikovatelná. Využitá proměnná veřejnoprávních médií byla nevhodně zvolena.

Tab. 7: Binární logistická regrese pro soubor MML-TGI 2014 - povinné proměnné

		β	Std. chyba	Sig.	Exp (β)
Bulvární tisk		1,974	0,462	0,000	7,198
On-line tištěné zdroje		0,698	0,338	0,039	2,009
Veřejnoprávní média		-1,499	0,523	0,004	0,223
Hlavní zdroj informací	Rádio	0,055	0,318	0,862	1,057
Hlavní zdroj informací	Noviny	0,436	0,361	0,227	1,547
Hlavní zdroj informací	Časopisy	-0,931	0,323	0,004	0,394
Hlavní zdroj informací	Televize	-1,238	0,247	0,000	0,290
Hlavní zdroj informací	Internet	0,389	0,311	0,210	1,476
Pohlaví	Muži	1,008	0,244	0,000	2,741
Věřící člověk		-0,212	0,335	0,527	0,809
Spokojenost s politickou situací		-0,033	0,249	0,894	0,967
Spokojenost se společností		1,623	0,306	0,000	5,069
Spokojenost s životní úrovní		0,390	0,259	0,133	1,477
Spokojenost s životem		-0,424	0,362	0,241	0,654
Sebeidentifikace levice - pravice	Střed	0,833	0,468	0,075	2,300
Sebeidentifikace levice - pravice	Pravice	2,701	0,467	0,000	14,893

Tab. 7: Pokračování – nepovinné proměnné

		β	Std. chyba	Sig.	Exp (β)
Televize včera - ČT1		3,287	0,578	0,000	26,757
Deníky - posl. vydání - MF DNES		3,254	0,998	0,001	25,892
WWW- posl. 7 dní - Twitter		1,205	0,420	0,004	3,336
Věk (19-20 let)		1,200	0,247	0,000	3,319
Zájem o politiku na internetu		2,831	0,519	0,000	16,956
Zájem o politiku v novinách		2,070	0,667	0,002	7,925
Důvěra ve vládu		-0,759	0,280	0,007	0,468
Rozmluva o politice (12. měs)	Mnoho lidí	1,056	0,340	0,002	2,876
Snaha dosáhnout vysoké postavení		1,100	0,273	0,000	3,004
Snaha postarat se o rodinu		0,600	0,262	0,022	1,822
Konstanta		-7,051	0,857	0,000	-
Koeficient determinance	Povinné proměnné		0,302		
Koeficient determinance	Celý model		0,503		

Poznámka: Závisle proměnná - "Zájem o politiku" (rekódovaná míra, do jaké se respondent zajímá o politiku)
Váženo dle sociodemografických charakteristik

Zdroj: MEDIAN, MML-TGI 14/I – 14/IV; Vlastní výpočet

Co se týká zdrojů informací, signifikantními jsou pouze časopisy a televize, přičemž čím více daný respondent konzumuje jeden či druhý zdroj jako svůj hlavní, snižuje se mu šance, že bude mít zájem o politiku (39% v případě časopisů, 29% v případě televize).

V rámci postojových proměnných je signifikantní proměnnou spokojenost se společností. Respondent, který je spokojen se společností, má 5x (o 400 %) vyšší šanci, že se bude zajímat o politiku. Ostatní varianty spokojenosti nejsou signifikantní. V případě sebeidentifikace na škále levice-pravice je signifikantní kategorií dle předpokladů identifikace s pravíci. Respondent, hlásící se k pravici, má téměř 16x (o 1500 %) vyšší šanci, že se bude zajímat o politiku oproti respondentům, kteří se hlásí k levici.

Z kontrolních proměnných je signifikantní pohlaví. Muži mají oproti ženám, dle teoretických předpokladů, 2,7x (o 174 %) vyšší šanci, že se budou zajímat o politiku. Věra pak na zájem o politiku nemá signifikantní vliv.

Kroková analýza identifikovala rovněž několik nepovinných proměnných dobře predikujících míru zájmu o politiku. Respondenti sledující ČT1 mají téměř 27x (o 2575 %) vyšší šanci, že se budou zajímat o politiku. Žádné jiné veřejnoprávní médium však model neidentifikoval jako důležité, nelze tedy podpořit hypotézu č. 3. Čtenáři MF Dnes mají až 26x (o 2489 %) vyšší šanci, že se budou zajímat o politiku, což nepředvíдалa deskriptivní statistika, nicméně mezi zkoumanou cílovou skupinou (respondenti 15–20 let) to lze vysvětlit popularitou a dostupností tohoto deníku.²⁷ Uživatelé sociální sítě Twitter mají 3,3x (o 234 %) vyšší šanci, že se budou zajímat o politiku. Dle teorie je takový výsledek očekávatelný, síť využívají spíše více vzdělaní. (srov. Štětka et al. 2014: 15) Signifikantní proměnnou je také věk, kdy respondenti starší 18 let mají 3,3x (o 231 %) vyšší šanci, že se budou zajímat o politiku, což zřejmě pramení z nabytí volebního práva a možnosti účastnit se demokratického procesu. Signifikantní jsou také proměnné sledující zájem o politiku na internetu a v novinách (17x, o 1600 %, resp. 8x, o 700 % vyšší šance zájmu o politiku), což dokresluje přesun mladých voličů z klasických médií do online prostoru, zároveň však zachování určité důležitosti novin. Důležitým prediktorem je také důvěra ve vládu,

---

²⁷ Osobní zkušenost autora s bezplatným poskytováním výtisků MF Dnes pro střední školy

kdy respondenti, kteří vládě důvěřují, mají jen poloviční šanci účasti u voleb (zřejmě způsobeno pocitem spokojenosti), rozmluva s mnoha různými lidmi o politice v posledních 12 měsících (2,9x, o 189 % vyšší šance na zájem o politiku, pokud člověk diskutuje o politice), snaha dosáhnout vysokého postavení (3x, o 200 % vyšší šance na zájem o politiku) a snaha postarat se o rodinu (o 82 % vyšší šance na zájem o politiku).

7.3 Doplnující modely

V rámci teoretických úvah a deskriptivní statistiky jsem uvažoval o vzájemně se posilujícím vztahu participace a politické socializace. Jak ukázala data, participace posiluje politickou socializaci. Posiluje však politická socializace zpětně participaci? Pro ověření jsem vytvořil dva obrácené modely se stejnými proměnnými a stejným kódováním včetně referenčních kategorií, kde jsem však již uvedl pouze signifikantní hodnoty.

Tab. 8: Logistická regrese pro studentské volby

		β	Std. chyba	Sig.	Exp (β)
Účast u voleb		2,760	0,241	0,000	15,797
Typ školy	SOŠ	0,631	0,288	0,029	1,880
Konstanta		-1,892	0,652	0,004	0,151
Cox & Snell R ²			0,271		
Nagelkerke R ²			0,412		

Poznámka: Závisle proměnná "studentské volby"

Váženo dle sociodemografie, regionality a typu školy

Zdroj: Jeden svět na školách 2014; Vlastní výpočet

Jak ukazuje tabulka č. 8, hodnotu proměnné *deklarace účasti u studentských voleb* lze až na 41,2 % vysvětlit zejména za pomoci deklarace účasti u klasických voleb, kdy studenti, kteří by se zúčastnili klasických voleb, mají téměř 16x (o 1480 %) vyšší šanci, že se zúčastní i těch studentských. Signifikantním vztahem je i typ školy, kdy studenti SOŠ mají o 88 % vyšší šanci účasti u studentských voleb oproti studentům učilišť.

Tab. 9: Logistická regrese pro post zastupitele

		β	Std. chyba	Sig.	Exp (β)
Pohlaví		0,705	0,234	0,003	2,024
Zdroj informací	Kamarádi	1,466	0,476	0,002	4,330
Účast u voleb		1,019	0,380	0,007	2,770
Často s kamarády		0,520	0,237	0,028	1,683
Spokojenost s životem	Neutrálnost	-0,802	0,392	0,041	0,448
	Spokojenost	-0,719	0,367	0,050	0,487
Chybí vzory a autority		0,821	0,245	0,001	2,274
Konstanta		-2,642	0,681	0,000	0,071
Cox & Snell R ²			0,105		
Nagelkerke R ²			0,177		

Poznámka: Závisle proměnná "post zastupitele"

Váženo dle sociodemografie, regionality a typu školy

Zdroj: Jeden svět na školách 2014; Vlastní výpočet

Druhý model v tabulce č. 9 ukazuje regresi pro závisle proměnnou *post zastupitele*. Signifikantními prediktory jsou pohlaví (2x, o 100 % vyšší šance ochoty stát se zastupitelem u mužů), zdroj informací o politických a společenských otázkách ve formě kamarádů (4,3x, o 330 % více než u studentů, kteří takové informace získávají prostřednictvím klasických médií), účast u voleb (2,8x, o 177 % vyšší šance u těch, kteří by se zúčastnili klasických voleb), aktivity s kamarády (o 68 % vyšší šance u těch, kteří tráví volný čas převážně s kamarády), spokojenost se životem (kategorie neutrální i spokojený mají o více jak 50 % nižší šanci, že se budou snažit stát zastupitelem, tzn., že nespokojenost se životem by měla vést ke snaze aktivně participovat v politice) a absence vzorů a autorit (2,3x, o 127% vyšší šance ohledně ochoty stát se zastupitelem u těch studentů, kteří cítí, že se neangažují, protože nevidí žádné vzory a autority). Druhý jmenovaný model nabízí více prediktorů, nicméně vysvětlí pouze 17,7 % variace.

Na základě těchto modelů lze usuzovat o politické socializaci jako o procesu, který je posilován participací a zpětně posiluje participaci, ovšem za předpokladu, že za výstup politické socializace považujeme účast u voleb do PS. Pro přesnější testování by bylo potřeba zahrnout specifická data sledující participaci v zájmových organizacích, mimoškolních aktivitách a zároveň i potenciální účast v reálné politice.

7.4 Shrnutí

Ukázalo se, že politická socializace je procesem, který má počátek v rodině a následně je přiživován dalšími dimenzemi. Primární socializace, zřejmě ve formě imitačního efektu a zdroje informací ve formě rodiny, je tedy následována socializací sekundární v podobě vlivu školy (obecnost vzdělání) a médií (časté sledování zpravodajství ve formě online tištěných médií, s přihlédnutím ke kontextu i sledováním bulvárních médií). Můžeme uvažovat, že politická socializace vyvrcholí v dimenzi participace ve formě deklarované účasti u studentských voleb (kterou je možné brát i jako proměnnou v rámci vzdělávání), ochoty stát se v budoucnu zastupitelem apod., přičemž proces s počátkem v rodině a vyvrcholením v aktivní participaci na demokratickém procesu je pozitivně ovlivňován mobilizačním efektem znechucení politikou a naopak potlačován pocitem bezmocnosti z neschopnosti za pomoci účasti na demokratickém procesu něco změnit.

Typickým reálným respondentem, u něž má politická socializace největší pozitivní vliv (nejedná se však o ideální případ), je student gymnázia pravicového smýšlení, jenž dosáhl volebního práva, těží z rodiny jako zdroje informací, často sleduje zpravodajství v rámci nových médií (online tištěná média) či čtením MF Dnes, užívá sociální síť Twitter, aktivně se snaží zúčastnit simulovaných aktivit reálné politiky, nevyklučuje svou účast na demokratickém procesu ve formě kandidatury na post zastupitele, je spokojen se svým životem a společností a v případě volební účasti jako výstupu politické socializace je mobilizován znechucením z reálného fungování politiky či čtením bulvárních tiskovin.

Závěr

Cílem práce bylo analyzovat proces politické socializace mladých voličů na příkladu studentů českých středních škol. Za teoretický rámec jsem si zvolil čtyři, v zahraničních výzkumech nejčastěji využívané dimenze politické socializace: Rodinu, vzdělání, média a participaci. Politickou socializaci jsem zkoumal na zdrojových datech výzkumu Jeden svět na školách z roku 2014 (dimenze vzdělání a participace) provedeného na reprezentativním vzorku českých středoškoláků a výzkumu Market & Media & Lifestyle z roku 2014 (dimenze médií) provedeného na reprezentativním vzorku respondentů v rozmezí věku 12–79 let, přičemž pro práci jsem využíval vzorek respondentů ve věku 15–20 let. Dimenzi rodiny jsem zkoumal pouze okrajově pro dřívější potvrzení jejího vlivu na politickou socializaci na případu ČR jinými výzkumy.

Pro analýzu jsem zvolil třífázový postup: Deskriptivní statistiku, korelační analýzu a regresní analýzu. Tento postup měl pro práci zaručit jednak názornost a hledání potenciálních vztahů, skrze deskriptivní statistiku vizualizovanou za pomoci grafů, následovanou korelační analýzou pro hledání statisticky významných asociací mezi zvolenými proměnnými a následné zahrnutí takových asociací do regresní analýzy pro kontrolu vlivu jiných proměnných a vyvození závěrů. Korelační analýzu jsem prováděl za pomoci Pearsonova R, Spearmanova R_s, Kendallova Tau a Cramerova V v závislosti na typu zkoumané proměnné a pro kontrolu různých nelineárních průběhů dat, stejně tak pro kontrolu multikolinearity pro regresní analýzu. Regresní analýzu jsem prováděl za pomoci binárních logistických regresních modelů.

V rámci dimenze vzdělání jsem předpokládal, že čím obecnější budou mít studenti vzdělání, tím větším zájmem o politiku budou disponovat (hypotéza č. 1) Obecnost vzdělání jsem určil na základě rámcových vzdělávacích programů pro gymnázia a střední školy a učiliště, zájem o politiku, jako závisle proměnnou a jeden z výstupů politické socializace, reprezentovala deklarovaná účast studentů u hypotetických voleb do Poslanecké sněmovny. Na základě sestavených regresních modelů jsem zjistil, že studenti gymnázií mají až 5x (o 400 %, resp. 296 % v závislosti na použitém modelu) vyšší šanci, že se zúčastní voleb, oproti

studentům učilišť. Studenti SOŠ pak mají o 76 % vyšší šanci na účast ve volbách oproti studentům učilišť. Na základě těchto výsledků jsem hypotézu č. 1 verifikoval. Žádný jiný ze zkoumaných faktorů se neukázal být statisticky významný, kauzálním mechanismem dimenze vzdělávání v rámci politické socializace je pravděpodobně obecnost vzdělání. Vliv nemá ani hodnocení kvality školy, kterou daný respondent studuje ani vzdělávací aktivity Člověka v tísni. Druhé jmenované příkládám nedostatečnému vzorku škol, které prošly těmito aktivitami a nedostatečnou diferenciací aktivit, která se omezila jen na konstatování, zda na škole aktivity proběhly či ne.

V rámci dimenze médií jsem testoval předpoklad, že studenti, kteří více sledují média, budou disponovat větším zájmem o politiku (hypotéza č. 2). Na základě regresního modelu se projevil očekávaný vztah mezi mírou sledování zpravodajství v médiích a deklarovanou volební účastí. Studenti, kteří často sledují zpravodajství, mají až 3x (o 200 %, resp. o 158 % dle použitého modelu) vyšší šanci na účast u voleb oproti studentům, kteří zpravodajství sledují jen občas či vůbec. Zároveň se nepřímo ukázal přesun studentů z klasických na nová média, kdy studenti, kteří čtou online tištěné zdroje (zpravodajské portály), mají 2x (o 100 %) vyšší šanci, že se budou zajímat o politiku. Dle přímého vztahu mají studenti sledující spíše nová média o 75 % vyšší šanci na účast u voleb. Na základě těchto dat jsem hypotézu č. 2 verifikoval, s vědomím toho, že sledovanost médií musí být spojena se sledováním programů spadajících do oblasti zpravodajství, politiky a společnosti.

Druhým předpokladem dimenze médií byla teze, že studenti sledující více seriózní média budou ovlivněni spíše kognitivně či behaviorálně a studenti sledující více bulvární média budou ovlivněni spíše afektivně. Ačkoli zejména deskriptivní statistika ukazovala zřetelně vyšší zájem o politiku (kognitivní efekt) v případě veřejnoprávních médií oproti bulvárním a zpravidla i oproti médiím řazeným jako pop-média, regresní analýza tento vztah nepotvrdila. Zvolená proměnná zahrnující všechna veřejnoprávní média, včetně těch nezahrnujících zpravodajství či společenské a politické události, byla nevhodná (směr vztahu se ukázal jako silně negativní ve vztahu k zájmu o politiku). Naopak v případě bulvárních tiskovin se ukázalo, že jejich čtenáři z řad cílové skupiny mají až 7,2x

(o 620 %) vyšší šanci, že se budou zajímat o politiku, oproti těm, kteří bulvární tisk nečtou. Zřejmě se projevil mobilizační efekt bulváru. Zda se jedná o kognitivní, behaviorální či afektivní vliv, se mi zjistit nepodařilo. Dle výsledku sledovanosti ČT1, kdy její diváci mají téměř 27x (o 2576 %) vyšší šanci, že se budou zajímat o politiku, usuzují, že kauzálním mechanismem vlivu médií na politickou socializaci je jednoduše tematické působení (čím více politiky v daném médiu, tím větší zájem o ní), což by mohlo svědčit o kognitivním vlivu médií a do jisté míry platnosti kultivační teorie, hypotézu č. 3 však nemohu verifikovat pro nedostatek objektivních dat.

V rámci dimenze médií se rovněž ukázaly vztahy mezi vyšším zájmem o politiku a konzumací MF Dnes (26x, o 2489 % vyšší šance) a zájmem o politiku a užíváním sociální sítě Twitter (3,3x, o 234 % vyšší šance), přičemž jiné sociální sítě zřejmě působí jen jako místo, kde se sdružují podobně politicky socializovaní jedinci, nikoli jako příčinný faktor politické socializace.

Dimenze participace byla v datech reprezentována zejména deklarovanou účastí u studentských voleb, což se ukázalo být naprosto fundamentálním faktorem. Studenti, kteří deklarovali účast u studentských voleb, disponovali 16x (o 1494 %) větší šanci na účast u klasických voleb. Důležitým předpokladem dimenze participace byla také ochota studentů stát se v budoucnu zastupitelem. Takoví studenti vykazovali více jak 3x (o 237, resp. 212 % dle použitého modelu) větší šanci, že se zúčastní klasických voleb. Testovanou tezí dimenze participace byl předpoklad, že studenti vykazující vyšší míru participace v činnostech vyžadujících interpersonální komunikaci, budou disponovat vyšším zájmem o politiku (hypotéza č. 4). Teze se nepotvrdila, činnosti s rodinou, s kamarády ani komunikace přes internet nejsou signifikantními prediktory volební účasti jako výstupu politické socializace. Samotná deliberace o politice se však ukázala být signifikantní. Pokud respondenti uváděli rozmluvu o politice v posledních 12 měsících s mnoha různými lidmi, vykazovali 2,9x (o 188 %) vyšší šanci, že se budou zajímat o politiku. Opět se tak potvrdila úvaha, že deliberace je důležitým faktorem politické socializace, musí však probíhat na politické téma.

Vedlejší snahou práce bylo ověření úvahy, že politická socializace je procesem, který počíná v rodině, je posilován dimenzemi vzdělání a médií

a vrcholí v dimenzi participace, která zpětně posiluje politickou socializaci. Počátek politické socializace (primární socializace) byl podpořen signifikancí rodiny jako jediného zdroje informací o politických a společenských tématech ve vztahu k účasti ve volbách. Respondenti, kteří uváděli rodinu jako hlavní zdroj informací, disponovali o 72 % vyšší šancí účasti u voleb. Jiné zdroje informací nedosáhly statistické významnosti. Zpětné posilování politické socializace vybuzenou participací jsem se pokusil ověřit obrácenými regresními modely. Respondenti, kteří uváděli účast u klasických voleb, měli téměř 16x (o 1480 %) vyšší šanci, že se zúčastní i studentských voleb a 2,8x (o 177 %) vyšší šanci, že budou ochotni stát se v budoucnosti zastupitelem.

Politickou socializaci zejména v dimenzi participace ovlivňují i další faktory. Pokud respondenti uváděli, že jsou znechuceni politikou, měli o 50 % vyšší šanci, že se zúčastní voleb, pravděpodobně kvůli mobilizačnímu faktoru. Pokud uváděli bezmocnost, nemožnost něco na politice změnit, měli naopak pouze 59% šanci, že se voleb zúčastní. Pokud respondenti uváděli, že v politice chybí vzory a authority, šance na jejich účast u voleb se zvýšila 2,3x (o 127 %). Pokud respondenti uváděli, že důvěřují vládě, šance, že se budou zajímat o politiku, byla pouze 47%. Spokojenost se společností, ve které respondenti žijí, zvyšovala zájem o politiku 5x (o 400 %). Data také potvrdila předpoklad, že muži mají 2,7x (o 174 %) vyšší šanci, že se budou zajímat o politiku a o 100 % vyšší šanci, že budou ochotni se v budoucnu stát zastupitelem. Téměř 15x (o 1389 %) vyšší zájem o politiku navíc vykazovali respondenti, kteří se hlásili k pravici, oproti respondentům hlásícím se k levici a 3,3x (o 231 %) vyšší šanci na zájem o politiku disponovali respondenti starší 18 let.

Typickým (reálným, nikoli ideálním) respondentem, který je vysoce stimulován v rámci politické socializace, je student gymnázia pravicového smýšlení, jenž dosáhl volebního práva, těží z rodiny jako zdroje informací, často sleduje zpravodajství v rámci nových médií (online tištěná média) či čtením MF Dnes nebo sledováním ČT1, užívá sociální síť Twitter, aktivně se snaží zúčastnit simulovaných aktivit reálné politiky, nevyklučuje svou účast na demokratickém procesu ve formě kandidatury na post zastupitele, je spokojen se svým životem a společností a v případě volební účasti jako výstupu politické socializace

je mobilizován znechucením z reálného fungování politiky či čtením bulvárních tiskovin.

V práci se mi nepodařilo dostatečně otestovat hypotézu zkoumající vliv médií dle teorie agenda-setting (kognitivní, behaviorální a afektivní vliv) ani s tím související převahu zájmu o politiku se zvyšující se seriózností médií. První jmenovaný problém kvůli nedostatku dat potřebných k přímému testování, druhý jmenovaný problém zřejmě kvůli špatné volbě proměnné veřejnoprávních médií, kam jsem zahrnul i stanice, které do svých programů nezahrnují politická a společenská témata. Důležitým předpokladem úspěšné politické socializace je patrně deliberace o politických a společenských tématech v rámci různých dimenzí. Důležitost dimenze deliberace však musí objektivně posoudit až další výzkumy.

Pro sestavení teoretického rámce jsem využil literaturu zkoumající různé teoreticky předpokládané i statisticky podložené aspekty politické socializace. Vybral jsem čtyři nejčastěji využívané dimenze, které jsem byl schopný do jisté míry otestovat na dostupných datech. Zvolená literatura mi poskytla částečné základy pro vybudování teoretického rámce, mnoho proměnných jsem však musel volit dle dostupných dat, usuzovat o jejich správném kódování, některé proměnné jsem testoval pouze dle subjektivní úvahy na základě deskriptivní statistiky. Nemožnost generalizovat ze závěrů zahraničních studií je sice výhodou pro volnější interpretaci uvažovaných vztahů, některé základní proměnné neměnné napříč jednotlivými národy a kontexty by nicméně práci dodaly potřebný prvek pevných základů.

Podařilo se mi identifikovat některé základní, a jak se ukázalo, i fundamentální proměnné politické socializace v rámci ČR, dalšími výzkumy by však bylo vhodné provést hlubší analýzu jednotlivých dimenzí. Zejména co se týká neformálního vzdělávání a simulování reálných situací politiky ve školním prostředí, případné obsahové analýzy médií a testování tezí kryjících se s psychologickým diskursem v oblasti působení médií na rozhodování člověka, a zvláště pak konkrétních deliberativních činností s dopadem na aktivní participaci. Tyto výzkumy by se měly vydat spíše kvalitativním směrem

a generalizaci vyměnit za hlubší pochopení lidského rozhodování, participace a myšlení.

Abstrakt

Mladí lidé a politika

Analýza se zabývá konceptem politické socializace středoškolských studentů v rámci České republiky, a to zejména dimenzí rodiny, vzdělávání, médií a participace. Data analyzovaná v práci pochází z výzkumu spotřebitelského chování, médií a životního stylu Market & Media & Lifestyle – TGI a výzkumu postojů středoškoláků Jeden svět na školách.

V rámci dimenze rodiny byl potvrzen její dominantní vliv na spuštění procesu politické socializace a přesah do dalších dimenzí. V dimenzi vzdělávání byla položena teze, že čím obecnější má daný student vzdělání na základě dělení dle Rámcových vzdělávacích programů, tím spíše se bude zajímat o politiku. Tato teze byla potvrzena. Dimenze médií vycházela z tezí, že čím více daný student sleduje média, tím spíše bude mít zájem o politiku, což se potvrdilo, a že student sledující více seriózní média bude ovlivněn dle teorie agenda-setting spíše kognitivně a behaviorálně, student sledující více bulvární média bude ovlivněn spíše afektivně. Tato teze nemohla být na základě použitých dat verifikována. Dimenze participace vycházela z předpokladu, že studenti více se angažující v činnostech vyžadujících interpersonální komunikaci, budou mít vyšší zájem o politiku. Tento předpoklad se nepotvrdil. Dominantní proměnnou určující participaci studentů je deliberace na politická a společenská témata.

Práce identifikovala několik stěžejních proměnných v různých dimenzích, které umožňují další zkoumání konceptu politické socializace mladých voličů v České republice.

Klíčová slova

Politická socializace, logistická regrese, rodina, vzdělávání, média, participace, mladí voliči, středoškolští studenti.

Abstract

Young people and politics

The analysis deals with the concept of political socialization of secondary school students in the Czech Republic, especially the dimensions of family, education, media and participation. The data analyzed in the work comes from research of consumer behavior, media and lifestyle Market & Media & Lifestyle – TGI and research of student positions at secondary schools One world in Schools

Within the family dimension was confirmed its dominant influence to start the process of political socialization and overlap into other dimensions. In the education dimension thesis was that more general has given student education under the division according to framework educational programs, the more likely to be interested in politics. This hypothesis was confirmed. Media dimension was based on the thesis, that the more student follows media, the more likely to be interested in politics, which was confirmed, and that the student, who pursuing more serious media will be affected according to theory of agenda-setting rather cognitively and behaviorally, student pursuing rather tabloids will be affected more affectively. This argument could not be verified by available data. Participation dimension was based on the assumption, that students are embracing the multiple activities that require interpersonal communication, will have a higher interest in politics. This assumption was confirmed. The dominant variable determining student's participation is the deliberation on political and social topics.

Work has identified several key variables in different dimensions that allow further exploration of the concept of political socialization of young voters in the Czech republic.

Key words

Political socialization, logistic regression, family, education, media, participation, young voters, secondary school students.

Seznam použitých zdrojů a literatury

Publikace

Almond, Gabriel, Sidney, Verba. 1963. *The civic culture: Political attitudes and democracy in five nations*. Princeton: Princeton university press.

Almond, Gabriel, Sidney, Verba. 1989. *The civic culture revisited: Political attitudes and democracy in five nations*. New York: SAGE Publications.

Berns, Roberta M. 2011. *Child, family, school, community: Socialization and support*. Wadsworth: Cengage learning.

Carroll, Craig E. 2015. „Corporate reputation and the disciplines of journalism and mass communication.“ Pp. 121–129 in Craig E. Carroll (ed.). *The handbook of communication and corporate reputation*. Chichester: Wiley-Blackwell.

Gerbner, George, Larry Gross, Michael Morgan, Nancy Signorielli, James Shanahan. 2002. „Growing up with television: Cultivation processes.“ Pp. 43–67 in Jennings Bryant, Dolf Zillmann (eds.). *Media effects: Advances in theory and research*, second edition. Mahwah, New Jersey: Lawrence Earlbaum associates.

Gimpel, James G., Celeste J. Lay, Jason E. Schuknecht. 2003. *Cultivating democracy: Civic environments and political socialization in America*. Washington D. C.: Brookings institution press.

Hloušek, Vít. 2005. „Postdemokracie, občanská společnost a autonomie politiky.“ Pp. 29–36 in Petr Mach, Dina Chmaitilliová (eds.). *Postdemokracie: Hrozba nebo naděje?* Praha: Centrum pro ekonomiku a politiku.

Hvížd'ala, Karel. 2005. *Jak myslet média: Eseje, přednášky, články a rozhovory 2004–2005*. Praha: Dokořán.

Hyman, Herbert. 1959. *Political socialization: A study in the psychology of the political behavior*. Glencoe: The free press.

Klicperová-Baker, Martina, Ivo K. Feierabend, Siyka Kovacheva, Larissa Titarenko, Jaroslav Košťál, Richard C. Hofstetter. 2007. *Demokratická kultura v České republice: Občanská kultura, étos a vlastenectví ze srovnávacího pohledu*. Praha: Academia.

- Macháček, Ladislav, Stanislav, Krošlák. 2013. *Dve „školy“ demokracie*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
- Marada, Radim. 2003. *Kultura protestu a politizace každodennosti*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- McChesney, Robert W. 2009. *Problém médií: Jak uvažovat o dnešních médiích*. Všeň: Grimmus.
- Pecka, Emanuel. 2010. *Sociologie politiky*. Praha: Grada publishing.
- Putnam, Robert D. 1993. *Making democracy work. Civic traditions in modern Italy*. Princeton: Princeton university press.
- Rubin, Alan M. 2002. „The uses-and gratifications perspective of media effects.“ Pp. 525–548 in Jennings Bryant, Dolf Zillmann (eds.). *Media effects: Advances in theory and research*, second edition. Mahwah, New Jersey: Lawrence Earlbaum Associates.
- Sak, Petr. 2000. *Proměny české mládeže*. Praha: Petrklíč.
- Sloboda, Zdeněk. 2009. „Mediální výchova v rodině z pohledu české společnosti.“ Pp. 27-36 in Západočeská univerzita v Plzni, Asociace pro mediální pedagogiku (eds.). *Mediální pedagogika v teorii a praxi: Sborník příspěvků z mezinárodní konference o mediální výchově a pedagogice*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni a Asociace pro mediální pedagogiku o.s.
- Sloboda, Zdeněk. 2013. *Mediální výchova v rodině: Postoje, nástroje, výzvy*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
- Trampota, Tomáš, Jakub, Končelík. 2011. „The tabloidisation of the Czech daily press.“ Pp. 287–298 in Bogusława Dobek-Ostrowska, Michal Glowacki (eds.). *Making democracy in 20 years: Media and politics in central and eastern Europe*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.

Články

- Amna, Erik, Mats Ekström, Margaret Kerr, Hakan Stattin. 2009. „Political socialization and human agency. The development of civic engagement from adolescence to adulthood.“ *Statsvetenskaplig Tidskrift* 111 (1): 27–40.
- Andersson, Erik. 2015. „Situational political socialization: A normative approach to young people’s adoption and acquisition of political preferences and skills.“ *Journal of youth studies* 18 (8): 967–983.
- Anwar, Muhammad, Jan, Mirza. Nedatováno. „Role of media in political socialization: The case of Pakistan.“ *The dialogue* 5 (3): 212–227.
- Bandura, Albert. 2001. „Social cognitive theory: An agentic perspective.“ *Annual review of psychology* 2001 (52): 1–26.
- Buckingham, David. 1999. „Young people, politics and new media: Beyond political socialisation.“ *Oxford review of education* 25 (1-2): 171–184.
- Dudley, Robert L., Alan R., Gitelson. 2002. „Political literacy, civic education, and civic engagement: A return to political socialization?“ *Applied developmental science* 6 (4): 175–182.
- Dunsmore, Kate, Taso, Lagos G. 2008. „Politics, media and youth: understanding political socialization via video production in secondary schools 33 (1): 1–10.
- Easton, David. 1968. „The theoretical relevance of political socialization.“ *Canadian journal of political science* 1 (2): 125–146.
- Easton, David. 1975. „A re-assessment of the concept of political support.“ *British journal of political science* 5 (4): 435–457.
- Gidengil, Elisabeth, Brenda, O’Neill, Lisa, Young. 2010. „Her mother’s daughter? The influence of childhood socialization on woman’s political engagement.“ *Journal of woman, politics & policy* 31 (4): 334–355.
- Haller, Emil J., Sondra, Thorson J. 1970. „The political socialization of children and the structure of the elementary school.“ *Interchange* 1 (3): 45–55.

- Healy, Andrew, Neil, Malhotra. 2013. „Childhood socialization and political attitudes: Evidence from a natural experiment.“ *The journal of politics* 75 (4): 1023–1037.
- Koskimaa, Vesa, Lauri, Rapeli. 2015. „Political socialization and political interest: The role of school reassessed.“ *Journal of political science education* 11 (2): 141–156.
- Kudrnáč, Aleš. 2015. „Stranické preference mladých lidí v České republice.“ *Sociológia* 47 (5): 527–550.
- Lauglo, Jon. 2011. „Political socialization in the family and young people’s educational achievement and ambition.“ *British journal of sociology of education* 32 (1): 53–74.
- Lipset, Seymour Martin. 1959. „Some social requisites of democracy: Economic development and political legitimacy.“ *The American political science review* 53 (1): 69–105.
- McCombs, Maxwell E., Donald, Shaw L. 1972. „The agenda-setting function of mass media.“ *The public opinion quarterly* 36 (2): 176–187.
- McLeod, Jack M. 2000. „Media and civic socialization of youth.“ *Journal of adolescent health* 27S (2): 45–51.
- Moeller, Judith, Claes, de Vreese. 2013. „The differential role of the media as an agent of political socialization in Europe.“ *European journal of communication* 28 (3): 309–325.
- Muralidharan, Sidhart, Yongjun, Sung. 2015. „Direct and mediating effects of information efficacy on voting behavior: Political socialization of young adults in the 2012 U.S. presidential election.“ *Communication reports* (nečíslováno): 1–15.
- Niemi, Richard G., Mary A., Hepburn. 1995. „The rebirth of political socialization.“ *Perspectives on political science* 24 (1): 1–18.
- Östman, Johan. 2013. „When private talk becomes public political expression: Examining a practice-field hypothesis of youth political development.“ *Political communication* 30 (4): 602–619.

- Sapiro, Virginia. 2004. „Not your parent’s political socialization: Introduction for a new generation.“ *Annual review of political science* 7 (1): 1–23.
- Searing, Donald D., Joel, Schwartz J., Alden, Lind E. 1973. „The structuring principle: Political socialization and belief systems.“ *The American political science review* 67 (2): 415–432.
- Settle, Jamie E., Robert, Bond, Justin, Levitt. 2011. „The social origins of adult political behavior.“ *American politics research* 39 (2): 239–263.
- Shulman, Hillary C., David C., DeAndrea. 2014. „Predicting success: Revisiting assumptions about family political socialization.“ *Communication monographs* 81 (3): 386–406.
- Vajdová, Zdenka. 1996. „Politická kultura – teoretický koncept a výzkum.“ *Sociologický časopis* 32 (3): 339–351.
- Wiseman, Alexander W., Fernanda M. Astiz, Rodrigo Fabrega, David P. Baker. 2010. „Making citizens of the world: The political socialization of youth in formal mass education systems.“ *A journal of comparative and international education* 41 (5): 561–577.

Prameny

- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. 2009. „Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělání 23-51-E/01 Strojírenské práce.“ *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy*, (online; Pdf). Dostupné z: http://zpd.nuov.cz/RVP_3_vlna/RVP%202351E01%20Strojirenske%20prace.pdf. (20. 3. 2016)
- Owen, Diana. 2008. „Political socialization in the twenty-first century: Recommendations for researchers.“ Příspěvek přednesený na konferenci *The future of civic education in the 21st century*, září 2008.
- Rada Evropy. 2010. „Recommendation CM/Rec (2010)7 on the Committee of ministers to member states on the Council of Europe charter on education for democratic citizenship and human rights education.“ *Rada evropy*, (online).

Dostupné z:

[https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?p=&Ref=CM/Rec\(2010\)7&Language=lanEnglish&Ver=original&Site=CM&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=EDDBD0&BackColorLogged=F5D383&direct=true](https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?p=&Ref=CM/Rec(2010)7&Language=lanEnglish&Ver=original&Site=CM&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=EDDBD0&BackColorLogged=F5D383&direct=true). (16. 3. 2016)

Štětka, Václav, Darren G. Lilleker, Jens Tenscher, Carlos Jalali. 2014.

„Professional campaigning online. The role of new media as campaign platforms.“ Příspěvek přednesený na konferenci *ECPR Conference Glasgow 2014* (pracovní verze). Dostupné z: <https://ecpr.eu/Filestore/PaperProposal/0efb0c25-1e10-469c-ac50-2898eccc2848.pdf> (25. 3. 2016)

UNESCO. 1998. „Citizenship education for the 21st century.“ *UNESCO*, (online).

Dostupné z:

http://www.unesco.org/education/tlsf/mods/theme_b/interact/mod07/task03/appendix.htm. (15. 3. 2016)

Výzkumný ústav pedagogický. „Rámcový vzdělávací program pro gymnázia.“

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, (online; Pdf). Dostupné z:

http://www.msmt.cz/uploads/Vzdelavani/Skolska_reforma/RVP/RVP_gymnazia.pdf. (20. 3. 2016)

Wass, Hanna. 2005. „Generations and socialization into political participation.“

Příspěvek přednesený na konferenci *Politics of participation*, srpen 2005.

Elektronické zdroje

Citizenship foundation. 2015. „What is citizenship education?“

citizenshipfoundation.org.uk, (online). Dostupné z:

<http://www.citizenshipfoundation.org.uk/main/page.php?286>. (17. 3. 2016)

Český rozhlas. 2012. „Hospodářské noviny vycházejí už 55 let“ *Český rozhlas*,

14. 4. 2012, (online). Dostupné z:

<http://m.rozhlas.cz/zpravy/politika/zprava/1045885>. (25. 3. 2016)

Hvízd'ala, Karel. 2007. „MÉDIA: Bulvár, to není nadávka“ *Neviditelný pes*, 2. 11.

2007, (online). Dostupné z: <http://neviditelnypes.lidovky.cz/media-bulvar-to-neni->

[nadavka-dpx-/p_spolecnost.aspx?c=A071031_205744_p_spolecnost_wag](#). (22. 3. 2016)

Massialas, Byron G. 1970. „The school in the political socialization of children and youth“ *Educational leadership*, říjen 1970, (online). Dostupné z: http://www.ascd.org/ASCD/pdf/journals/ed_lead/el_197010_massialas.pdf (23. 3. 2016)

Pehe, Jiří. 2010. „Proč patří česká média do Středomoří“ *Deník referendum*, 26. 4. 2010, (online). Dostupné z: <http://denikreferendum.cz/clanek/3154-proc-patri-ceska-media-do-stredomori>. (23. 3. 2016)

Vodrážka, Prokop. 2014. „Jirák: Bulvár si neváží celebrit, vyvaří je jako pytlík čaje“ *aktualne.cz*, 15. 9. 2014, (online). Dostupné z: <http://magazin.aktualne.cz/cesky-bulvar-vyvari-celebrity-jako-pytlik-caje/r~966013f83a8211e4b6a30025900fea04/> (10. 4. 2016)

Datové soubory

Jeden svět na školách. 2014. Člověk v tísní, o.p.s., MEDIAN, s.r.o. Zpráva z výzkumu dostupná z: https://www.jsns.cz/data/jsns/DOKUMENTY/DOTAZNIKOVE_SETRENI_STR_EDOSKOLACI_JSNS_2014.pdf (20. 3. 2016)

MEDIAN, s.r.o. *Market & Media & Lifestyle-TGI, 1. kvartál 2014 – 4. kvartál 2014*. MEDIAN, s.r.o.

Seznam tabulek a grafů

Tabulky

Tab. 1: Struktura vzorku dat Jeden svět na školách	33
Tab. 2: Struktura vzorku dat MML-TGI	36
Tab. 3: Korelační analýza souboru Jeden svět na školách - Spearmannovo Ró	70
Tab. 4: Korelační analýza souboru Jeden svět na školách - Kendalovo Tau	71
Tab. 5: Korelační analýza souboru MML-TGI	71
Tab. 6: Binární logistická regrese politické socializace pro soubor Jeden svět na školách	75
Tab. 7: Binární logistická regrese pro soubor MML-TGI 2014 - povinné proměnné	80
Tab. 8: Logistická regrese pro studentské volby	90
Tab. 9: Logistická regrese pro post zastupitele	91

Grafy

Graf 1: Deklarovaná volební účast v závislosti na pohlaví	40
Graf 2: Deklarovaná volební účast v závislosti na věku respondenta	41
Graf 3: Deklarovaná volební účast dle velikosti obce	41
Graf 4: Deklarovaná volební účast dle kraje	42
Graf 5: Deklarovaná volební účast dle regionu	43
Graf 6: Účast u voleb dle typu školy	43
Graf 7: Vzdělávací aktivity Člověka v tísní vzhledem k deklarované volební účasti	44
Graf 8: Co by dle studentů měla škola naučit?	46
Graf 9: Jak často studenti sledují zpravodajství v médiích?	47
Graf 10: Kde sledují zpravodajství?	48
Graf 11: Kde sledují zpravodajství nejčastěji - jedno médium	49
Graf 12: Účast u voleb dle nejčastěji sledovaného média	49
Graf 13: Zájem o politiku dle hlavního zdroje informací	50
Graf 14: Zájem o politiku dle typu čteného tištěného deníku	51
Graf 15: Zájem o politiku dle základních TV stanic	52
Graf 16: Zájem o politiku dle typu televizní stanice - obecně	53
Graf 17: Zájem o politiku dle typu poslouchané rádiové stanice - obecně	53
Graf 18: Zájem o politiku dle online zpravodajských portálů	54
Graf 19: Zájem o politiku ve vztahu k dalším WWW stránkám	56
Graf 20: Zájem o politiku dle stránek televizních stanic	56
Graf 21: Zájem o politiku dle sociálních sítí	57
Graf 22: Mimoškolní aktivity - tři úrovně odpovědí	58
Graf 23: Mimoškolní aktivity - velmi často a celkem často	60

Graf 24: Důvody malé osobní občanské angažovanosti	61
Graf 25: Deklarovaná volební účast dle ochoty stát se zastupitelem	62
Graf 26: Studentské volby vs. běžné volby	63
Graf 27: Nejčastěji konzumovaný typ médií dle typu školy	64
Graf 28: Ochota stát se zastupitelem dle typu školy	65
Graf 29: Ochota stát se zastupitelem dle nejčastěji konzumovaného média	66
Graf 30: Deklarovaná účast u voleb do PS dle spokojenosti s životem	67
Graf 31: Deklarovaná účast u voleb do PS dle znechucení z politiky	67

Přílohy

Příloha 1: Deskriptivní statistika proměnných souboru Jeden svět na školách

	N	Min	Max	Std. chyba	Std. odchylka
Deklarovaná účast u voleb do PS	1083	0	1	0,014	0,457
Věk respondenta	1251	0	1	0,011	0,384
Pohlaví respondenta	1241	0	1	0,014	0,500
Region	1238	0	1	0,013	0,468
Velikost obce (do 10 tisíc a nad 10 tisíc obyvatel)	1251	0	1	0,014	0,498
Ekonomická úroveň rodiny	1232	0	1	0,014	0,500
Typ školy	1251	0	2	0,020	0,709
Hodnocení školy podle známkování	1222	0	1	0,014	0,488
Škola Člověk v tísni	1251	0	1	0,010	0,357
Jak často sleduje zpravodajství	1227	0	1	0,013	0,451
V jakém médiu sleduje zpravodajství	1147	0	1	0,015	0,495
Nejčastější zdroj informací o spol. a pol. tématech	1146	0	5	0,059	1,982
Studentské volby	1096	0	1	0,013	0,430
Post zastupitele	1118	0	1	0,010	0,351
Čas s kamarády	1237	0	1	0,014	0,492
Čas s rodinou	1225	0	1	0,014	0,478
Komunikace přes internet	1227	0	1	0,009	0,312
Spokojenost s životem	1216	0	2	0,019	0,671
Znechucení politikou	1251	0	1	0,013	0,476
Nelze nic změnit	1251	0	1	0,011	0,382
Obecná lhostejnost	1251	0	1	0,013	0,451
Chybí vzory a autority	1251	0	1	0,011	0,403
Validní N	721				

Zdroj: Jeden svět na školách 2014; Vlastní zpracování

Příloha 2: Deskriptivní statistika povinných proměnných souboru MML-TGI

	N	Min	Max	Std. Odchylka
Bulvární tisk	1 202	0	1	0,219
Online tištěné zpravodaje	1 202	0	1	0,333
Veřejnoprávní	1 202	0	1	0,422
Hlavní zdroj informací - rádio	1 202	0	1	0,393
Hlavní zdroj informací - noviny	1 202	0	1	0,388
Hlavní zdroj informací - časopisy	1 202	0	1	0,378
Hlavní zdroj informací - televize	1 202	0	1	0,493
Hlavní zdroj informací - internet	1 202	0	1	0,466
Pohlaví - muži	1 202	0	1	0,500
Považujete sám sebe za věřícího člověka?	1 202	0	1	0,376
Spokojenost s politickou situací v ČR	1 202	0	1	0,471
Spokojenost se společností, kde žijete	1 202	0	1	0,461
Spokojenost s životní úrovní	1 202	0	1	0,480
Spokojenost s životem	1 202	0	1	0,357
Sebeidentifikace levice-pravice (0,1,2) - střed	1 202	0	1	0,496
Sebeidentifikace levice-pravice (0,1,2) - pravice	1 202	0	1	0,449

Zdroj: MEDIAN, MML-TGI 14/I – 14/IV; Vlastní zpracování